

BKI
K41

Handwritten signature or initials.

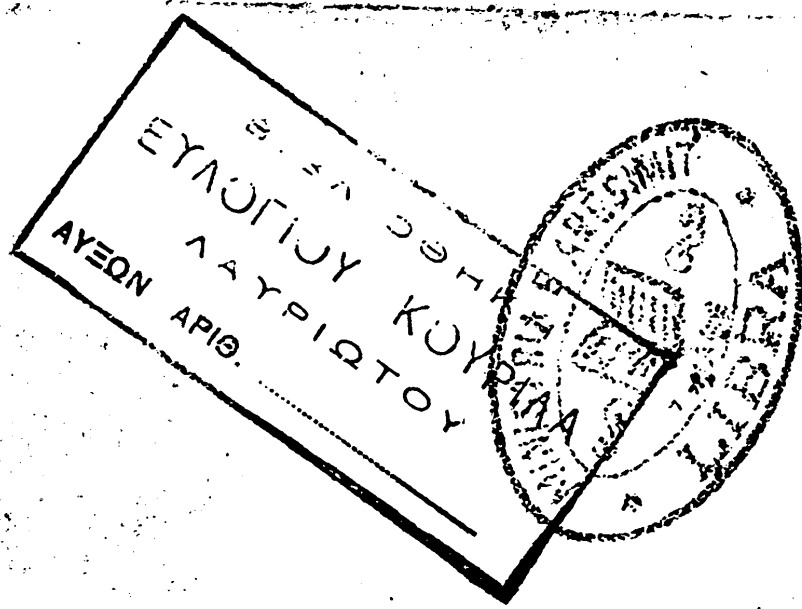

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

Ἐπιστημονικαὶ μελέται καὶ δημοσιεύματα

- 1) Ὁ Θεσμός καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς Συνόδου ἐν τῇ Ἀυτοτονεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, Ἱεροσόλυμα 1929, σελ. 80.
  - 2) Εἶναι ὁ Κομμουνισμὸς θρησκεία; ἐν τῇ «Ἀναπλάσει» τοῦ 1929.
  - 3) Ἀνέκδοτος Κατήχησις Θεολόγου Στουδίτου «Ἐκκλ. Φάρος» Ἀλεξάνδρεια τεύχος Σββρίου 1930.
  - 4) «Τακτικά» ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδεί. τομ. ΚΒ' (756-757) σελ. 2.
  - 5) Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου καὶ ἡ τάξις αὐτῶν. Τομ. Α' τεύχ. α' Ἀθῆναι 1934 (ἐν τῷ περιοδικῷ τῶν Jahrbücher τοῦ κ. Ν. Βέν Texte und Forschungen No 13) σελ. 104-11β' καὶ 2 πίνακες.
  - 6) Εἶναι ἐπιστημονικῶς δυνατὴ Ὁρθόδοξος Ἀγωγή; Ἀθῆναι 1935 σελ. 15.
  - 7) Πότε προήχθησαν αἱ Ἀθῆναι εἰς Μητρόπολιν (ὕψις τῆς διαφωνίας τῶν πηγῶν). Ἀνακοίνωσις ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν 1935 σελ. 285-292.
  - 8) Ἀγγύρας. Ἐκκλ. Ἱστορία (μετ' ἐπισκοπικοῦ καταλόγου) ἐν τῇ Θρησκευτικῇ καὶ Χριστ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Ἀθ. 1936
  - 9) Σύντομος Ἐκκλ. Ἱστορία τῆς Ἀδριανουπόλεως (μετ' ἐπισκοπικοῦ καταλόγου) Ἀθῆναι 1936 σ. 15.
  - 10) Ἀθηνῶν, Ἐκκληστ. Ἱστορία Ἀθῆναι 1936 σ. 50.
  - 11) Ἡ Ἐκκλησία καὶ μητρόπολις Ἀμικλῶν καὶ Τριπολιτσᾶ. Ἀποσπ. ἐκ τοῦ Α' τόμου. Θ. ησκ. Ἐγκυκλ. σελ. 924-928.
  - 12) Σύντομος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Ἀγίου καὶ Ναυπλίου (μετ' ἐπισκ. καταλόγου) σελ. 18 Ἀθῆναι 1936.
  - 13) Β. Μυτιλακίδου: Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι. Μετ' εἰσαγωγῆς. Ἐκδ. τῆς Ἑταιρ. Βυζαν. Σπουδῶν. Ἀθ. 1936. σελ. 100.
  - 14) Ἡ Ἐθνικιστικὴ Γερμανία Ἐκκλησιαστικῶς Ἀθῆναι, 1934-1937, σελ. 198. Τιμὴ δογ. 50.
  - 15) Ἐν τῇ Θρησκευτικῇ καὶ Χριστιανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ μετὰ τῶν ἄλλων τὰ ἄρθρα: Ἀβραμοί, Ἀβησσυνιακὴ Ἐκκλησία σελ. 30-46, Ἀβρααμῆξ, Ἀγαθος, Ἀγαπητός ὁ Α' Πάπας Ρώμης, Ἀγίπιος Ἱερομόναχος ὁ Λάνδος, Ἀγθης Σύνοδος, Ἁγία Ἐβρα 130-132, Ἀτινὴ καὶ ἄ.
  - 16) Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τὰ κοινωνικά Καθεστῶτα «Ἐκκλησιαστικὸν Βῆμα» 24, 1934 καὶ πλεῖστα ἄρθρα καὶ βιβλιοκρισίαι ἐν περιοδικοῖς καὶ ἡμερηίοις.
- Προσεχῶς:
- 1) Ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος.
  - 2) Αἱ Μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τεύχος β'.

TREGTAR FLAMUJSH

VEPRA PREJ TE NJËJTIT AUKTOR

KUSHTRIMI I SKANDERBEUT — Poemth dramatik. *Tiranë, 1924. Shtypshkroja "Nikaj,,*

HIJA E MALEVE — Novela. *Zara, 1929. Shtypshkroja E. de Schonfeld.*

POETËT E MËDHEJ T' ITALIS. — Vëllim i I. Dante, Petrarka, Ariosto, Tasso. *Tiranë, 1932. Shtypshkroja "Nikaj,,.*

GJURMAT E STINVE — Vjerrsha. *Tiranë, 1933. Shtypshkroja "Shkodra,,.*

VORRET e Ugo Foscolo-s, këthye shqip. — Botim i Revistës "Leka,, Nr. 4. *Shkodër, 1935. Shtypshkroja e Zojës së Papërlyeme.*

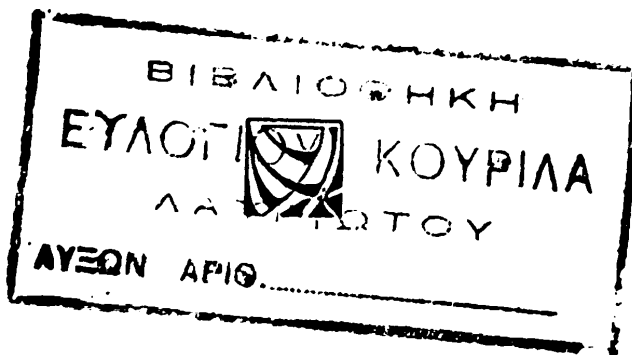

Αρ. 20. 141670

ERNEST KOLIQI

Tregtár flamujsh

NOVELA

SHTYPSHKROJA "NIKAJ," TIRANË
1935

TREGTAR FLAMUJSH

Nji ndiesí e errët, si një neverí e paspjegueshme mbante larg Hilush Vilzën nga dugâja e Gasper Tragaçit. Kur i duhej domosdo me raatypari, ecte rrâzë dugâjve kundruell, shpejt e shpejt, pa sjellun kryet, pèzull në frigë mos po del tregtari ke dera m'e thirrë. E një ditë a një tjetër ai e pritte këtë punë, sepse i a kishte borxh një vizitë mikut të vjetër të shtëpis. Edhe mbas dekës së t'et të Hilushit, Gasperi rrojti miqsín si përpara, vinte për festa e për emna edhe u kujdesue në rasa të ndryshme për shtëpi, ndërsa djali banonte jashta Shqipnise m'u shkollue. E Hilushit, tashti qi u këthye në Shkodër, i përkitte m' u pa me të e me ndëjë. Gjallnisht e ndiente at detyrë. Vendonte përditë me shkue. Por diç e shtrëngonte me shtë ditë në tjetër.

Një ditë s' pat mâ kah me ikë.

Tue kalue ânës kundruell me Remzi Frashnjëtin (kur ndodhte me ndonjë shok i dukej veti mâ trim) ndëgjoi një krizëm në xham t' asaj dugâje. I u desht me i sjellun shtë e pau tregtarin, mbas xhamit të dritores së parë ku mbante tryezën, tue i bâ shëj me këthye. Me një shqetësim në zëmër, qi ai vetë qejti vetimeveti qesharak, u da prej shokut edhe hyni aty mbrëndë.

Gaspri rrinte në kâmbë mbas tryezës në krye të dugâjës.

— Po ti hajde! — bâni miqasisht tue i shtrî të dyja duert kah i riu. — Pse m' ikë? Ku jé qi s' vjen? S' më ké gjâ borxh . . .

Qeshte tue i thânë këto fjalë. Ai të qeshun nuk i a zbutonte aspak ngursín e ashkës së sýnit, e cila rrinte përherë ngulë në një ftoftësi arenzi. Hollak, me flokë gadi krejt të thimun, ndonse jo fort i shtým në mot, flitte me shpirt e me energjí, por kumbimi i zânit ashtu si ashkja e sýnit qëndronte i ftoftë edhe ndër fjalët mâ miqsore.

Hilushi u ul në një ndêjse para tryezës edhe nisi tue belbëtue të çfajesohe për vonesën e asaj vizite të detyrëshme. Tregtari, pa i a vû veshin çfajesimeve të tija, vazhdoi:

— A i mbarove krejt shkollët? Të lumtë! Sot po lypet, pra, dija. Jam gëzue shumë qi ké gjetë një nëpunsi të mirë e të rahatshme. A e pin duhanin?

Hilushi mbështolli një cingare në kutí qi ai i paraqiti.

— Mue më fal se nuk ulem ndêjun; e kam adet e rrij në kâmbë.

Heshti sa grima, mbandej prap nisi:

— Ti jé djali i mikut mâ të ngushtë qi kam pasë . . .

Zâni këtu i mori një tingull të çuditëshëm për-mallimi, por vetëm për një ças.

— Yt-át (dritë pastë!) kur diq t' i la shumë ngatrrueshëm punët e shtëpis. Pat bâ disa gabime . . . Nojse! më fal qi po të flas kështu. Flas për të mirën t' ande. E kam një farë të drejte; si thue? Do punë,

sa këtë përjashta, t' i kam rregullue; tjerat kë me i ndreqë vetë tash qi këtheve. Dishroj qi të vëshesh për fije një herë e mirë: a po kujtohe?

Djaloshi u falnderue pështjellueshëm. Ndiente vërevërtë mirnjohje për kujdesin qi tregtari u kush-toi punve të tija kur ndodhej tepër i ri në moshë e larg shtëpis, por i lëvitte përmrënda edhe një dëll kundrështar për at mënyrë aspak të njomë me të cilën ai përmendte emnin e të t' et dhe ndernat e bame. S' dij shka kishte dhënë n' at ças mos me i pasë për detyrë ato falnderime qi, pa ndonji arsye të caktueme, i u dukeshin shumë të randa.

— Sa e kë rrogën?

Djaloshi çuditej vetimeveti për butësin me të cilën epte përgjegje ndërta në shpirt ndiesija kundrështare i shndrohej n' urrejtje të hovshme.

Gaspër Tragaçi, me fjalina të shkurta e të prëme, e këshilloi sa me shpenzue në muej për shtëpi, cilat nevojë me plotësue, cilat me i bënë të mangu, sa me ruejtë. Tue folë hove hove siellte, në kolet të fortë bardh si bora hekurosë më s' miri, qafën e thatë plot gjallni dejshtë të ngrehun, tash kah rruga mbas xhamit tash gjatë dugajës së gjënë e t' ultë deri në fund ku mbas një banaku rrijshtin në heshtje shegertat. Si i tërhjekun magnetikisht prej atij shikimi me feksime arenzi, edhe Hilushi lëshoi shtë mbi rafta e mbi banakë mbushë me gjithnduer mallnash, nëpër të gjitha skajet e dugajës plot e përplot me dënga e me arkë, me sendet më të papajtueshme ndër-mjet veti, ç' prej shollit për këpucë deri në parmëndë hekuri, grumbullue pa kurrnji kriter estetik, gadi si me dhënë përshtypjen e një pasunije të pa masë

qi përbuzë nevojën e rendimit. Krejt jetën i a kish kushtue fitimit ai burrë i thát, tânë dej, qi flitte aty mbas asaj tryeze. Me mundime e me flije e me qindresë të hekurt, tue nisë gadi prej asgjâjet, arrijti edhe kapërcei qellimin m' u pasunue si ç' mos kushi. Nga skâji ke dritorja e parë e asaj dugâje, gjithditën në kâmbë, mbarshtronte shtëpijat, tokët e veta, tregtín e madhe, paret vendue gjithkah me dever. Veç nuk gzonte sympathín e qytetit. I përmbledhun në punën e vet, i vrashëm në fjalë me ata qi bâheshin nevoja e tij, gjallonte i veçuem në mes gjâs së pamatun. Aspak koprrac për vete, pa fëmij, gruen e shtëpín i mbante mâ së miri. Por rrall fort ndihmonte tjetërkend. Pak mendime ushqente në trû, por të sigurta e të përpikëshme. Për tô jeta shembullente një luftë, në të cilën mâ i squeti e mâ i zoti njehej ai qi fitonte mâ shum pare. Interesat shpirtnore aspak s' e trazojshin; i u dukshin punë për natyra të ligështa, për mende abnormalo. Në fund të çdo veprimi i vizatohej vetëm pyetja: sa? Kjo mendesí, qi çfaqej nëpër fjalë të tija, e turbullonte Hilushin. Aty n' at dugâjë mbushë me mallna të kushtueshëm, para atij njeriu energjik me mendime e fjalë të prême, e ndiente vetin si padeshtas të vogël, të pazotsí e të pafuqí.

Këshillet e gjata tregtari kështu i a përfundoi:

— Ruej sa mâ tepër qi të mundesh. Roja, më ndigjô mue, roja e bân nierin të pasun. Të pasun e prandej të lirë. Pse, vire në vesh kët fjalë qi po të tham, veç ai qi s' ka nevojë për të tjerë ásht i lir . . .

Ky aforizëm i papritun, shqyptue nga ai zâ me tinguj metalikë, i a shpartalloi djaloshit sigurín krenare të zakonshme. Ku e kish thimthin shpotar ku-

ndra mendeve të ngushta qi deshoret landore krye-
këput robnojnë, ironín e mpreftë me të cilën në tryezë
të kafes rrethue prej shokve përpiquej me dërmue prej
s' largu trashamanín e përfimit të jetës së shumicës
në qytet? Mënyra e tij me kuptue botën, qi i dukej
mâ e naltë se ajo e asaj shumice, aty i u trand. E
ndieu veten të thyem. E ndieu veten fajtuer para atij
gjqytari me kritere paramune, qi me s' depërtues
e shikonte tue dashtë të hetoje ndoshta në fytyrë të
tij mundësít e ardhëshme në jetë. Sa vlerë mund i
epte, ai pushtues pasunije qi matej me kút e njehej
me numra, pasunís shpirtnore mbledhë prej anderr-
tarit të ri mbi libra qi mësojnë me përbuzë paren?
Bota e përmbërdshme, krijue me mundime të gjata,
ndërtue copë copë në heshtje e në vetmí, bota e bu-
kur e veçantë e tija qi do të zbulohej copë copë ndër
vepra t' ardhëshme, u terratis dalkadalë n' at dugâjë
ku qarkullonte, tue depërtue për hundësh në shpirt
era e posaçme e atyne mallnave të përziem. Nji de-
shir i stërfuqishëm m' u çue me dalë, me ikë andej,
e dridhi fund e maje. Por s' mujt me luejtë, ngujue
aty prej nji pyetjes së tregtarit.

— Më kanë thënë se din me qitë vjerrsha.

Hilushi çoi s'yt kah ai. Por n' at ças dikush h'yni
me blé dishka e mbet ajo fjalë ashtu e varun. Pat
kohë në kët ndalim të shkurtë me i mbledhë të gjitha
fuqít e veta e m' u përgatitë për nji qindresë të fu-
ndme. E kuptonte fare mirë taktikën e Gaspër Tra-
gaçit.

„N' emën të nji urtije kallpe, tue kujtue se më
mëson m' u vû për fije në jetë e me gjetë lumín
ashtu si e kupton ai, tash po më predikon e tash po

më porcsitë mos m' u marrë me punë boshe qi s' qe-
sin asnji dobí. Por kësaj here s' po e lâ pa përgjegje!"

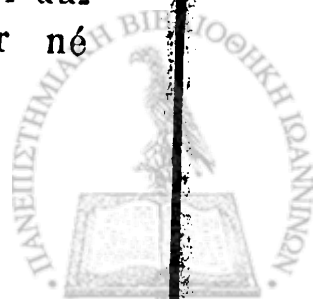
Arsyetimi aty s' punonte. Si mund arsyetohet
me nji njeri qi prej nji shtatorje të hyjnueshme të
Praksitelit orvatet të nxjerri nji kambë për shkallën
e vet të mërmertë?

Në realitet s' e ndiente vetin të sigurtë. Ai
dronte se njomsija e mendimeve të kullueta e të
ndritëshme, ndrÿ ziliqarisht në fund të vetes, themel
i botës së msheftë vetjake në të cilën ai veçohet me
jetue ndër çasa mâ muzikorë kur vokama e pështje-
llueshme e ndiesive të dalldisuna harmonizohet pa-
pritmas mbarshtrure nga skeptri i hollë i Zânës qi u
epte shkrim në këngë, ai dronte se njomsija e asaj
bote shpirtnore nuk do të mujte të durojë sulmin
fyes të fjalve të trasha të tregtarit. Si m' u mprojtë,
shka me dhânë përgjegje? Shpëtimin e shifte n' ikje.
Vetëm tue u çue e tue dalë nga ajo dugâjë ku i me-
rrej fryma e i turbullohet mendja mund e ruento të
paconueme shêjtnoron e ndritëshme të shpirtit, skâjin
hyjnuer ku strukej arsyeja mâ e çëmueshme e krejt
jetës së tij. Por do fjalë të paprituna të tregtarit s' e
lanë prap me luejtë vendit. Ishte andërr a zhgjandërr?

— Po, m' i kanë levdue do shkrime të tua . . .
A din sa m' âsht bâ qejfi! Ka nevojë shumë vëndi për
kso gjânash: a po kujtohet? Kena mbetë, mbrapa . . .

Tallej a por flitte përnjimend? Në zâ e në fy-
tyrë Hilushi nuk hetoi asnji qellim talljeje. E u çudit
sa s' ka.

— Pse, a shef ti? të gjith në botë e duen ve-
ndin e vet, veç nesh. S' ndiejnë këtu gjindja. Por du-
het me i bâ me ndie me përdhuni. Dikur ndër né

kishte njerz ma të xët për kso punësh. Atëherë, pra, s' kishte Shqipni e sot ka. Tash qi ka, s' duem me dijtë për të. A po kujtohe? Un, për veti, nuk shof përparim në ket pikë . . .

Hilushit nisi me i bré zêmra. Pse m' e gjikue Gaspër Tragaçin, mikun e t'et, mbas fjalve të botës? S' duhet kurr m' u ngutë e me dënue nji njeri pa e njoftë mirë.

— Duhet qi ju të rijt të punoni. Me folë, me predikue pa u lodhë, a po kujtohe? e me shkruë, sidomos ti qi jé i zoti. S'ka, duhet m' e mbajtë kët Shqipni, me i a mbushë menden të madhit e të voglit qi me përparue . . .

Ndiente, ndiente edhe tregtari. Jo vetëm paren çëmonte, fitimin e pares, por edhe dishka tjetër të palandët si përparimin e vendit. Veçse tingulli përherë i ftoftë i zânit të tij s' e lënte djaloshin m' u lëshue krejt në besim e n' enthuzjazëm. Nji ndiesi e ndërlikueme e bânte me ndêjë në roje, me pritë fundin e bisedës.

— Si thue ti, ka m' u njallë ndoj mendim për kët Shqipni në masën e ré? Ti mëson aty në shkollë e mund i dijshë këto punë . . .

Nuk priti përgjegjen e Hilushit, por vazhdoi:

— Mbas luftet të madhe kujtova mâ se Shqipnija do t' u mëkambe. Ti e din se mue më mbushet mendja me zor. Sidomos në këso punësh; a po kujtohe? Por m' u mbush mendja, po të than. E drue fort se jam gabue.

— Jo — tha Hilushi — gabue s' je. Nji popull i ri vonon m' u vû n' udhë të qytetnis, pse fillesat janë gjithmonë të vishtëra. Por ky i yni tash kapër-

cen pengimet e tash ecë me shpejtí kah përparimi.

— Tý të lumtë goja. Ishalla bâhet si thue ti.
Por un drue se kam ra mbrëndë.

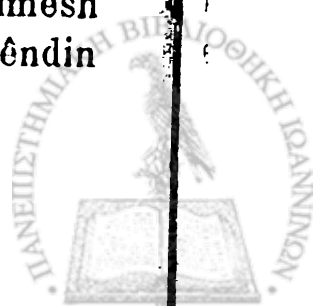
Hilushi çoi fytyrën kah ai në mënyrë pyetëse.

— Po, po: drue se kam rá mbrëndë. Hajde e shif.

Kaluen mbas banakve kah një derë qi çelej midis murit të mbrëndshëm të dugâjës. Djaloshi e ndoqi, mbushë me kureshtë. U përshkuen nëpër një rruginë të terrshme, plot arkë gjithnduer mase e kashûj të stivuem njëni mbi tjetrin, e u ndalen ke një derë ode. Gaspri nxori prej xhepit një tubë çelsa, gjeti at të bravës s'atyshme edhe hapi. Hilushi rrotulloi sýt i çmeritun. Ajo odë, mjaft e madhe, ishte plot me flàmuj kuq-e-zí. Vinte n' at odë një erë e posaçme, erë topash pelhure të re grumbullue në një anë të mbyllun qi s'merr ajr.

Në raftat deri në tavan qi rrethojshin katër zdatkat e odës, tue lânë lirshëm vetëm katrorin e dritores kah oborri mbas dugâjës, rrijshin pilue qinda paketash të trasha mbështjellë në letër zverdhuke. Letra e shkyeme vende vende lëshonte prej do paketash skjepin e ndonji kindi të kuq. Disa gypa të gjatë qepë në beze shifeshin të mbështetun pingul për rafta. Hjedhun në një kand afër dritorje venitej të kuqt e një flàmuri me shtizë veshë në kadife. Përmbante mija flàmujsh ajo odë e errtë. Vjerrshatari i ri, mësue qyshë prej rinís mâ të parë me shndrrue ndiesít e pacaktueme në parafytyrime të gjalla, mendoj: „Mija agimesh epopeje të kuqe fjetë në burgun e një kohe të mugët”.

Humbi në një fluturim të vrikshëm mendimesh lyrike. I ndodhte shpesh me harrue shqimit vëndin

ku gjindej e rrethin në të cilin rrinte, i joshun si nga një muzikë e hollë zgjue vrik në fund të shpirtit kah do largësina ajrore ku rasa mâ parandsí, e përshkueme nëpër shëndrita të deshirit poetik, merrte fytyrën e një arratije të mrekullueshme. I pau ata flàmuj të shtjelluem në një dritë të gjallë fitoresh kumbore, në krye të një kombi të lir mbi udha plot brohorína t' ardhëmenís ku era e larit tymtonte e pastër drejt qiellit. I pau ato shqipe të zeza tue u lirue nga burgu i errët i një kohe të zezueme e tue rrahë flatrat nëpër ajrí të kuqe si engjuj drejtësije kah skâjet mâ të mshefuna të maleve e të fushave t'aldheut.

— A shef si kam rá mbrëndë? Tue mbajtë uz-dajë se nuk do të rrinte shtëpí pa e marrë ka një, i porosita me turra. Por s' blén kurrkush. Më kanë mbetë pa u shitë. Mjaft, pra, i a kam ulë çmimet.

Zâni me tinguj metalikë theu shortín e vegimit të largët ajruer. Një zêmrim i hovshëm i u gjinikue djaloshit përmbërnda. Donte të thonte dishka për me fye tregtarin; kërkoi me mend një të sháme qi t' i përshtatej.

Gaspër Tragaçi, pa u kujtue për shikim plot neverí qi i flakuroi djaloshi, shkoi e mori një prej gypave qepë në beze, nxori me kujdes një flàmur të mbështjellun, këthei kah Hilushi qi qëndronte afër derës s' odës edhe nisi me shtjellue, cohen e mirë të tij me shqipe të zezë punue mjeshtrisht, tue rrotullue ndër duer shtizën.

— Gjynah me mbetë pa u shitë ky farë malli!

Ndërsa me dorën e rrëmakët mbante shtizën, rro. ku me atë të djathtën një kind të pelhurës së kuqe e i u afrue djaloshit tue e ndukë.

— Shif sa cohë e mirë!

Po të vronte dy duer të ndyta tërbue n'epsh shtasarak tue u shtri kah trupi i nji krijatyre të njomë e të dashun, përqethje mâ e rreptë s'i a kish tronditë mishin e shtatit. Befas e me rrëmbim vërviti duert përpara e i a hoq pëlhurën tregtarit. Ky zgerdhuci sÿt.

Hilush Vilza tha me zâ t'ultë, por të ndezun:

— Mos e prek me ato duer.

Tregtari, varë në çudí e në pezmatim, bâní:

— Ke dalë mëç-a? Shka të gjet?

Nji ironí e thellë i shpërthente të riut ke buza.

— Bukur, besa, e paske mendue . . . Hâni, ju mësuesa të rij, me folë, me shkrue për atdhë: ku jeni? s'po shiten aspak flâmujt.

Gaspër Tragaçin e kish ngrí çudija në vend. Djaloshi vazhdoi:

— Posi . . . U bâ Shqipnija. Dalin të marrët e vikasin: Rrnoftë Shqipnija! Ti, i mëçëm, përgjegjë tue bërtitë në kupë të qiellës: Rrnoftë, po! e shpejt me porositë flâmujt. Na shkyeju: rrnoftë! e ti shit, bân pare tue tregtue mbi ndiesít t'ona. Lojë e bukur, por s' të ka dalë . . .

Gaspër Tragaçi lëshoi shtizën e u avit kërcnueshëm kah djali. Flàmuri ra për tokë. Hilushi s'luejti vendit. Shikonte sÿt e ftohtë qi lëshojshin shkëndija idhnimi. Tregtari u ndal para tij.

— Mos me kënë hatri i miksís së moçme qi kam me shtëpín t'ande, dij un . . .

I riu i a priti:

— Për hatër t'asaj miksije tash qes bejta me t' u shitë flâmujt.

Me zâ qi dridhej prej pezmit, tjetri i a këthei:

— Po, zati ti s'din veç me qitë bejta. Jetò me pralla, bieru mbas andrrave. Më vjen keq për gjind të tuej se tash i qet në rrugë të madhe, më shka shof un. Hajt, hajt, qit bejta e dueje Shqipnín: bejtat e Shqipnija kanë me të qitë në dritë...

U afrue edhe mâ tepër e pëshpëriti si në një fishkullimë:

— U shitne a s'u shitne flàmujt, qëndroi a s'qëndroi Shqipnija, un kam mjaft, shyqyr, me jetue: a more vesht? e tash, jashtë...

— Kadalë... — i a priti djaloshi me t'egër e s'yt i vetuen: — dal vetë, s'është nevoja me më qitë jashtë ti. Por edhe një fjalë due me t'a thënë e të lutem vire në vesh si at këshill qi më dhae për në dugâjë. Ti thue se jeton, por rrêhesh. Ti je shlye prej numrit të të gjallve qyshse je ndrÿ në këtë dugâjë mbushë me mall. Ky është vorri i yt. E sa për Shqipnín, po të siguroj un se ka me qindrue. Prandej mos bân marak se edhe flàmujt kanë me t'u shitë krejt. Por rueje shpirtin t'and mos t'i a shitish dreqit.

E Hilush Vilza doli, lehtësue në zëmër nga ai shkrim, me thithë ajr të kulluet n'udhë sepse era e e asaj dugâje mirrte frymën.

S'kishim mujtë me gjetë vënd mâ të bukur — tha
Shan Arvëni tue folë me gojë plot fugacë, mbasi
qi hodhi, për të dhettën herë qyshë se u shtruen të
hanë aty në bar, një shikim miratues reth e rrotull.

Edhe Lec Gurrmolla shikoi.

Ishin mbë një shesh të gjânë maje sukave të
Dajçit. Prej aty sÿni soditte vargun e katundeve të
Bregut të Buenës me shtëpija të bardha mjes arave
e livadheve blerore. Mâ larg, në krah prej verit, do
maje malesh ndritshin të kalthera mertisë n'âvuj;
nâ afër kah prendimi një mal i gjatë mshefte detin.

— Vënde të bukura m' u pá — bisedoi Leci —
por të rrezikshme m' u banue: ka këneta shumë e
nerren ethet.

— Këneta? — u çudit Mina. — Po ku janë?
Un s' i shof.

— Qe, zojushë, — kallzoi Leci: — shikonje at
ushë qi prej këtej duket e mblueme me barin mâ të
tândshëm qi mungullon në verë . . . e shifni? . . .
airë: te ai bar âsht uji deri në gjû e ka bretkoca
ne mija.

— Prej këtej, pra, tue e shikue, kënaqë sÿnin
ne blerim aqë të njomë — foli Tonja.

— E po, kështu edhe jeta . . . — filloi Shani tue qirue nji portogal.

— Mos i a nis tashti me filozofin t'ande! — i a këputi fjalën në gojë Tonja, e shoqja.

— Ka arsye . . . — pohoi tue qeshë Nusha, motra gjashtëmëdhjetëvjeçare e Lecit.

— Kush? Ai a un? — pyeti Tonja.

— Zotni Shani — përgjegji vajza.

— Po si mund e dini, zojushë, shka deshta të tham? Kjo . . . zoja e ime . . . s'më la as me mbarue fjalën . . .

— S'është zor me marrë vesht. Edhe jeta duket për s'largu e bukur, mbandej për s'afërmi . . .

— . . . është të t'ânë baltë . . . — vazhdoi Mina fjalën e shoqes së vet.

— I marrim vesht menjherë këto sende, pse hartimet në shkollë i mbushim me kët lloj krahasimesh — e Nusha qeshte tue thënë kët fjalë.

— Ah, vajzat moderne . . . — filloi me përli-gjerue Shani.

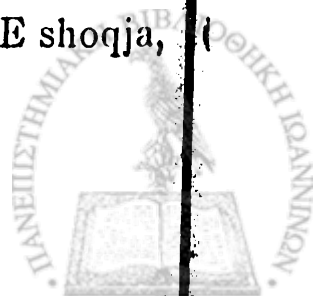
— A na i lëni këto muhabete — bërtiti Tonja; — s'kena ardhë këtu me ndigjue lecion . . . Merrni, se as në gjysë s'i kena çue haenat qi prûme.

— Un s'mundem mâ — shpalli Leci tue u shtëmângë prej sofrës.

— Atëherë pi, në mos mujsh me hangër — e zojë Tonja i a mbushi gotën me vënë.

Si gjithëmonë në kso rasash, kishin sjellun gjellë për dhetë votë e s'ishin por pesë. Shan Arvëni me të shoqen e të kunatën, Lec Gurmolla me të motrën.

— A ka mâ pemë? — kërkoi Shani. E shoqja,

ndër gjûj para sofrabezit, shtrua në bar nën hije të
 një gardhi, kishte marrë për sipër me i a dá pjesën
 e vet sejcilit tue nxjerrë gjellët prej zymbylave qi
 kish për brî.

— Si s’u ngjine mâ? Mâ shum se të gjith kë
 hangër! — i a shkrepit e shoqja tue i dhânë shka
 lypte.

— Mës i vëni vesh, zojushë, grues s’eme —
 i tha Shani Nushës, — pse gjithëmonë më shkarko-
 het . . . Shka do qi të bâj, ka për të më kritikue . .
 Por gjuen rasën kur janë tjerë me më folë kështu,
 pse vetëm për vetëm s’guxon . . .

Qeshen vajzat edhe Tonja. Kjo i tha:

— Mos na çajë kryet; a po ndien?

— E vërteta është qi kemi hangër të gjith le-
 zetshëm — bisedoi Leci tue qitë tym duhani për
 goje e për hunde.

Shani i dha një shikim të përmallshëm sofrës.
 Kishin teprue zogj pulash të pjekun, gjyma kutijash
 me gjithnduer peshqish në voj, e djathna vendi e
 t’ardhun, e dý a tri lloje âmbëlsinash. I vinte keq
 qi në bark s’ kish mâ vënd ku me i shtî. Zakonisht
 ai s’hante shum, por ndrimi i vendit e ajri i lir i a
 shtojshin oreksin e shijen. Rrinte tue përçapun me
 andje mâ të mbrapmën rriskë molle. Mbandej ndezi
 edhe ai cingaren, u shtri në bar tue i thânë së
 shoqes:

— Lëne shtrua sofrën, pse para se m’u nisë
 kena me pasë û, e prap hamë.

Mbylli sýt e u lëshue në rrymbë të mendimeve.
 Pritonte me dalë jashta qyteti, s’i kândte të lënte të
 dielen mbasdite me kalue pa luejtë letrash në kafe.

Kur mbandej, i nxitun e i ngrohun prej ndoj mikut, dilte, kënaqej ndër fusha e mbi kodra edhe i prem-tonte vetes me bâ për gjith javë aso shetinash. Aaah, sa mirë punojshin mushkënit n' ajr të dliret, të tânë shëndet! E të ngrânunit, ndêjë aty në bar, tue e kapë gjellën me dorë, dosido, kishte një shije të veçantë. Aty në hije të gardhit, shtri prapët, me bark të ngim, e ndiente veten të lum. Nji frymë e lehtë flladi qi endej majo sukës i a ledhatonte ballin, nji kind i kotlles së shoqes e përshqitte nësa ajo ngjat tij mbliidhte disa prej gjellve e i rendonte ndër zymbyla. I lum!

Leci pushonte, i shtrim në nji krah tjetër. Ilija e gardhit e mbulonte prej kreje deri në gjoks: pjesa tjetër e trupit i mbette në diell. Edhe ai rrinte prapët me fytyrë kah qielli. Mendonte. Qielli i Shqipnis... Diku tjetër, i shtrim njashtu, shikonte qiellin, nji qiell të huej, në nji kohë të kalueme . . .

Po, e mbante në mend: në prealpet lombarde. Shikonte qiellin me nji mall të çudiçëm e andrronte lavdín. Sa kohë kaloi? Mâ se dymëdhetë vjet . . . Jeta . . . Krahasimet e hartimeve shkollore qi vajzat e soçme vëjnë në shpotí. Krahasime banale, por të drejta. Asnji prej shpresave t'ushqyeme në mëngjeset e rinís mâ të parë, asnji nuk u vërtetue. S'kish mujtë a s'kish dijtë . . . Jeta! . . . Kishte nji nëpunsí; kryente detyrën; tjerët e çmojshin, por ai s'e çmonte veten pse e dinto mirfilli qi në Shqipni nji të riut me ndërgjegje s'duhet t'i mjaftoje vetëm të kryemit e detyrës. Qielli shqiptar . . . Mâ i kalthër se ai qielli i huej. A por i gitej?

U suoll e u mbështet në krah të rrëmakët. Dý

vajzat rrijshin përmbys në bar kah të pámit e Buenës. Me brryla në tokë, me krahnorë të çuem për-pjetë, kuvendojshin qetisht, tue pí cingare. Ai shikoi një ças Minën, kunatën e re të Shanit. Mbylli sýt.

— Po flêni, zotní Lec-a? — kumboi zâni i Tones.

— Jo, zojë. Kot i kam mbyllë sýt.

— A doni me ju qitë një kafe valuke prej thermosit?

— Faleminderës. Me gjith qejf e pí.

Edhe vajzat u suellën. Pinë të gjith kafe, për-veç Shanit qi shtihej fjetë.

— Na me gjumë ngihemi mjaft në Shkodër ... — u ankue Mina.

— A din shka bâjmë? — propozoi Nusha: — a losim “a t' a laçë?”, Ásht lezet me ngá mbi kët bar ...

— Aferim! — vikati Shani tue bâ braf në kâmbë.

— Pranohet — tha Mina.

— E ju, zojë? — pyeti Leci Tonen.

— Mbasi kam ndodhë në mjedis të kalamâj-vo ... — përgjegji ajo.

U ngrejten të gjithë.

Sheshi i barosun shtrihej mjaft i gjânë maje suke. Në një anë u prirte paksa në teposhte deri te dý landë të mëdhaja ku niste shpati m' u ulun rrëmbyeshëm; për sipër soste te një gardh i naltë nën të cilin, përtej, gjarpnonte një rrugë qerrje.

— A jeni gati? — briti Shan Arvêni. — Un jam bullica ... A fillojmë, pra?

Fêmnat e Leci u shpërdanë nëpër shesh.

Shani i u vû mbrapa Tones, grues së vet qi, fare e pamësue me tue qênë në të ngám, u zû shpejt prej tij.

Kur mbandej, i nxitun e i ngrohun prej ndoj mikut, dilte, kënaqej ndër fusha e mbi kodra edhe i premtonte vetes me bâ për gjith javë aso shetinash. Aaah, sa mirë punojshin mushkënit n' ajr të dliret, të tânë shëndet! E të ngrânunit, ndëjë aty në bar, tue e kapë gjellën me dorë, dosido, kishte një shije të veçantë. Aty në hije të gardhit, shtri prapët, me bark të ngim, e ndiente veten të lum. Nji frymë e lehtë flladi qi endej majo sukës i a ledhatonte ballin, nji kind i kotlles së shoqes e përshqitte nësa ajo ngjat tij mblihte disa prej gjellve e i rendonte ndër zymbyla. I lum!

Leci pushonte, i shtrim në nji krah tjetër. Hija e gardhit e mbulonte prej kreje deri në gjoks: pjesa tjetër e trupit i mbette në diell. Edhe ai rrinte prapët me fytyrë kah qielli. Mendonte. Qielli i Shqipnis... Diku tjetër, i shtrim njashtu, shikonte qiellin, nji qiell të huej, në nji kohë të kalueme . . .

Po, e mbante në mend: në prealpet lombarde. Shikonte qiellin me nji mall të çudiçëm e andrronte lavdín. Sa kohë kaloi? Mâ se dymëdhetë vjet . . . Jeta . . . Krahasimet e hartimeve shkollore qi vajzat e soçme vëjnë në shpotí. Krahasime banale, por të drejta. Asnji prej shpresave t'ushqyeme në mëngjeset e rinís mâ të parë, asnji nuk u vërtetue. S'kish mujtë a s'kish dijtë . . . Jeta! . . . Kishte nji nëpunsí; kryente detyrën; tjerët e çmojshin, por ai s'e çmonte veten pse e dinto mirfilli qi në Shqipni nji të riut me ndërgegje s'duhet t'i mjaftoje vetëm të kryemit e detyrës. Qielli shqiptar . . . Mâ i kalthër se ai qielli i huej. A por i gitej?

U suoll e u mbështet në krah të rrëmakët. Dý

vajzat rrijshin përmbys në bar kah të pámit e Buenës. Me brryla në tokë, me krahnorë të çuem për-pjetë, kuvendojshin qetisht, tue pí cingare. Ai shikoi një ças Minën, kunatën e re të Shanit. Mbylli sýt.

— Po flêni, zotní Lec-a? — kumboi zâni i Tones.

— Jo, zojë. Kot i kam mbyllë sýt.

— A doni me ju qitë një kafe valuke prej ther-mosit?

— Faleminderës. Me gjith qejf e pí.

Edhe vajzat u suellën. Pinë të gjith kafe, për-veç Shanit qi shtíhej fjetë.

— Na me gjumë ngihemi mjaft në Shkodër ... — u ankue Mina.

— A din shka bâjmë? — propozoi Nusha: — a losim “a t' a laçë?”, Ásht lezet me ngá mbi kët bar ...

— Aferim! — vikati Shani tue bâ braf në kâmbë.

— Pranohet — tha Mina.

— E ju, zojë? — pyeti Leci Tonen.

— Mbasi kam ndodhë në mjedis të kalamâj-vo ... — përgjegji ajo.

U ngrejten të gjithë.

Sheshi i barosun shtríhej mjaft i gjânë maje su-ke. Në një anë u prirte paksa në teposhte deri te dý landë të mëdhaja ku niste shpati m' u ulun rrëmbye-shëm; për sipër soste te një gardh i naltë nën të cilin, përtej, gjarpnonte një rrugë qerrje.

— A jeni gati? — briti Shan Arvêni. — Un jam bullica ... A fillojmë, pra?

Fêmnat e Leci u shpërdanë nëpër shesh.

Shani i u vû mbrapa Tones, grues së vet qi, fare e pamësueme tue qônë në të ngám, u zû shpejt prej tij.

— Pse fillove prej meje? — pyoti gruoja t marrë frymë me turr.

— Kot, me të mundue . . .

Tonja u ngjit kah vajzat qi e pritshin me b qeshje, të gatshme m' u vû në t' ikun po t' u afro tepër. Leci i doli para edhe kalorsisht la qi ajo t zënte mbas nji vrapit fare të shkurtë. Atëherë d u suell prej Shanit edhe e bâni me ngá nëpër she tue e marrë mbrapa pa mëshirë deri qi, tu landët fillonte teposhtja, i ndjekuni s' pat mâ kah me i shp tue. E Shani ndoq Nushën, mbandej Nusha Minën Mina Tonën.

Nji haré e hovshme zhgrehej prej atyne tr nave të shëndetshëm n' at log ajruer qi kumbonte klithma rinije. Lëvizjet plot hir e zhdërvjelltí t' aty fëmnave të njoma, në çdo lakim të shtatit të ty, ndër vrape e ndër pushime të tërnueme, shfaqsh bukurína të paprituna plastike. Mina, me vijat h monioze të trupit njizetvjeçar, tërhiqte sýt e Lecit

— T' a laçë! — i briti Tonja tue i rrahë sh nën me dorë. Ai, krejt i habitun, s' e kish vrcë gruen kah po i afrohej.

U lëshue me zânë Minën. Vajza e priti pa lue vëndit si mos të donte me i ikun. Por, sa ai qe ar e u turr m' e prekë, ajo dredhoi me shpejtí e i sh toí. Të gjith qeshen. Leci u zëmrue pak në vete e muer mbrapa tue u dhânë kambve sa ku mujte b vrap. Por ajo ishte e lehtë në të ngám dh' e shpeë ndër bishtnime: i u suell rrotull sheshit, muer p poshtën e, atje në fund ke ato dy lândët, prai dredhoi e u ngjit përpjetë. Lecit i kaloi zëmrimi e kundrue bukurín e vrapit të saj. Me fytyrë ndë

prej loje ndërmjet kaçurrelave të shprishun, tue sjellë hov hov kryet mbrapa për të rrujtë lëvizjet e ndjek-sit të vet, me at përkuje plot fuqí rinore të shtatit në përpjetje dhe me at lëshim në teposhtë me gjoks valvitës përpara, ajo ishte vërtë për t'u shikue gjatë gjatë, me andje.

— Ha mâ, e qyqe — e ngacmoi Nusha, e motra.

Leci mblodhi të gjitha fuqít e veta, i u afrue vajzës, e shtrëngoi me u futun në një skâj të logut, ndërmjet një hendekut e gardhit të naltë. S' kishte aty kah i ikte mâ. Por vajza s' i a bâni as një as dy e u hodh guximtarisht përpjetë, kapërcei hendekun e ra andej, poshtë, ku Leci s' e pau mâ. Djali ngurroi pak, por qe një ças, e u vërsul edhe ai përtej, mbas saj. U rrëzue në një dhé të butë, të punueme. Suell sýt rrotull: në një vënd ku gardhi i naltë, qi vazhdonte edhe në këtë anë të hendekut, ishte i çthurun, hetoi një kind të petkut të Minës. U hodh asajt. Por i u këput turri në gjymsë sa pau në fytyrë vajzën. Shka vronte ajo me ato sý mbushë si me një zymnim të papritun? Leci u avit e shikoi. I prim prej një prifti me kotë e me stolë, bajtun në krah prej katër vetve, i ndjekun nga një rrem katundarësh të heshtun, afrohej një i dekun n' arkivol të vet. Në një brí t' asaj suke ishte vorreza me kishë në midis, e të dekunt e katundit i siellshin atypari.

Një të përqethun i ftoftë i a ngrini Lecit shtatin e rim me djersë prej të ngámit. Si ai si vajza dihatshin me mushkëni të nxitueme nga lëvizja. Ajo rrinte pa luejtë, por paluejtësija e saj ishte plot jetë: tëfaqej fuqija e rrëmbyeshme e gjakut të ri në valavitje të krahnorit të shqetësuem e në ngrehjen e

dridhun, nëpër gjymtyrë, të përzave qi u ndalen be-fas në vrap e sipër.

E i dekuni, përsjellë nga vargimi i përmortshëm, kaloi para tyne. Ai trup i panjohun, dikur plot riní e tashti amulluer n' arkivol, me gjak të ngrim ndër fyza, me mishuj të zhgrehun në mish qi njomsija e mystershme e jetës s' këndellte mâ, kaloi para dy trupnave të rij ndër të cilët gjaku këndonte këngën e vet të shkurtë e të shpejtë e plot urrejtësi gjallnore.

— Të këthejmë; s' po losim mâ; jam lodhë.

Kështu foli vajza tue goditë kaçurrelat e shpu-purishun. Këthyen. Edhe të tjerët kishin pá të de-kunin. U humbi të gjithve vullnesa e lojës.

U ulen e ndezen cingare.

— Larg i kanë vorret — báni Shani tue dashtë të zhdavarisi, me një çmim të kotë largsije, mallëngjimin qi kish zbritun ndër shpirtën të tyne: — do të ngjitën me gjith arkivol prej atje poshtë e këtu në maje. Ç' do të lodhet prifti, se sa për katundarët janë mësue . . .

— Kush do të jét këne? — pyeti Nusha.

— Kush tha për se ka ethe shumë në këto ana?
— foli Tonja si të donte me i shpëtue atij mendimit qi diset edhe ku s' ndodhen kënetë.

Leci, tue thithë thellë cingaren, bisedoi:

— Jeta . . . një lojë! Ngasim nëpër bar e, kur hovi i ynë asht mâ i gzueshëm, ndiejmë një dorë të ngritë e të shpulpueme qi na përket shpinën. "A t' a laçë . . .", Siellemi e shofim plakën, qi asht nâna e vërtetë e gjith nëve . . .

— Pse me mendue? — tha ngutëshëm Tonja:
— A doni gjâ me hangër a me pí: na ka teprue gjysa e haenave . . .

ANMIKU NË SHTËPI

N'e diele e n' e marte nadje Simon Rrùkulli s' e lënte kurr pa shkue në meshë. Donte me qënë në rregull me Zotin. Aty në kishë, ndër banka të para, lutej për vete e për punët e veta. Natyra e tij, shum e përshpirtshme, nuk e shtënte fort m' u lutë për kend tjetër; por lutej shpesh kundra disave, sidomos kundra anmiqve të besimit të tij. "Faroj, o Zot!", Deri këtu qendronte mbrënda rregulles e zakonit, prandej duhej, në një pikpamje, levdue. Çudija e përshpirtnis së Simon Rrùkullit niste aty kur ai në vargun e anmiqve të besimit futte të gjith ata qi mëniente për arsyea vetjake. As nuk i shkonte mendja se mund të gabonte në gjikim, kaq bindje ushqente në drejtësin e në pastrin e shpirtit të vet. Kur, me gjith hovin e shpirtit të pastër naltonte kah qielli lutën zharritëse: „Faroj, o Zot!“, mendja i shkonte ke Tef Ballstani qi s' i lënte kurrkah shteg tash do kohë në tregti, ke kushrini i vet qi i qitte fjalë për do tokë të padame, ke një varg i gjatë njerzish qi në një mënyrë a në një tjetër i a kishin prishë qejfin.

Veçse shka, dit dit aty në kishë, të gjith ata qi përmendëme kalojshin në rend të dytë e shigjetat e mënis së tij fetare ai i drejtonte vetëm kundra Tush Kezenës.

“Faroj, o Zot!,”

Lutën e bânte në shumës pse Tush Kezena para tij përfaqësonte masën e ré të soçme. Lypte prej qiellit, tue mendue atê, farimin e tij edhe të gjithë shokve qi i gitshin.

Si shifet, natyra e Simon Rrùkullit prirej mâ fort kah mënija se kah sympathija. Pak sende ai pelqente e donte në ket botë, por shum tjera urrente e mëniente. Kishte maraz fletoret si shqipe ashtu të hueja edhe kurr s’ i prekte me dorë; kishte maraz marrëdhânjet shoqnore e prandej as vetë nuk shkante as familjen s’ e çonte kund e jetën e përmblidhte në shtëpí, në dugâjë e në kishë; kishte maraz e njehte të kota të gjitha njato punë qi s’ lidheshin drejtazi a zhdrejtazi me dobín vetjake. Por, në mënyrë të veçantë, urrente të rijt e soçëm . . . Animâ ata qi mbaruen ndonji shkollë jashtë . . . Gjithëshka në ta e tërbonte.

Mëniente at mënyrë të zhdërvjellët e të sigurtë ecjeje të tyne, fjalët e qarta në çdo rasë, çilterín e sjelljeve, thjeshtësín ndër marrëdhânje.

— Po shifi . . . shifi . . .

Prej dritorjet të dugâjës tregonte me gisht kur përshkohej atypari ndonji sijsh.

— Pse u apin gjith at randsí vetit, xhanem? Ça kujtojnë se janë?

Kur kalonte Tush Kezena s’ e zënte vëndi. U hidhte prej ndêjses, shetitte mbas banakut tue u dridhë në nji zêmrim të pakuptueshëm. Edhe shegertat u çuditshin për furín e asaj mënije edhe mendojshin qênjen e ndonji shkakut të msheftë. Por, jo: nga as nji shkak i msheftë s’ buronte ajo mêní. N’ asnji punë

ë tregtarit s'ish përzie kurr djaloshi. Ai e urrente vetëm pse shumë kush vinte tue i a levdue.

Tush Kezena, shkrimtar i ri shkodran, shembër Hilush Vilzës, kalonte habitshëm, para dugajës s'anmikut të pa njoftun, humbë ndoshta në ndonji aso përftimesh qi mbandej veshë me një shqipe të harmonishme dilshin ndër libra të tij. Kurr s'i shkonte mendja se aty afër dikush e shante me të dhânun.

— Shife si ecë njiherë . . . I duket se vetëm ai është i mëçëm në Shkodër e kurrkush tjetër . . .

Simon Rrùkulli s'e njihte mirë Tushin. Jo vetëm qi librat e tij s'i këndonte (ai s'këndonte asnjë libër) por vonë mori vesht se djaloçi shkruente. Filloi m'e pasë maraz kur e ndeshi s'pari në një vizitë për emën, ke një mik i përbashkët. Tregtari i njoftun, trenar për pasuní e punë të ngrehun, ndëjë në krye të vëndit n'odën mbushë me gjind, kuvendonte tue hitë dije e marifet si gjithmonë. E qe hyni i riu . . . Zëni vënd në një skâj. Dikush e pyeti dishka sa u l. E sa nisi ai me folë, të gjithë u suellën m'e ndëjue, edhe harruen bisedën e Simon Rrùkullit. Edhe y qe i shtrënguem me i a vû veshin, tue e mshefë ezmin e përmbrendshëm.

Djaloçi thonte sende e flitte në mënyrë qi ai kuptonte mirë. Vetëm vënte roe se fjalët e tija, të jedhëshme e të sigurta, e mbushëshin me një shqetësim të hollë. Simon Rrùkulli, i cili besonte ngultas në zotsin e trûve të veta, shka do qi kapërcente kuptimin e tij, e njehte ja marrí për t'u përbuzë ja mbrapshít kundra feje e kundra Zotit. Kështu qi edhe bisedën e asaj dite, mbajtë prej djaloçit e ndjekë me urrejtje prej të tjerve, mbasi s'mujt t'a përfshije me

kuptim të vet, e njehi të rrezikshëme e trushkyese.

— Ah, ai luterâ!

Nxitohej me dënue fjalët e djaloçit pse ato i cenojshin parimin gjikues themeluer qi tregtari për dorontë me shoshitë sendet e këtij shekulli. Ndiënt qartas se për at djalë parja e gjâja, zotsija në tregt nderi i mbështetun mbi ato rregulla jete qi ai mbant me fanatizëm, mendimet qi frymzuen e gjithënji frym zojshin çdo vepër të tij, s' përmbajshin at vlerë e urtija e përvoja e tregtarit u epte. Tush Kezena p shonte e matte veprat e njerzve me një kandar e m një masë tjetër. Kjo gjâ e terbonte Simon Rrùkullin Mos me nderue e admirue atë me gjithë at zotsi r rregullim të punve të veta, mos me pranue me b ndje të plotë çdo parim e gjikim të tij qi ishte m hir e në rrugë të Zotit, i dukej mëkat e krim. Kus binte në kët mëkat jo vetëm ishte anmik i tij po edhe i fës. Prandej: „Faroji, o Zot!”.

Nji ditë, pak para mjesdite, erdhi në dugâjë m ndreqë do llogarí Kel Mashi, burrë bukur i motnuen mësues shkolle fillore në qytet, njerí i squet e i urt Mbante në dorë një fletore shqipe. Simon Rrùkull si kryen punë, pyeti pak si në shpotí:

— Shka thonë këto gazeta?

Mësuesi, ndëjë në karrigë para tryezës së zotit e dugâjës, hapi fletoren, i a suell faqet tue i hjedhë m sý. Tha:

— S' e kam pá ende. Por kjo s' është një fletor me lajme. Merret me letrësi. Paska një artikull Tush Kezenës.

Tregtari kërceu:

— Shka din me shkruë ai bihude?

— Jo, sa me shkruer, shkruen mirë — përgjegji mësuesi qetisht. — Shum kush s'e merr vesht pse ai ka ndiesí të reja e prandej përdorë edhe trajta të reja shprehjeje. Trût t'ona janë mësue m'u rrokullue mbi shina të një letrësi të vjetrueme. Ai rreh një rrugë të parrahun ndër në deri më sot.

Tregtari shprazi fyshekun që në të tilla biseda ruente për në fund:

— Paj, un s'kam ngae m'u habitë mbas këtyne sendeve, që ju njifni më mirë. Vetëm tham se për at djalin ka ardhë koha me zënë mënd e me gjetë ndoj punë, pse kështu është në rrezik me ndëjë pa buk me gjithë nânë e motër.

Mësuesi ndëgjoi kumbonët e mjesditës e u çue tue i a pritë:

— Kurrkush më tepër s'e meriton një punë. Ndoshta mos t'ishte aq i zoti e kishte gjetë. Mundet që tash vuen edhe për bukë. Poetët i ndjek ky fat i zí. Por un tham, n'at t'emën, se padrejtësi e madhe më duket mos me qënë i ushqyem prej dheut shqiptar shi njëj që këndon me dashuní të parrëfyeshme bukurít e atij dheut.

E shkoi.

— Kanë dalë mëç të gjithë — u idhnue Simon Rrùkulli. Për me pasë të drejtë me hângër duhet me punue. — E ajo që bân ai . . . teveqel, s'është një punë.

U ngjit nalt në shtëpi, që e kish sipër dugájës. Sofrën e gjet të shtrueme. Dyta, e bija e tij njizet-vjeçare, pritte t'án m'u ulë në tryezë. Pështetej në kanapeh me një libër në dorë. Sa hýni i ati, la librin e i qiti t'et gotën e zakonshme të rakís. Simon Rrùkulli me rakí në të djathtën, shtríni kot të rrëmaj-

tën kah libri mbi kredencë. U përdrodh si t' a kish hângër gjarpni.

Vikati:

— Si? Edhe këtu në shtëpi t' ême?

— Shka ké, more nieri? — pyeti Ganxhja, e shoqja, tue hÿ n' odë të bukës.

Ai, ndezë në fytyrë, me një furí të tërbueme, shqeu katër copash librin edhe e flakroi në tavan.

— Shka kje? — pyeti rishtas grueja tuo u afrue trëmbëshëm kah burri.

Ky as me folë s' mujte prej zëmrrimit. I qitte shkumë goja. Shetitte nëpër odë si i çmëndun.

— Po a s' e shef se na ka mblue marrja e turpi? Edhe në shtëpi t' ême këso punësh! I a mbrijtme edhe kësaj ditë! E ka hangër dreqi vajzën; a s' e shef-a? a i ke sÿt në ball? Por këtu, sa të jemi gjallë, sundoj vetë. A muert vesht? Sundoj vetë.

E tue u drejtue kërcnueshëm kah vajza:

— E ti, në daç m' u shnjerezue...

E âma ndërhyjni:

— Shka ke me vajzë: a bân m' e dijtë?

— Deli zot, po; bânu edhe ti me tē...

— Shka ka? — u suell e âma e pyeti të bijën.

— Shka e ka kapë?

Kjo qi kish ndëjë tue e shikue t' án deri atëherë me çudín mâ të madhe, u shkunç e bân i me zâ të tânë pezëm:

— Për punë të librit, veç...

— Po shka âsht ai dreq librit, mos më bân m' e true?

— Nji libër shqip...

E i ati prap filloi me zâ shpotije t' idhët:

— Po, po; shqip... Sot librin e nesër atë... Shqip, po. S' është për t' u çuditë kur t' a gjëjë një ditë edhe atë këtu... Æsht nisë kështu: sot libri, nesër ai...

— Pashë fën qi kena për kë flet? — pyette gjithënji e âma të bijën.

Dyta, për të parën herë në jetë të vet, u idh-nue aty para prindve. Ato dyshime, ato të fyeme të zhdrejta qi i a lëshonte i ati, e neveritën. Padrejtë-sija e qartë i dha guxim me folë ashtu si nuk kishte folë kurr.

— Don m' e dijtë për kë flet? Për Tush Keze-nën flet. Më ka gjetë me një libër të tij, e mendon kushedi se shka. Por a doni me dijtë një gjâ? Dal e iku e ju lâ, po më folët prap ashtu. Pse këndoju lib-rat e tij, nuk më duket se jam ulë aq poshtë sa...

I a këputi vaji fjalën. Doli prej odës tue lânë të dy prindt me gojë hapët. Ishte e para herë qi vaj-za flitte me aq hov në sÿ të t' et.

— A shef? Njikët vajzë të vetme kena edhe kësaj don me ja shti dergjën — i bërtiti e shoqja të shojt e shkoi me pajtue të bijën.

Simon Rrùkulli mbet vetëm para sofrës së shtrue-me. U lëshue në kanapeh, i lodhun në trup e në shpirt. Shkaku i atij..., tashti turbullime edhe në familje. Ai luterâ... Çoi sÿt përpyetë e, me të tânë hovin e shpirtit të përshpirtëshëm, u lut me mënd:

— Faroje, o Zot!

Këso here luta i doli në njëjsë...

DRAM I VOGËL

Tef Ballstani ishte, katër vjet më përpara, porsa me thënë tregtar. Dý tri punë të mira qi papritmas i u përshkuen nëpër duer, njâna mbas tjetrës mbrênda nijj vjeti, i a dhetëfishuen pasunín. Sot njetet në Shkodër ndër tregtarë të rradhës së parë. Mos të mendohet se e ndihmoi vetëm fati; jo, por qe edhe zotsija e papritesa qi e rritën në kam. Sidomos njâna ndër ato tri punë — një konçesjon — vërtë qi i erdhi pa e pasë kërkue, por sa e pat në dorë ai dijti menjherë me i a çmue rëndësin, nuk pritoi m' u endun me muej poshtë e përpjetë ku lypej, me shpenzue pa dhimbë të holla edhe kur përfundimi ishte ende i dyshimtë, deri sa i doli në faqe me interesue një grup kapitalistash.

Tashti e ka vû kâmbën në dyst. Ka t' ardhuna sa me e çue mjaft bukur ke shtëpija edhe me ruejtë një pjesë të mirë të tyne për gjith vjet tue i vendue me dever.

Zotní Tefa ka një vajzë shtatmëdhjetëvjeçare, Vidën, edhe një djalë tetëvjeçar, Viktorin, të cilin të gjith e thrrasin Torç, tue ndjekë zakonin shkodran qi shtrëmbnon në llastim emnat e kalamájve. Ndërmjet asaj vajze e atij djali kish pasun edhe fëmij tjerë, por i kishin dekë në vocrí. Si djalin si vajzën tregtari

Tef Ballstani ishte, katër vjet më përpara, porsa me thënë tregtar. Dý tri punë të mira qi papritmas i u përshkuen nëpër duer, njëna mbas tjetrës mbrënda njëj vjeti, i a dhetëfishuen pasunín. Sot njetet në Shkodër ndër tregtarë të rradhës së parë. Mos të mendohet se e ndihmoi vetëm fati; jo, por qe edhe zotsija e papritesa qi e rritën në kam. Sidomos njëna ndër ato tri punë — një konçesjon — vërtë qi i erdhi pa e pasë kërkue, por sa e pat në dorë ai dijteti menjherë me i a çmue rëndësin, nuk pritoi m' u endun me muej poshtë e përpjetë ku lypej, me shpenzue pa dhimbë të holla edhe kur përfundimi ishte ende i dyshimtë, deri sa i doli në faqe me interesue një grup kapitalistash.

Tashti e ka vû këmbën në dyst. Ka t' ardhuna sa me e çue mjaft bukur ke shtëpija edhe me ruejtë një pjesë të mirë të tyne për gjith vjet tue i vendue me dever.

Zotní Tefa ka një vajzë shtatmëdhjetëvjeçare, Vidën, edhe një djalë tetëvjeçar, Viktorin, të cilin të gjith e thrrasin Torç, tue ndjekë zakonin shkodran qi shtrëmbnon në llastim emnat e kalamájve. Ndërmjet asaj vajze e atij djali kish pasun edhe fëmij tjerë, por i kishin dekë në vocrrí. Si djalin si vajzën tregtari

fatamirë i don sa s'ka. Vidën e kish dá prej shkollë e pritte — por s'ngutej: ishte aqë e re! — m'e fejue; Torçin e çonte përditë në shkollë edhe kish qitë cekën, si të dilte prej filloreve, m'e udhëzue në ndoj institut tregtar në mënyrë qi të kryente sa mâ parë e t' i u bânte krah në punët e tija tregtare aqë mbarë të shtrueme.

Tash disa dit i ka mrrijtë zotni Tefës prej Gjermanije pianoforta e porositun për Vidën edhe e ka vendue në krye të vendit n' odë të miqve, n' at odë miqsh të re "fring," qi i ka kushtue — merret vesht, me halija e llampadar në mjedis e tri piktura të shtrëjta blé përjashta — kund një njiqind napuljona. Tash ti me pianofortë, njiqind e pesëdhetë. Por s'e kish te kush tjetër një odë pritjeje si atë, në Shkodër...

Mbasdite maji. Vida me nânën ka shkue ke datat. Tef Ballstani n' at kohë ndodhet përditë në du-gâjë, Torçi âsht vetëm në shtëpi me nânëgjyshen. Nânëgjyshja, ndêjë në minder t' odës së bukës, bisedon e bisedon, nëpër derë të çelun, me shërbtoren qi bân punët në kuzhinë edhe i ep zojës plakë hove hove nga një përgjegje të shpejtë e të shkurtë. Torçi, qi lonte vetëm n' oborr, ngjitet nalt e lypë me hângër.

Mo bukë në të djathtën e djathë në të rrëmaktën tue dhâmbçue herë njânën herë tjetrën del në çardak.

Dishka i bjen në mend. Drejton hapat kah oda e miqve. Çelë derën kadalë edhe hynë mbrëndë. Aty âsht gadi terr. Kanë mbyllë griljet për mos me u ra dielli orendive, pse i zverdhon. Në krye t' odës, në gjymsaterr, shndritë pianoforta e re, ngjyrë-kështjê, të tânë lustër. Torçi vên mbi një ndêjse me brrylka, edhe harron aty, bukën e djathin. Avitet mbandej ka-

al-kadalë, gadi si të dronte se po zgjon dikë qi nuk
 rifet por qi flën në gjymsaterrin e odës blerue nga
 gjyra e griljeve rrahë prej diellit.

— Mos e përkit!

Kjo kish qënë porosija e prême e Vidës, kur
 deshi me i mëshâ ndonjânit prej ëburve të bardhë
 i tastjerës. Ai nisi me shkrepë kâmbët prej marazit.

— Kjo âsht e Vidës — tha baba qi e llastonte;
 - tÿ, kur të rritesh, tash të blej një qemale. Por as
 emalja së të duhet gjâ: të lën baba pare boll tÿ e,
 ur të mbushet mendja me bâ qejf, thrret ehengexhijt,
 paguen e mbaron dishirin t' ând...

Tashti ai ishte vetëm aty n' odë e mujte m' e
 përkitë sa të donte veglën e bukur. Çelsi i vogël
 ishte në têt. I dha çelsit n' e djathët; ngrehi përpyetë
 kapakun; hoq rrypinën cohe të qendisun qi mbulon-
 e tastjerën bardh - e - zî.

Nji frigë e lehtë, e paspjegueshme i ep një të
 ridhun në zëmër kur, në të çelun, kapaku krisë pak.
 leshtja n' odë lëviz si vala amullore kur një gura-
 ec bje në têt. Merr me ikë prej ode. Dishka mâ e
 ortë se friga e ndalon aty. Kërcen mbi stol sjellës.
 Diftojisn e ngrehun e mbështetë për gisht të madh
 dhe i bjen njënit ndër ëbura të rrjeshtit. Nji tingull
 ulët, i gjatë, zymnyer jehon në gjymsaterr blerak
 ' odës.

Torçit i u dridh shpirti, por jo prej frigës. Ndiën-
 e si një gazmim të gjallë por të robnuem në një
 terigë mallëngjimi.

Dÿ, tri heresh bâni me kumbue at tingull të tra-
 hë. Mbandej çoi gishtin n' anë të kundërt. Kësohere
 një tingull i qartë, kristaluer, i naltë tringulloi gëzue-

shëm. Trimnue prej harës s' atij tingulli, Torçi për kiti me gisht tastjerën në fund e në mjedis e në krye. Nji vistër tingujsh ngatrrueshëm, ndërlikueshëm, mbushshi odën tue ra në paq të mbasdites si zâne të njijone së çudiçme pa fill e pa bisht.

Por ai tërnim zânesh të pa kurrnji lidhje ndër mjet të tynë i a mbushë fëmës shpirtin me shorti. Përkujton kumbonët maje kumbonareve mërmeri, kumbonët qi bijnë ndër piralla mbretësh e prince-shash... Jo nuk janë kumbonët e daramës së princit me të Bukuren e Dheut, qi kallzon Vida, por janë lodërtija qi thrrasin gjinden larg në nji fushë... e cila s' është si fushat tjera!

Nji fushë qi ai ka në mend si m' e pasë pá andërr, e madhe, qi s' mbaron kurr e me male në fund; nji fushë qi ai mendoj s' pari kur u martue daja e këndojshtin vallet: "Kapërceva dý tri male, dý tri male e rásh në fushë...," Njajo fushë.

N' at fushë ftojnë lodërtijat. Por s' janë lodërtija. S' din as ai shka janë. Pak dit para mësuesi e kish vù në pendesë, pse së dijt me bâ dasën si të gjithë shokët tjerë. Baba gjithmonë i thonte: "Zên mirë, biroo, me bâ hesap pse kjo ka me t' u dashtë kur të rriteshtin." Por ai numrat i kishte në mëní. At ditë, qi ndëi në pendesë, shokët tjerë kishin dalë n' oborr të shkollës me luejtë e ai mbeti aty në klasë i ndrým, vetëm, me trí dase të pabâme përpara. Kishte qá. Mbandej, pa i shí lotët, shikoi nëpër dritore drùjt e prillit qi po blerojshtin. Zhurma e lojës së kalamájve i vinte e shutitun nga nji anë tjetër e ndërtesës shkollore.

Ai hypi mbi nji bankë e hapi xhamat e dritores.

Nji dallëndyshë arrini si shigjetë n' odë, fluturoi poshtë-nalt e falisun, doli e iku. Ai mendoi kapandarin e vjetër kartuçit, vjerrë n' odë të bukës, me një dallëndyshë qi ka një letër në skjep. Me i a dhënë një letër një dallëndyshës e me i thënë të fluturojë përtej maleve e përtej detit atje në visin plot dritë u banojnë Zojat me flokë ari të prrallave qi kallxon Vida, mbasi, qi i këndon në një libër me pitura të bukra. Ato Zoja kanë shtagën mbrekull-bâse.

Me ardhë fluturim një asosh e me at shtagë me a bâ aty për aty daset në tefterë.

— Viktor Ballstani!

Ai del trimnisht prej bankës, afrohet të kathe-rra, paraqet tefterin shkruar me një shkrim të mrekullt. Mësuesi hapë sÿt i çmeritun.

Kaq u shëndue Torçi në kët ngjarje të sendërueme saqi ndieu nevojën me i ra dhetë herë rrjesht një ëburi të tastjerës bardh-e-zí.

Arithmetika... Por ai s' mujte gjatë me men-ue një gjâ kaq të mërzitshme. Bib Qafeti, shoku qi printe me tÛ në një bankë, deri në kohë të lÛjës bân-ë për qejfi veprime arithmetike — rrëzoje, shumime, dase —; të tjera, jo ato qi epte mësuesi. Thon-ë se gjÛnte mâ andje tue krye një dasë me numra të gjatë se sa në lojë të "bajrakut". E, pra, ai ishte biri i një këpuctari të vobekët e jo djalë tregtari.

"Po mue shka më kande?,".

Kjo pyetje i u vizatue e avullueshme, në trÛt njoma. Por s' dinte me i u përgjegjë vetes. I bjen me idhnim tastjerës. Ting... ting... ting... Tingujt fluturojnë. Papritmas një dritë mbrÛnda tij: ai din: i kande me pá detin...

I dridhet njimend shpirti në këtë dëshir. O zgjânohet, shtëpija atnore çelet; ai shef, me sÿ mendes së dalldisun, Shkodrën me minare e kumbare të veta tue u çue fluturim n' ajrë e tue vojëm' u vendue në një breg deti. S' e kishte pá kurr detin... N' andërr e shef ndonjiherë, e i a fytyron vetes si një shtroje gjelbrore uji, krye njizet hapash me ujdheza plot shtëpija të bardha, me avullore të mëdha e të vogla qi shetisin ujdhezat tue ngarkue e zhgarkue gjind. Por sot shef diçka më tepër. Atje, larg, në fund ku qielli shëndritë më i lir e deti është më i gjatë shef një pyrg, por shumë të naltë, me një flamur, por shumë të madh, sa me mbulue gati gjysmën e qiellit... Merr një sandall, vetëm, e shkepet prej bregut. Sandalli ecë vetë mbi valë qi shushurisin si zant' ulta qi dishka thonë, por s' u merret vesht fjala. Ecë e shkon fill, tue gjarpnue si vetima anames ujdhezave, tue lënë mbrapa barkë e avullore, fill ka deti i gjatë ku ngrihej pyrgu me flamur, vetmita midis valëve.

Me sÿ çelë në gjysmëterr t'odës ai shifte shkëmendonte. S' e kishin grabitë, jo, mendimet por donte ai vetë me i kallzue vetes një prallë. Me copa prallash, ndëgjue prej Vidës, hartonte prallën e detit.

Tue i u avitë me mend atij pyrgu, i arrinte në vesh një muzikë. Ting... ting... ting... Dikush po i binte pianofortës, atje në maje, në qoshk xhamash.

Sandalli, qe, përshqet pyrgun. Tingujt ndëgjohen më qartas. Jone e përmallueshme, qi tretet kalprendimi ku deti po kuqet. Po kush, po kush i bjer asaj pianoforte vetmitare n' ajrë e n' uj?

Zëmra i rreh me hov. I duket se aty n' at det

do të ndodhi dishka e mrekullueshme. Po shka? Kërkon me mënd, lodhë trût. Dishka duhet me gjetë të bukur, të re, qi t' a mbushi me çudí të gëzueshme. Si mbaron prralla e detit? Ndoshta libri qi lexon Vida e din. Po mendja e tij pse s' mundet m' e gjetë?

Befas vegimi i detit u zhdavarit.

Pau odën e miqve të shtëpis, odën e ré "fring," mbushë me orendí të shëndritshme. Ai e mënini. Don-te me pá prap detin. Mbylli sýt. Përpara e shifte pyrgun me sý çelë; tashti as në terr, mbas qepalla-ve të mbylluna, s' mujte m' e gjetë. Kërceu prej stolit, u shtri në halín e përmbloodhi menden. Jo; prralla qi i kallzoi vetes ishte këputë në gjymsë. Nji pikllim i thellë e shporoi përmbërnda. Shkrepi kâmbët prej idhnimit. U zhgreh në váj, në nji váj të heshtëshëm qi i a tronditi krejt me të dënesuna trupin e njomë; në nji váj së mëdhejsh.

Dera e oborrit troklliti.

— Torç! — kumboi zâni i Vidës sa hýni mbrëndë n' oborr.

— Torç! Torç! — thirri sa mujti Vida nga fundi i shkallës.

— Torç! Torç! Torç! — erdh tue jehue zâni i së motrës odë n' odë.

Ai nuk bzâni. Ndiante disi nji lecim, ndiante si nji ngushullim ahmarrjeje të kryeme tue bâ m' u sticue Vidën a kêdo tjetër.

— Torç!

Dera e odës së miqve u hap me hov. E motra, shtëng prej çudije, vroi të vllán e vogël tue qá në heshtje shtri për tokë midis odës, pianofortën e çelun, bukën e djathin harrue mbi nji ndêjse me brrylka.

— Shka ké? Shka ka bâ vakí?

Ajo s' kuptonte. Por i u dhimbt; i u afrue; ndër
gjûj pranë tij e lëmonte dh' e mirrte me të mirë.
tha për m' e pajtue:

— Mos kjáj. Tash po të ndihmoj me bâ vepr
met arithmetike qi ké për nesër...

Ai la vajin por ishte i mbushun mbrênda me
mëni kundra Vidës, kundra vetes, kundra të gjithve

Edhe mos me i bâ ato veprime arithmetike...
S' kishte zor pse rrinte në pendesë të nesërmën. Shka
e pikllonte të birin e Tef Ballstanit, të tregtarit shko
dran natë e ditë kapërthye në mendime fitimi, ishte
pazotsija e tij n' at ças me zhvillue përtej prallën e
bukur të detit...

VËNA SHITËVJEÇE

ufta botnore e pat zânë Lecin n' Itali, ku mirte
mësim në një konvikt afër Rome. Kështu që i u
sht me ndëjun gati pesë vjet pa u pá me familjen,
e u gjetë Shkodra nën okupatën austriake sa ngjati
ta. Shkoi fëmí të thuesh përjashta, e këthente në
nd të vet tashti djaloç i rritun. E kishte marrë malli
r vënd. Por mbas një moji, nisi m' u mërzitë në
kodër e pritte me padurim të mshefun mbarimin e
imeve për të dalun prap jashtë me vazhdue mësi-
et. I ati plak tyranizonte mbarë shtëpín. Heshte
thçafja në këtë sa ishte ai pa dalë. Vetëm kur
pyllej në mëngjes dera e oborrit mbas tij, shtëpija
rte frymë lirisht. Orët kalojshin të bukura ditën
nânën e me motrat nësa tyrani gjindej në Treg
Madh të qytetit. Dý trokllima të forta e të prême
buzë kumbonve të prendimit — shuejshin çdo zâ
për shtëpí, bájshin me fluturue rrogтарin në derë
shtrijshin si një tis mërzije odave që ditën kumbuen
zueshëm me gazin e qartë të motrave e me bise-
ne të gjalla. Orët e mbrâmjes nuk rrëshqitshin kurr.
ci do të rrinte aty prânë t' et, që flitte pa pushue
jiherë, me zâ të ngurtë tue i dhânë këshille e
sim jete. Verës hajshin bukë në çardak. Plaku ulej
thmonë në të njëjtën ndëjse, në të njëjtin skâj, e

ndiqte, pa e këputë kurr bisedën, me s' zhbiru
lëvizjet e shërbtores qi shtronte sofrën. Hov hov ç
gotën e rakís. Shishën e rakís e mbante para në
tas me új pusi të ftoftë. Mbushte vetë putirin. E
gjitha mbrâmjet endeshin të njinjishme me një ka
dërmuese.

Leci mendonte përmallshëm dritat e Romës e
valët e kalimtarve para xhamave vezulluesa të tr
tizave, aty në çardakun e zditun me dritën e z
të kandilave me vojguri.

Sa e shpikte shishen e rakís — e Leci vre
padurueshëm uljen në shishe të pijes vërdhake —
Gurrmolla i u avitte tryezës së shtrueme e zënte kry
e vëndit. Të gjith atëherë delshin në çardak e u
shin në sofër. Çija, zoja e shtëpis, n' e rrëmakët
zotnís; Leci, n' e djathët; dý motrat, njâna kah
âma e tjetra kah i vllai. Simoni, rrogtari, shërben
I zoti i shtëpis, kur s' ndodhej Leci në Shkodër, bi
donte, tue hangër, me rrogtarin. Ky përgjegjte shk
tas tue vû e tue çue çinijat. Edhe në sofër pla
flitte pa lânë kënd tjetër me bzâ. Hante pak, n
kafshata të rralla, tue shikue me rënd të gjithë pje
tarët e familjes, si të donte me i a njuhë sejcilit
pat e bukës qi shtënte në gojë. Leci i qitte vënë vet
me masë, tue e dijtë se i ati ndiqte çdo të luejtun
tij me s' depërtuesa. Tue u plakë, ai vinte tue u
edhe mâ i dorërrudhët. Me gjithqi në shtëpi s' lënte
mungue kurrjâ të nevojshme, prap se prap shifej
ndihej shtrëngesa e madhe qi ai kish vû në jetes
e përditëshme të familjes. Vëna qi siellej në sof
ishte gjymsë me új. Leci, tue u merzitë në heshtj
pritte çasin qi plaku të çohej me ra. Ai binte n

etë i pari i të gjithve e ishte mbandej në kâmbë të
 esërmën me katërqind sabahe. Sa hÿnte zotnija n'odë
 vet, rrogtari shpejt e shpejt ngitte e nxirte nga
 si shishen e vënës së porositun qyshë në mbas-
 te prej djalit të zotnís. Simoni mbushte gotat. Le-
 : mâ parë; Çís jo pse s' e pinte vënën; vajzave
 tëm nga një gjymsë gote; në fund një gotë edhe
 tes, me lëjën e Lecit. E rrijshin atÿ deri vonë tue
 sedue me zâ t' ultë e tue këndirun ndër mësalla
 zín qi u shpërthente papritmas.

Edhe ajo natë maji kishte nisë si të tjerat. Plaku
 tte gjithmonë tue pí gotë gotë rakín, e tue e për-
 ellë me meze. Hove hove lëshonte ndonji urdhun
 hnak kah oda e zjarmit tue shkaktue një burbuje
 turrshme kâmbësh të zdathuna shërbtorje nëpër
 rasa të dyshêmes. Mbandej prap zâni vazhdonte
 lëshëm bisedën, një ças të këputun, me Lecin e me
 in, qi vinte e rrinte edhe ajo aty afër të birit.

Dritoret e mëdhaja të çardakut ishin hapë kah
 porri. Nonse asnjë frymë ere s' lëvitte, degët e dë-
 dluna të mandit aty para dritoreve, qi drita e zbët
 kandilave dilte me zditë paksa, epshin tue i shi-
 ue si një ndije freskije. Sipër gjethve mâ t' epër,
 një qiell pa hânë, por përplot me hyj. Qielli i Shko-
 rës qi aq âmbëlsisht priret mbi qytet ndër net maji
 ante me fluturue mendimet e Lecit. Ishte natë me
 alë, mos m' u ndrÿ aty mbrëndë, me dalë e me thithë
 irin e natës së kulluet, me ikë nga ajo mërzi qi e
 gërthente aty pranë plakut, i cili predikonte e pre-
 dikonte papushue, tue mos u kujtue aspak se maji
 ehte shumë mâ i fortë se urtija grumbullue prej tij
 e gjashtëdhjetë vjet jete.

— A po na i bini njisherë atyne hallateve?

Lecit gjithënji s' i u bante me u besue as sÿve as veshve të vet.

E filloi ehëngu. Gotat u plotuen edhe u shpikën herë të panjehuna. Simoni siellte boca mbas bocash mbushë me vënë të kuqe.

Zotní Cini vetë pinte pak por i nxitte djelmoçat me pí. Në një shêj kohe nisi edhe ai me këndue. Leci e shikonte i çuditun. Ai s' ishte mâ i ati qi njifte. Sÿt e tij të qeshun nuk njehshin numrin e bocave qi shprazeshin pajadá. Por çudija e djalit shkoi në kulm, kur plaku i bâni shêj m' u qasë e i tha në vesh:

— Thuej Simonit të shkojë e të xjerri n' ahër shishet e vënës së bardhë. Thuej vënë shtatëvjeçe, se merr vesht. Edhe të na i ndrrojë gotat.

Shka e çmeriti Lecin, rritë larg shtëpije, ishte zâni i plakut qi kumbonte i âmbël kur i siellej miqve e këthente i ngurtë, urdhënues, kur i u drejtonte atij.

Erdhi vëna e bardhë. Ehëngu u nxé edhe mâ tepër. Kaloi mjesnata.

Dÿ tri heresh shokët e Lecit muerën me u çue, por plaku s' i lênte. Në fund kur u bâ ora një s' ndëgjuen me ndêjë mâ gjatë.

— Simon, kandilin! — briti zotní Cini tue u çue. I përsuell miqt deri në krye të shkallës. I a shtrëngoi dorën me miqsi të përzëmërt të gjithve. U tha:

— Tash qi âsht Leci në Shkodër, mos na harroni: eni prap në ndoj mbrâmje me pí një gotë vënë së bashku.

Lecit, qi i përsiellte me Simonin deri te dera e oborrit, shokët i thojshin:

— Morè, paske ç'farë babe!

— Krejt si djalë i ri!

— Tash vijnë shpesh me pí aso vënet!

Leci buzqeshte, i mbushun edhe mâ tepër se shokët me admirim për t'án. Kur u ngjit nalt me rrogtarin, gjet plakun qi po i pritte në kâmbë para rryezës, në çardak.

Pyeti:

— Simon sa shishe janë pí?

Rrogtari njehi shishe boshe edhe i diftoi.

— Merri ato dý shishe qi kanë mbetë në gjysë.

Ato, po. Shpraze at vënë në njânën sosh. Ashtu. Vê-

nja shtupën. Këtë çoje prap n' ahër. Shpraze tashti

at vënë qi ka teprue ndër gota në shishen tjetër.

Kadalë, pa e derdhë. Ashtu. Këtë rueje me i a qitë

ndoj puntorit. Sa shishe thue kanë mbetë n' ahër këso

vëne të bardhë?

Rrogtari i diftoi.

— Dalin mjaft, n' ardhshin edhe njiherë tjetër.

Natën e mirë.

E GJETI MBAS SHIMSHIRIT

Tri nuse i flitshin Vik Gjinaziut. Për disa arsylene, qi s'lypset këtu me rrjeshtue, ai nuk pëlqente asnji ndër të trija. Deshironte me marrë një të kaqërt: Pashkën, të bijën e Pjetër Abrashit, e cila nonse bëante at emën katundarje, përmblihte në vete shumicën e cilsinave qi Viku lypte në grue të vet. Mbas martesë ai dau t'a thirrte Paskalinë, jo Pashkë. Ky emën asaj i kish mbetun trashigim prej një gjyshje e katragjyshje. Por Pashka s'u bâ Paskalinë, d. m. th. Pjetër Abrashi s'i a dha vajzën e vet Vik Gjinaziut, kur ky e lypi zyrtarisht, me anën e një shkuesje. Djali qi s'e pritte at refuzim, mbeti keq edhe e la — emmëse për do kohë — mendimin e martesës.

Kjo ndodhte në fillim të frorit; animirë kah lambarimi i majit Viku u fejue. Me kë? As me ato të trijat qi i u flitshin paprâ, as me Pashkën: me një të pestë. Kur u martue, çuditej se si nuk i ra në mend, sa i erdh mendimi me gjetë nuse, për këtë të pestën, e cila kishte lindë me qënë grue e tija. Porse ndodhë shpesh qi gjân e kushtueshme, kur e kë gjithmonë parasÿsh, fillon mos me e çmue. Habitësh e kërkon gjithëkah pa u kujtue se rrin njaty para teje.

Ra perdja me kohë për Vikun: ai s'u hutue e këreu punë.

Kundruell shtëpis së Gjinazëve rrijshin Lerejt. Dikur motra e madhe e Vikut, Roza, qe nuse n'at konak. Kish dekun e re pa lânë fëmi. Miqsija, veç, mbet e ngushtë ndërmjet dy familjeve fqinje, edhe pse Gjoni, burri i së dekunes, u martue rishtas mbas do vjetësh. Viku për festa e për emna, hÿnte e delte ndër Lorej. Marredhânjet, midis dy konaqeve, kishin qëndruetë përzëmerta.

Dritorja e odës së Vikut shikonte në rrugë dhe shi kundruell saj hapej dera e oborrit e Lerejve.

N'at mbasdite fundi maji, mbas gjumit të zhegut, Viku po veshej me dalë tue mos mendue aspak se shi at ditë do të mirte një ndër vendime mâ me randsí të jetës.

Ndëgjoi një zâ në rrugë të qetë e qiti kryet me pa.

Nakja, e motra e Gjon Lerës, në derë të vet po pritte qi „dedermahxhiu” t'i a mbushte një gotë me akullore.

— Me fé po i a bâke — s' mujt me u durue pa i thânë djali. — Po më çohet edhe mue goja lîng . . .

Vajza ngrejti sÿt e qeshun kah dritorja e përgjegji:

— Hajde, së po e dajmë për gjysë . . .

Ai shpejtoi m' u veshë e u ul.

— Urdhnò — qeshi prap vajza me gotë të bardhë, qi djersitte prej së ftoftit, në dorë.

Viku hÿni n' oborr të Lerejve dhe kapaku i derës së madhe u mbyll tue gjimue e tue shungullue mbas tij.

— S' po të thrras nalt — i a bâni vajza. — Prit pak se erdha.

Shpejt e shpejt u ngjit për shkallash në çardak

ë çelun n'e moçme. Viku u ul në një bankë drûni
 ara tandës hardhijash. Oborri i haptë edhe shtëpija
 ë fund të tij heshtëshin. Gjoni ndodhej në punë jashtë;
 shoqja përherë zânë me djalë të vogël; e âma e
 akës, e ngûjueme nga pika në ndoj odë të largët
 përpara ndoj dritorje qi çilej mbas shtëpije. Vetëm
 i shërbtore u duk me dy kova edhe mbushi uj në
 usin e rrethuem me shimshirë.

Vajza s' u vonue fort; erdhi me një tabake ku
 hëndritëshin dy gota me uj të ngritë, dy gota tjera
 e "dedermah" e dy lugë. I uli aty në bankë në mi-
 is, e ndëi edhe ajo. Tabakja i dante.

— Të bâna me pritë, më fal, — tingulloi zâni
 qartë i saj; — e kam dá taman përgjysë... Zgidh
 ilën të duesh...

E qeshte. Ai mori njëgotë e filloi me ngrânë
 ngë lugë akulloren e bardhë. E tue ngrânë bise-
 onte:

— A të bjen ndër mënd, Nake, sa shamatë bâj-
 him kur dajshim ndoj sënd në vocrí?...

— Faqezí jë kënë gjithmonë. T' i fitojshëm arrat
 ë lojë e m' i merrshe prap me përdhuni!

— Por edhe të delshëm zot kur të tjerët doj-
 nin me t' a bâ me hile...

— Po mâ, krejt i keq s' ishe, me kallzue të
 rejtën...

Viku shikonte për rreth.

— Të tânë camerdhokët e mahallës i mblidhshim
 ëtu me luejtë. Ndoshta pse oborri i madh.

— Edhe ju e keni mjaft të madh. Por, te ju,
 elshin orë e ças e na bërtitshin. Këtu s' na thonte
 ush gjâ.

Heshten të dy e udhtuen me mënd kah largsija e parrizeve të humbuna të fëmijës. Djali tha mbas do kohe:

— Ata shimshirët e mëdhaj brî shtëpis janë thá. Këta të pusit kanë qindrue mirë.

— Ku po të shkon mëndja te shimshirët? — pyeti vajza.

Nji përmallim i hollë i rrëshqiti atij në zëmër: përkujtoi motrën e dekun qi dikur endej n' at oborr, e ré, e páshme. Nji valë tjetër kujtimesh i a treti at mendim të trishtueshëm.

— Lojshim „kukë” e u mshefshim mbas shimshirve.

Shtëni në gojë lugën e fundme të „dedërmahit” edhe uli gotën në tabake.

— Kohë e bukur! Kur lojshim „kukë”, mjaft maraz më vinte me ndëjë te muri nësa tjerët ngitshin m' u mshefë . . .

— Je kë në gjithmonë madhështuer!

— Sa bërtitte dikush „kukë”, fll e mbas shimshirve u nisshe me kërkue së pari.

Vajza foli:

— Un t' a lojshëm lojën bukur. Rrijshëm njiherë mshefë në skutë tjetër e, mbasi qi ti shikojshe mirë e mirë mbas shimshirve të pusit, un vjshhe tinzë aty mbas tyne. E ti pëlsitshe tue më kërkue. Vonë e vonë më gjëjshe . . .

— E më vinte maraz . . .

— E un u kënaqshëm . . .

— Tjerve nuk i u mshefshe ashtu. Po mue pse?

Tue thënë këto fjalë, papritmas Vikut i u duk se po e shifte për të parën herë at vajzë.

I u shqye si një tis që deri atëherë i a kish nda-
ue të pëmit. At fytyrë t'ambël e të njomë, shikue
me mija heresh, e pau papritmas me një shtë të ri. Si
nuk ishte kujtue përpara për at ambëlsí e për at
njomsí? Bori aty për aty zhdërvjelltín që pat mje
t'at ças e që vjet e vjet marredhânjesh familjare u
thënë shoqnís së tyne. Ajo, tue pá se heshtja po ka-
onte cakun e zakonshëm, çoi shtë e qeshun kah ai.
Dishka desht të thonte, por shikimi i ndrruem i tij
turbulloi. U dridh në zëmër.

Vajza ndieu një nevojë të stërfuqishme m' u çue
me ikë, por një forcë edhe më e madhe e shtëngoi
ty. Priti, tue mos dijtë se shka po ndodhte, po tue
parandie se heshtja e tij ndrýnte fjalë përfunduese,
e reja ndërmet të tyne q'ishin rritun bashkë, aqë
ámbla sa me të kapë friga.

— Gjenarinë...

Ai e thirte për të parën herë jo me mbiëmën
mijnuer por me emën të saj të vërtetë. At emën ai
shqyptoi ultas, tue i zgjatë disi rrokjet me një zâ
i kurr përpara ajo s'i a njofti. Ajo u dridh. I rrihte
emra me i plasë. U kuq e u ndez zjarm në fytyrë.

— Gjenarinë... Pse më je mshefë deri sot?

E shifte fare qartas jetën e vet në kohë t'ar-
hëshme. Pse ai vërbim deri at ditë? Pse ato kër-
esa ngjeti, kur lumniya qëndronte aty para tij?

— Por të gjeta e së të lã me m' u mshefë më...

Asaj i shëndritën shtë.

Ai kapi duert e saja të vogla edhe i a shtrëngoi
shunisht. Pëshpëriti:

— A flas me Gjonin sonte? A don?

Ajo pohoi me krye, tue u kuqë edhe më tepër.

— Të kam pasë përditë para s'ish e s'jam kujtue aspak...

Ajo bëni me një fije zani, ku tingullonte gëzimi i gjallë:

— S' të binte ndër mënd me shikue edhe një herë mbas shimshirit!...

ku
zim
n

VAJI I QITUN

Edhe një muez e gjymsë mbushej vjeti. Çintja me
mzi zënte besë se kish kalue aqë shpejt koha. I
ikej si me pasë ndodhë vetëm dy javë para ajo punë.
Përshtypjet qindrojshin gjithënji të gjalla në të. Mban-
në mënd hollsit më t' imta: krizmën e papritun
patën në derë t' oborrit, lëvizjen e trëmbun nëpër oda
në çardak, dajën Loro me rrogтарin e vet në krye
shkallës, dajën Loro qi rrallë herë në jetë të vet
ishte gjetun jashtë n' at orë të shtëmë të natës, i zbët
si fytyrë, tue bëlbëtue dishka mbi një letër të marrun,
mbi një smundje të rëndë, tue u pështjellue edhe më
për ndër pyetje të ngashrueshme t' atyne qi prit-
nin spjegim për at ardhje të jashtazakonshme. Porsa
muer vesht se flitte për Kolën e se ajo letër vinte
prej Milanit, të gjithë patën përshtypjen e stoftë dhe
përiherit të qartë se smundja e rëndë ishte eufemizëm
se reticencat e dajës dojshin disi me lehtësue laj-
min e kobshëm. Vllau i madh i Çintos, Kola, kishte
ekë. E morën vesht të gjithë edhe shpërthyen në
ritma e në vāj. Pak më vonë daja, tue lotue edhe
nxori e tregoi telegramin. N' at copë katranshe
tre zërdhake, me dhetë fjalë në gjuhë italishte
brëndë, me dhetë fjalë ardhë në Shkodër nëpër ajr,
hënë e pritë zyrë në zyrë prej telegrafistave të për-

gjumshëm, me dhetë fjalë qi coptoishin pesë zëmra e trishtëjshin pesëdhetë tjera, n'at copë letre me dhetë fjalë të vetme tregohej se mbas atij çasi një fytyrë e adhurueshme kurr s'do t'a zditte më at shtëpi, një ëmën i dashun më për jetë aty s'do të kumbonte, një vend në tryezë kryesue prej babës do të rrinte përgjithëmonë i shprazët. Kolën, djalin e parë të Mati Vallnís, shkue në Milan për tregti para dy javëve, e kish këputun në pak dit një polmonitë e shpejtë. Një shkodran, banues në Milan, i kish shkruë dajës së dekunit mbi smundje të rëndë të nipit, e tashti i telegrafonte dekën e këtij tue e lutun me i a kumtue familjes.

Çintja, njëherë, mbet si i prekun prej rrufës në midis të çardakut. Pa qitun kokërr loti prej sysh, shikonte at mjerim aty para tij, tue e kujtue veten në një ëndërr të keqe. Me krye të bardhë ndër duer, i lëshuem mbi një ndëjse, gjimonte i ati; daja, aty afër atij, me lot për faqe edhe ai, përpiqej me i dhânë zëmër. Midis çardakut për tokë, ku i kish rrëzue pikllimi i parë, qajshin grumbull të përçafuna e përzie krénash e âma me dy motrat dhe me Kushën, shërb-toren e plakun në shtëpi të tyne. Vetëm zâni i kësaj ndëgjohëj tue njohë me të dënesun:

— Kukú, bîr! u nise prej shtëpis s'ate shndosh e mirë si topi, bîr! Po pse m'i nylene kështu me karabojë nânën e motrat, bîr?!

Çintja shikonte por s'kishte lot me shkue e me i përzie me ato të s'âmës e të së motrave. Zëmra i ndrydhej, i ndrydhej e i bâhej shtupë.

Krisi dera e oborrit. Me rrogat të vet, daja u kish çue fjalë ilakave më t'afërm. E para qi erdhi

nëna e axhës: Dani me brandavekë, e cila, si u muer ngarkë hovshëm me të kunatën e qau do kohë aty matë, i u suell Kushës e i tha:

— Çou, Kushë, se kena punën e dyrnjâs: kena mabâ gati shtëpín për nësër. Duhet me thirrë ndoj grë pse ti vetëm s'munde. Kê thirrni me punue?

Dani shkoi me gjith Kushën n'odë të zjarmit. Nëna e axhës me brandavekë, ç'prej atij çasi, mori nëllorë rregullimin e shtëpís për at natë. Shkonte, vijë tue u dhânë urdhna me zâ t'ulët e të prém Kihës, rrogtarit të dajës, shërbtores së vet qi kish çu me thirrë e një punojtes qi ordhi. Motrat e Çintoi la të qeta njiherë aty në çardak, por t'e vona i ubefi e i tha mâ së rés:

— Hâ, Shut, çouju e ndihmou pak gráve qi po zhatrojnë shtretënt n'odë të Matís.

Kishte kalue mjesnata. Tue u përpjekë me bâ sanâ pak zhurmë, të gjithë ishin shpërvjelë në punëveç babës qi tashti heshte në mendim tue ndëjë m dajën, e nânës qi me motrën e martueme qajsh në një skâj, pa çue zânin. Ai, Çintja, kishte ndezë minimalisht një cingare e s' dinte kah me i a mbajtë nër shtëpi as shka me bâ. Me pasë ndëgjue një t' të përmbëndshëm, ai do të kishte dalë me she-tit nëpër terr të natës e me e lânë at pikllim m' u hë lirisht në shpirt. Të gjithë ajo lëvizje aty e mer-zitë, e pezmatonte. Të tâna të domosdoshme ato ptë, po; por prap se prap zâni urdhnuet i nënes i egërsonte dejt. Filloi m'e mëní at grue, tue e dë mirfilli se gabonte.

Filluen me ardhë ilaká tjerë t' afërm.

Ai iku n'odë të vet. S' dëshironte me ndëgjue

ngushullimet e kurrkuj, s' donte me pa kurrkënd. Mendoi e për të parën herë ndieu tmerin e fjalës "kurrmâ". S' do t' a shifte kurrmâ! E loti i u ngjit te sy-
ni.

Qau përmbys në shtrat të vet, tue derdhë n'at vāj të thellë dhimbën qi i a ndrydhte fundin e shpirtit.

— Këtu, n' odë të Çintos! Këtu!

Zâni i Danit kumboi në rruginë e dera u çil. Sillshin shtretënt e odës së t' et aty. Oda e t' et do t' u përgatit për grá qi do të vijshin të nesërmën në mort. Çintos i u desht m' u çue e me dalë. Jash-ta ode gjet Shukun, kushrinin.

— Kjosht vetë! — i tha ky shpejt e shpejt tue i a shtrëngue dorën e mbandej vazhdoi: — Duhet me qitë lajmin nesër ndër shtylla; ec t' a përpilojmë bashkë.

Çintja e ndoq kushrinin pa folë. Hoqne zor me gjetë një vënd të lir për me shkruë.

Shtëpija vlonte me ilaká, trima e grá shpërdamun nëpër të gjitha odat, disa tue u ndihmue atyne qi ndreqshin andej e këtej, mâ të motnuemt ndëjë pa zâ rreth të zott të shtëpis, mâ të rijt tue thithë duhan në kâmbë e tue folë kadalë. Do kushrinave ulë në karriga, me sý të kuq prej së lotuemi, rrog-tari i dajës po u sillte kafe. Çintja e Shuku hýnë n' odë të miqve prej kah kishin nxjerrë halín e kuqe dhe poltronat, e shtrúe një qull e rrjeshtue ndëjse gjithkund brí zdatkave. E filloi për Çinton tortura me gjetë fjalë banale për me lajmue në qytet dekën e vllaut. "Ka ardhë lajmi i zí..."

— A t' a fillojmë kështu? — pyette Shuku në tryezë me lapës në dorë.

Çintja tha me zâ të ngutshëm :

— Të lutëm, bâne ti si të dijsh ; un s'mundem:
në kemb kryet.

E doli. Në çardak i u afrue Gjoni, një kushri
et, i cili e pyeti tue u dhânë shum rândsi punës
ërë cilën flitte :

— A i keni telegrafue Zefit ?

Zefi, i shoqi i së motrës, ndodhej edhe ai n'ato
it ku përjashta.

Me përpilue shpalljen e përmortshme, me i rrahë
el efit, me ndreqë shtëpin, me ... po shka i du-
osm atij këto punë ? Kishte idhnimin e vet ; don-
e u përmbledhë n' idhnim të vet ; donte m' u zhytë
' idhnim, vetëm, pa i u përzie kush, pa i ndër-
nyë tjerët.

I u mbush zêmra me egërcim. Ah, me mujtë e
me qitë jashta shtëpije ata qi i kishin zaptue shtë-
pë me mujtë e me e mbajtë mbyllë derën e obo-
ri mos me pritë kurrkënd !

— A ké petka të mbyllta ? Shko e ndrroju se
nëto qi ké veshë s'rrihet.

Prap e gjithëmonë zâni i nënes në vesh të tij.
Qoue i këthye një përgjegje të panjerzishme. U nda-
ueme kohë. E shkreta, ndiqte zakonet ! Ashtu ly-
pë në Shkodër.

Çintja u fut n' odë të vet. Nëpër shtëpi s' ndë-
sijet më kush tue qá. Punët e shumta dukej se i-
h krye, pse lëvizja kish më e gjithshkafja rá në
atë.

Hÿni mbrëndë me një rubë të zezë në krye Gjy-
i, motra e martueme. Sa e pau, atij i shpëtuen lott.
Aj hapi krahët edhe e shtrëngoi fort në parzëm. E

ndëjën të dy, ashtu të rrokun, një copë herë, aty në zhe
shtrat, tue që heshtas, tue ndie një lehtësim n' at vet or me
mí t' odës, pa gjind trazuesa, të lirë me shfrye, pa e
folë asnjë fjalë, idhnimin e tyne. Por Gjyli s' muji anar
me ndëjë shumë. E pritshin andej.

Iku.

Ai u çue e lau faqet. Makinalisht tue përsritur gjetet e përditshme, nxori briskun e filloi me i vë rre
sapun ftyrës për m' u rruë.

— Shka po bân?! — briti i shkandulluem Shu- est i
ku, qi vinte me i a lexuem shpalljen për shtylla, për- rre
pilue prej tij. — A s' e din se s' duhet m' u rruë? urinë

Çintja pa i u përgjegjë hoq sapunin fytyret. b t e
Miratoi prozën e kushrinit edhe e falnderoi për kuj- e dhe
des. Lypi kafe për të dy. Ndezi edhe cingare. Nji- e ha
gjâ nuk i hÿnte në krye. Pse me qënë të detyruem an r
m' u habitë mbas njiqind punve të kota për hatër të Qau
shekullit, a thue se ai kob s' ishte vetëm i tyne por gon r
rasë me përmbushë një varg veprimesh lypë prej za- e e.
konit e lypë prej gjindes s' huej qi rrijshin gati me nje v
shá po të harrohej sendi mâ i vogli? Harrohej i de- kur
kuni, send kryesuer, por s' harroheshin njiqind ndër- e mi
likime të zakonit qi dilshin në rënd të parë! e t

Kolë! Kolë! Nji pyetje e tronditë Çinton: "Ku- k
do të jët në këtë ças?.. Hapi dritoren. Shikoi qie- Kris
llin. Po agonte. Ai thithi àjrin e freskët të mëngje- a
sit të parë e i la mendimet m' u zhvillue lirisht. He-
rën e fundit, n' automobil para se m' u nisë. Ai, i Nji b
shkreti, kurrkund s' e mendonte se nisej për herën e a n'
e fundit. Ai flitte gëzueshëm, qeshte. Në një odë ho- t t u e
teli, vetëm, pa asnjë njeri të vetin aty pranë. Duer Sht
të hueja tue i a mbyllë qepallat. Ndër oda tjera tue zoti

hd jeta si mos t' ishte kurrgjâ. Përsjellja e për-
 tsne, nëpër zhurmë të qytetit të madh, me ka-
 ve të paguem mbrapa, e me at mikun shko-
 n anues në Milan. Kolë! Kolë! Jo, diku ishte,
 u ate edhe tash... Prap shikoi qiellin. Ah, të
 e u lutë! Ngushullimi i lutës qi njofti në mo-
 n hijnore... U përpoq me i gjetë ato fjalë, do
 j rne fjalve... Qielli sqarohej përherë mâ te-
 . heshtje, kumboi një zâ kumbone. Qielli mën-
 su i Shkodrës u mbush me tinguj t' afërm e të
 gëpi këndojshin përshëndetjen engjulllore. Ai la
 m hët m' u lutë për tē. Nga një nga një edhe ku-
 on: erdhën tue heshtë. Mbet vetëm ajo e Kishës
 Mhe, qi me vajtim të këputun, zymnyer, ush-
 es na lajmin e dekës së vllaut të tij, qau për Kolë
 lli në qiellin e qytetit.

qau edhe ai prap, me lot të heshtun qi u ri-
 jsi mollzave. Në buzë ndiente shijen e ngjelmë
 tje. Sa orë ndëi aty para dritores, rrëmbye n'idh-
 m vet?

Kur doli në çardak, gjithëshka ishte gati me
 ite miq e të njohtun për krye shndosh. Grát i
 etë rrjeshtueme n' odë të t' et, të gjitha mbulue
 y me ruba të zeza.

Krisi dera e oborrit. Trimat po fillojshin me
 d.

— Hâ, grá — kumboi i prém zâni i Danit.

Nji brimë e zgjatun shum zânesh të përzieme jehoi
 në n' odë. Mbandej një plakë nisi me njehë tue i
 jettue fjalët në një mekâmë të përvajshëm.

Shtëpija ishte e ndrequn, kafja gati ndër xhe-
 , zoti i konakut në krye të rrjeshtit n' odë të

Gadi për gjith ditë afër mbrâmjes rreth orës gjashtë Hilush Vilza shkonte e e mirte ke shtëpija Loro Shegorin, shokun e vet mâ të ngushtë. Loro Shegori, i biri i Mark Shegorit, një ndër tregtarë mâ të njoftun tregut të Shkodrës, njetëherë ngjitej prej Tregut të Madh, lahej petkash edhe dilte bashkë me Hilushin. Me mot të mirë bâjshin zakonisht një shetë kah Biletat e Puntorve para se me këthye në kafe për të kaluar një pjesë të mbrâmjes deri sa afrohej koha për të larkës.

At ditë Hilushi e gjet Loron tue dalë prej detyrës s'oborrit, i rruem i lám i ndrruem.

— Sa mirë qi erdhe — i tha Lorja. — Po shkoj të shohim makinën në garazhë, pse më duket qi ajo ka kanë goditë.

Si arrijten ke garazhi, gjeten mekanikun tue i shprehur shikimin e fundëm Fordit të Loros.

— A i a ké pá gomat? A i ka mirë? — pyet mekaniku.

Mekaniku tundi kryet tue fishkullue në shëj pomor.

— Po veglat a janë të gjitha në vënd?

— Të gjitha.

— Mirë: qite në rrugë.

Mëkaniku hÿni n' automobil, ndezi motorin tue ecë përmbropa, duel me makinë në rrugë.

— Po bÿjmë një të sjellun — tha Lorja tue zënë ke volanti vëndin qi i lëshoi mëkaniku. Hilushi i ul përbrë.

— Tashti ecë me fé — u a bÿni mekaniku tue e mbyllë derën prej së jashtmi.

Motori shungulloi, makina u shkep vëndit një të trandun e u drejtue kah Fusha e Qelës. Në kim të një udhe, për pak sa s' qe tue ndeshë në kalimtar.

— Ai dreq a s' i ka sÿt në ball-a? — u idh nue drejtuesi i pamësuem, me shikim të ngulun para e me dej të ngrehun në mbajtje të volantit.

Si kapërcyen në shesh mâ të gjânë, Lorja pyeti Hilushin:

— A e njoftë kush kje?

— Cuk Raja.

Shegori buzqeshi. Shoku tha:

— E dij pse qeshesh.

— Pse? Ku mundesh m' e dijtë?

— E dij, pra, po të tham — i a priti Hilush

— Por, pashë Zotin, vënja menden makinës, pse shk më duket s' po dahena shndosh sot. Sielle të dalim kah Ura e Maxharrit.

Këthyen. Mbas pak minutash po ngitshin më mâ të madhen shpejtí mbi rrugë të Vrakës.

— Elë?! — pyeti njatje vonë Lorja. — Ku din ti pse qeshem un?

— Lëne mâ mirë: s' po na duhet gjâ.

— Kallzò, kallzò.

— Dashke veç m' e dijtë? Pár qi kjé tue e sa-
 zë për pak e gjâ Cuk Rajën, u qeshe pse ky tash
 ndhetë dit të ka folë vajzën. Ka pasë uzdajë të
 dhe se po i a merr. Por ti e nise shkuesin me
 grusht miza. Kjé edhe tue e zânë me automobil.
 Ço të jét tue të shá...

— Si i merr vesht ti këto punë? — u çudit Lorja.

— Si i marr vesht? E kam pá at nierin qi bân
 shesína tue dalë prej shtëpis s' ate. Mbas do ditve
 trokllue edhe në derë t'eme... Natyrisht kuptova
 s' ká krye punë se ti e... po m' a msyente mue.

— Po ti?

— E din mirë, zotní Loro, se jam kundra mar-
 tes... — u tallë Hilushi.

— Të gjithë na jemi kundra martesës deri
 nuk martohemi!

Mbrâmja e korrikut po kalthëronte udhën qi
 Edi vinte tue përpí. N' e rrëmakët, sýni rrëshqitte
 pij blerinës së mbyllët t' arave e të livadheve n'ar-
 gnt të shëndritshëm të liqënit sipër të cilit, në breg
 të përtejme, tërthorja e Taraboshit mbushej me hije
 të lënduna, ndërta qi maja e tij veshej për çdo ças
 tepër me farfurín pùrpuri të prendimit. N' e dja-
 stit malet e murrme kah fundi i Fushës së Shtojit
 tërthorshin në gjymsaterr karvan kamilesh të përbind-
 she n' udhtim kah Veriu.

Mbas një heshtjeje, Hilushi me zâ t' ulun e tue
 sikue para vetes lëshoi kët pyetje:

— Pse s' e merr Çiljetën e Cuk Rajës?

Shoku përgjegji qetisht:

— Po për at arsye qi të shtëyni edhe tý me thânë
 Si mund të martohesh pa e njoftë aspak vajzën

qi ka m' u bâ grueja e jote e ka me kalue të tanë
 një jetë me tý? Jo mâ, thonë, por âsht shtëpijet të
 mirë, e urtë, bojagë e hijeshmë, e rritun me kujdes
 me shkollë e ku dij un. Tamam. E mbandej? Po me
 bâ mos me përkue natyra e saj me t' emën? Po, me
 të gjitha cilsít qi thaçë, mos me pasë ajo kurrgjâ qi
 me zgjue në mue një interesim të veçantë? Besoj qi
 vajza e cila do të bâhet shoqe e përherëshme e jetës
 s' eme duhet të kët dishka qi të më nxisi m' e zgje.
 dhë shi atë ndër sá tjera. Si thue? Un due të një
 përpara. Nuk e lidhi veten për gjithmonë me një
 vajzë, cila do të jët, pa dijtë njëherë se ç' mendim
 e dëshire ushqen, ç' mëndesí ka, shka ândrron. S' âsht
 punë me luejtë: krejt një jetë do të kalohet bashkë!

— Sa për këtu në Shkodër me këso mëndime
 s' ké m' u martue kurr, po të tham vetë — vërej
 Hilushi. — Vonë e vonë ka me dalë ai zakon qi m'
 njëjtë e me ndëjë edhe para fejese vajza me djalë.

— Mirë, atëherë varzat tash mbesin pa u mar
 tue; na tash marrim grá përjashta.

— Grue përjashta, ti?! Nuk e besoj. Kur s' e k
 marrë nësa ishe atje për me studjue, s' e merr mâ

— Kushedi . . .

Hilushi nisi m' u tallë:

— Po pse e ndërlikojmë na kaq fort punën
 martesës? Mâ të lum ishin baballarët t' onë qi ndi
 shin doket e vjetra. Nusen e njëfishin ditën e darsmë
 edhe shum prej tyne shkuen jetë mâ të mirë se këta
 qi po e zgjedhin vetë edhe po e njëfin para se m
 vû kunorë. Edhe ti, n' e paç vû at uj në zjarrm, thue
 babushit t' and me t' a gjetë ai, përse në pritsh adete
 mâ të lira, qe besa, po plake e po mbetë pa u mar

— Kë me i a lypë atëherë ti vetë vajzën Cuk Ra-
por, atëherë, s'ka me t' a dhënë ai...

— Luej, luej — përgjegjte Lorja: — kollaj fort
shitu ka me më ndodhë, si po thue, por nuk do
pësprohem, pse kam me të pasë tý shok. E tash
bajmë at hall bashkë...

— Un i a lâ nânës s'eme me m' a zgjedhë nu-
se...

— Ti tallesh, por, si letrar qi e mban vetin, mâ
për se kurrkush jë në nevojë m' e njoftë përpara,
më, atë qi do të quhet zoja e jote. Me bâ me të
pëndonji turulluqe: lamtumirë, vjerrsha! mbaron
miracjoni. Mbandej, në fund të fundit, un e marr edhe
pashta: dal edhe e gjëj një: por ti, si poet shqiptar,
me me detyrë të marrish një vashë shqiptare... A
së kështû?

Pyetjes së tij i u përgjegj krizma e një gome
qi shpue.

— Fol keq, fol për shokun! — u shpotit vjerr-
shari.

Lorja zbriti, shikoi rrotat, hoq setrën edhe çeli
arën e veglave. Doli edhe Hilushi e shikoi në zgrip
të rrugës, për me soditun ngjyrat e venituna të pren-
dit. Ndëgjoi Loron tue shá. U suell.

— Po tash? — bante djali i tregtarit. — Ai faqe-
zka harrue me shti krikun. Edhe e pyeta, pra, a
jës veglat në vënd të gjitha...

— Si po i a bájme? Ásht vonë. Këtej kalojnë
rrele automobila. Drue se tash po mbesim gjithnatën
në rrugë të madhe. Makina s' lêhet këtu vetëm.

Shikuen për rreth me njëjtë vëndin. Mund t'ishin
në një orë automobili larg Shkodre.

II

Lorja, ndëjun në pedanë të makinës, shikonte — sigurisht pa i pá — dritat e zbëta të qiellit përtej Taraboshit. Befas brofi në kâmbë, shikoi udhëpara para vetit si të kërkonte dishka me sý edhe i bân Hilushit :

— Hyp.

— Ku do me shkue me gomë për tokë ?

— Hyp, po të tham, — përsëriti ai edhe këci mbrëndë tue kapë volantin.

Nisën me ecun çal më çal.

— Kah dreqin po i a mbâjmë këtej ?

— Ásht një shtëpí mbas njatyne lândve. Po thrasim katundarët në ndihmë.

Me të vërtetë, kund një dyqind metra ndjathtë të dromit, mbas një rrjeshti të bukur plepa të gjatë e të ndrejtë, dallohej në hijet e para të murgut një ndërtesë e bardhë. Lorja përdrodhi volant e Fordi u fut në një shteg mjaft të gjânë, ndërmydy gardhiqesh, qi çonte fill kah ajo shtëpí. Sosën një derë drûnash, para një livadhi.

Klaksoni lëshoi me poterë bulurimën e vet shqyeme në heshtín e mbrâmjes, qi mbulonte si një i hollë arat me kollomboq përtoqark, livadhin e gjânë edhe shtëpín qi ngrehej në fund të tij. Një qên fillo me lehë tue ndëgjue klithmën e klaksonit.

— Të bânjmë zhurmë të dalin ndokush — bân tue qeshë me përdhuni Lorja e tue i shâ si me mllë pullës së klaksonit.

Në çardak të çelun të shtëpís, atje larg, u vru

jiëvizje. Do figura të pacaktueshme në rrezet e
umne të ditës kishin dalë me shikue kah shtegu
tutte dera drûnash e livadhit.

— Jena në Plepisht – diftoi Lorja qi, si gjue-
anjifte rrethet e Shkodrës. — Kjo âsht shtëpi e
eceme: katundin e mshefë njëj prozhëm atje
botë.

Nji katundar gjatojë doli prej shtëpis edhe er-
lhuë u afrue nëpër livadh, pa u ngutun fort në
an. Si u avit sa me i mbërrijtë i qartë zâni, Lo-
rja vrriti:

— Aman, burrë i dheut, na bje nji hû të trashë
ed eja na ndihmò pak m' e luejtë automobilin sa
ëxjerri nji rrotë qi m' âsht çartë.

I u desht t' i përsërisi fjalët tri herë deri qi ai
ctoi. Katundari këthei e mori shka i u lyp edhe
befi, tue i dhânun disi mâ shpejt kâmbve, me hû
dorë.

Me ndihmën e hûnit edhe të burrit të katundit,
noçat ngrejtën përpjetë nji anë të makinës. Lo-
rja noqi rrotën, i a nxori gomës shikën e ajrit, di-
birën e shkoi kah arka e veglave të marri shka
hej m' e mbyllë. Prap nisi të shajë me tërbim.

— S' ka zâm. Ka harrue me m' a shti edhe zâmin.
Ndêjen do kohë tue shikue shoqishoqin, pa folë.
Katundari, me hû në dorë, thei heshtjen e bâni:

— Po ju ndalonju këtu sundte. S'keni ku shko-
natën për terr. Hajde urdhnoni.

Lorja i tha Hilushit:

— S' kena si i a bâjmë ndryshej. Nesër heret
kome kalue ndoj automobil rrugës e tash gjëjmë
sa duhet për me e ndreqë gomën.

E tue u sjellë prej katundarit:

— Mirë se të gjetme, i zoti i shtëpís — i a bër
tue qeshë.

Hÿnë në livadh.

Ishte errë. Hijet e natës po mbulojshin fushën. N
heshtíçohej përherë mâ e shtuemo tringullima e grillujr

Nji nuse fytyrë-rrumbullake e kâmbë-zbathur
i priti dy të rijt me nji kandil në dorë në krye t
shkallës edhe u fal me ta, ndërsa poshtë nën çardak
lehte me turr nji qên leshatak i lidhun me hokra. D
li nji vashë katundare hollake mbas nuses. Drita
kandilit i a ndriçonte fytyrën e hijeshme dhe të qeshur

Miqt, i zoti i shtëpís, i qiti në nji odë të drit
me tavan qi kish katër dritore në dy zdatke të saj
Nusja shpejt e shpejt me zhdërvjelltí shtroi nji pl
në krye t' odës edhe rreshtoi mbi të nënkrejsa të kur
Dy djëlmoçat u ulen, Hilushi zyrtë prej mërzije d
Lorja të tânë gaz mbas idhnimit të krikut e të
mit. I thonte shokut m' e gërgá:

— Del, del me shofera qi s' e dijnë mirë zanatin

— Kanë me ndêjë në kasavet ndër shtëpija
ankoi Hilushi.

— E pat kjo, tash. Zêne se erdhme për qejf
E ka bukurín e vet edhe bûjtja në katund.

Dy kandila vojquri qi suellën e varën në goz
da, në dy anat e votrës, bájshin mjaft dritë.

Katundari hupi do kohë tue i lânun vetëm,
kôthei i ndrruem petkash e i goditun. Kishte vesh
petkat e kremteve: brakesha të láme, xhamadan, xh
ketë, si për Zojë të Shkodrës, e nji parë shputa
reja. Ky kujdes për ta e çuditi Hilushin edhe i a b
ni qejfin, — atij qi dashunonte aq fort ngjyrat nd

zape t'ona. Burri erdh e ndëi në plaf me ta kâmbë-
 këq e u mbështolli cingare në kutí duhanit të madhe
 qëshoi para vetes sa u ul. Flokzí, me një moshë
 nërmjet katërdhetë e pesëdhjetë vjetve, shikonte për
 rrethit Shkodranët e rij me sý vezhguesa si të don-
 tone u a këndue emnat në ball. Lorja bisedonte me
 tëI kallzoi si i u prish goma e automobilit, mban-
 de kapi punë gjoje. Si pau se edhe katundari ish
 m'aklí, e zgjatoi edhe e zgjânoi bisedën sa s' diji
 kër me mbarue.

Në kët ndërkohë nusja faqe-kuqe e fytyrë-rru-
 mullake solli új të freskët e kafe. Hilushi, të cilin
 getija s'e interesonte, nuk bzante tue shikue me
 makande ândruese lëvizjet e shkathta të katundses
 rré. S' ish mâ kâmbë-zbathun: mbathte këpucë të
 qe me majuc plot lajle të prarueme. Tue e përsjellë
 sý kah dera e hapun e çardakut, kur ajo doli me
 pake në dorë, i u duk si me hetue në terr dý tri
 pyra qi po shikojshin mbrëndë n'odë. I mprefi sýt,
 r s' dau gjâ. Erdhi prap katundsa e bukur me ra-
 edhe djathë të njomë e qepë për meze. Mbas so-
 ni edhe ajo vasha hollake fytyrë-qeshun qi u doli
 ra në krye të shkallës. Veshë goditë edhe ajo si
 tjerët, shtroi një mësallë të pastër edhe vndoi çinín
 djathit e të qepve pranë miqve. Prûni edhe një çí-
 me bukë të bardhë të préme copa copa.

— Ásht vajza e eme -- tha i zoti shtëpís tue
 ojtë se edhe atê Hilushi po e shikonte në të gji-
 a lëvizjet plot hijeshí.

— Po ajo qi na priti te shkalla, nusja e jote
 sht? — pyeti Hilushi me lirín plot çilterí fjale qi
 anë do të rij të sotshëm.

— Æsht, si urdhnon, ndjerka e vajzës s'eme. Na na i ka dekë, po bâhen dy vjet.

Në zâ të katundarit u dridh porsá nji tingul dhimbe, qi Hilushi vûni roe me të shpejtë, me at vesh të hollë mësue me gjetë, në ndrrim mâ të pashënueshëm të zâneve, sfumaturat e ndiesís. Nisi t' ushqeje sympathí të papritun për at burrë qi përmendte aqë njomsisht e zhdrejtazi gruen e dekun tue dishmue mo përmallim të zânit dashunín qi pat për të. E desht me kuvêndue me të edhe ai si Lorja, por e habiti hýmja n' odë e nji grueje të motnueme me brandavekë Shkodrë e me bohçe të bardhë. Dy djelmoçat, tue shikue me çudí, u çuen në kâmbë për me i a marrë dorën e m' u falë me të.

— Mos loni, mos loni — u lut ajo.

Si u përshndet me miq, grueja shkoi e çeli një arkë nusesh te përdja e odës pa dritore edhe e nditmueme prej vashës hollake qi i pëshpëriti do fjalë në vesh, dishka nxori e doli andej. Hilushit i u duk se pau në duer të saja, si për rrëshqit, nji petk jo katundaresh.

Lorja flitte gjithënji e pinte cingare mbas cingaret. Hilushit i u zgjue nji kureshtë e therëshme për mbrênda. Kush ishte ajo grue shkodrane aty në katund? Shka nxori prej arkës tue u ruejtë aqë fort mos t' a shifshin miqt? Fantazija e vjerrshatarit veshi me mister të kândshëm të dukunt e pamenduem të grues me bohçe të bardhë, pëshpëritjet e katundseve fytyrë-qeshuna. Muer me pyetë katundarin për at shkodrane, por kjo këthei n' odë e u ul në plaf bri të zotë të shtëpís. Hilushi përpiquej me përkujtue ku e kish pá at fytyrë të njoftun, por e lodhi mênden kot, se

me asnji emën, asnji vënd, asnji rasë e caktueme në
shjen me at fytyrë nuk i përgjigjëshin kureshtës së
E cila u shtue e arrini në kulm kur nusja e va-
a erdhën prej çardakut tue bartë një tryezë qi ve-
osen midis odës edhe shtruen mbi të një sofrabez
s' dukej kurrkund punue në katund e bënë gati
frën për katër vetë tue i vù sejcilit çini të cekët
të thellë, mësallë, lugë thikë pirû. Sollen edhe tri
dëjse e një stol.

— Një kjoftë gati buka, po hamë — tha Lorja tue
ellë kah shoku fytyrën plot çudí për at përgatitje.

— Kur të dueni gati e keni, por çoni një herë
atirat — i u përgjegj katundari tue mbushë gjithë-
i, i ngrehun në gjûj të mëdhej mbi plaf e i përku-
n kah djelmoçat.

Këta e pinë rakín, e u ngritne edhe u rreshtuen
ë sofër. Loro Shegori ndëi në krye të vëndit me
tyrë kah dera e Hilushi në të djathtën e tij. Ku-
druell Loros, ajo grueja zûni vënd mbi stol.

I zoti i shtëpis rrinte në kâmbë.

— Del — e ftoi Hilushi tue i shênjue ndëjsen
shprazun.

— Kollaj: un tash po há mbandej — tha katundari.

Sofër e shtrueme me takam të mirë. Bukë gru-
i të bardhë. Po supa qi qitte tym të shijshëm në
ahân sjellë e vù në tryezë prej nuses, e cila shpejt
shpejt prûni edhe një garuzhde? Kaq i përparuem
Plepishti?

— A po dán ti, Kushë? — i a bënë nusja grues
me bohçe.

— Marrim vetë, marrim vetë — i a priti Lorja
tue kapë garuzhdën. Por i shpëtoi garuzhdja doret

mbrëndë në sahân, ndërsa në sý drejtue kah dera i
u shkruente papritmas mrekuilla mâ e gjallë. Hilu-
shin e bâni m' u sjellë me hov në drejtim të derës ai
shikim i shokut. Rrafi qepallat tue mos i besue shi-
seve. Të dy djelmoçat u ngrahne në kâmbë njiheret.

E stolisun me një petk ngjyrë qielli të qartë
me topa të bruztë, flokët e prëm të dâmun më një
vijë të ndrejtë midis krës, tue urue "Ju bâftë mirë,
me një zâ të këthiellët, nonse pak të dridhun, kish
hý n' odë, edhe erdhi e zûni në sofër vëndin mbe-
tun shprazët, një zojushë shkodrane.

Dy të rijt e njoftën sa e panë: ishte Çiljeta e
Cuk Rajës.

III

Shka i çmeriti dy të rijt, edhe mâ tepër se du-
kja e saj e pamendueme n' at sofër katundi, qe zhdër-
vjellitja e hirshme me të cilën ajo erdh e u ul në
tryezë me ta, shtjelloi mësellën e e vûni në prêhën,
kapi lugën e nisi me ngrânë ministrën. Të gjitha
këto veprime i kryente me një natyrëshmení të kândë-
shme si t' ishte qênë njoftun gjithmonë me dy djel-
moçat. Të pavadituna si janë të rrijnë në shoqni me
djelm, shkaku i disa zakoneve të vjetrueme qi ngja-
sin marrisht në vënd t' onë, shumica e vajzave shko-
drane toriten para njerzve të huej. Në rasën e Çilje-
tës, zori me ngrânë në një sofër me Loro Shegorin
e me Hilush Vilzën duhej t' ishte i dyfishuem. S' muj-
te ajo mos me dijtun se pak dit para kish çue i ati
shkuesin njiherë ke njëni mbandej ke tjetri pa arrij-
tun në një përfundim. E atëhere ku e mori at guxim

rrallë ndër vajza t'ona me u dalun shi njatyne qi si, në një farë mënyre, e përbuzne tue mos e prapë si shoqe për jetë? At shoqim në sofër sigurisht o vetë e deshiroi mbasi qi shtëpija mjaft e gjënë e atundarit lëjonte përbûjtjen e miqve pa e shtrëngue spak zojushën m'u ndeshun në ta. Prá të befunt e asaj midis tyne kishte qellimin e vet. Këtë mendoi Hilushi. Nji qellim i guximshëm qi deshmonte besimin e plotë në tërheksin e hireve fëmnore me të cilat dinte vetin të pajisun. Gjuejti rasën e jashtzakonshme t'asaj pjekjeje të papritun me i a hângër zëharën ndonjënit prej tyne. Donte t'i dali në skáj ajo vetë, tue përdorue me mjeshtri të sigurtë mjetet e vajza joshëse, punës qi shkuesi s'qe i zoti të kryej. Ky ndjet luftarak në një anë i a zbritte disi pahin vajzës para atyne të rijve, por n'anë tjetër zgjonte në ta një kureshtë plot shqetësim me vërtetue se për të cilin sijsh ajo ushqente mâ fort sympathí edhe si do të vinte tue e zhvillue lojën e vet. Gjith'at dinakí guximtare në Çiljetën e Cuk Rajës, një zojushë si njëqind tjera shkodrane, ata s'e pritshin. Por gjithëshka po ndodhë në këto kohnat t'ona.

Me pak ndryshime i pari prej të dytit, njikso mendimesh bluejshin Lorja e Hilushi tue kapërdi hurma hurma ministrën. Habija e madhe i a kish pré fjalën të dyve e asnjani s'dinte si me thye heshtjen, në të cilën krisshin lugët tue u përpjekë në çinija. Hilushi, mbas do çasash, ngrejti sýt edhe e shikoi vajzën qi i rrinte kundruell. Nonse shpesh i tokoi t'a ndeshte rrugës në Shkodër, i u ngjã se po e shifte për të parën herë. Pa kapelë, dukej shumë mâ e hijeshme. Fytyra e bardhë, e ndrýme ndërmjet flokve

të lëmuet, shkëlqente me një pastrë të qartë vijash prej së cilash gufonte si një dritë e kthiellët me të ngushullue s'ynin. Jo, që i shtrënguem të mendoje Hilushi, shpirti i paqët, që ajo fytyrë pasqyronte, s'ka si me ushqye ndjete të stërholla. Zojusha çoi edhe ajo s'yt e shikimi i djalit u kryqzue me atë të sajë. Ah, aty s'yt! Hilushit prap i këthyen dyshimet. S'yt e këshhtëjtë kishin një thellësi përpisë. Mbi ta, vetullat e holla s'rrijshin kurr të qéta.

Lorja më i pari ndieu nevojën me thënë dishka, me i dhënë fund asaj heshtjeje për mos m'u bënë të dy qesharakë. Pyeti, sa me nisë një bisedë ç'faret do:

— A ka shumë dit, zojushë, që jeni në këtë katund të bukur?

Ajo, si të pritte që dikush t'i drejtonte fjalën, çoi fytyrën nga çinija e tha:

— Pardjè kam ardhë. Me Kushën.

Mbandej, tue sjellë s'yt me dashuní kah grueja e motmueme që hante në sofër me ta, shtoi:

— Kusha tash katërdhetë vjet e më është te na. Kjo më ka rritë. Ndojnë — e i buzqeshi katundarit — Kusha e ka nip. Qyshë e vogël kam ardhë shpesh në verë me kaluar një javë a dy këtu.

Flitë me një thjeshtësi fare të natyrshme, tue shikue qetisht herë njëzin herë tjetrin. Zâni i u dridhte paksa. Ah, ai zâ! I thellë e depërtues. Letrari gjeti me një herë një farë analogjije të çudiçme ndërmyet zânit e shikimeve të vajzës.

Ndoja, i cili tue ndëjë në këmbë rregullonte shërbimin që bájshin në sofër — të vërgjilta e buzqeshuna — e shoqja dh'e bija, i a priti, sa zojusha mbaroi fjalën, tue i drejtue Shegorit:

— Por s'ndëgjón, zotní, kurr m'u ndalë mâ te
 r se pesë a gjashtë dit. Paj shka âsht me ardhë
 rës e me kalue një muej te na? Me të vërtetë qi hi-
 et keq, si në katund mâ, por e kena vëndin e bukur.

— Sakt i bukur! — ndëi gati t' i a levdojë Lo-
 a për me i a bâ qefin.

Zojusha përgjegji me zâ qi vinte tue fitue si-
 urí çdo ças mâ tepër:

— Mërzitëm. Kur t' i kësh shetitë dý tri herë a-
 t livadhet prozhmin bregun e liqênit, shka të bâjsh
 etër? Në mal s' mërzitëm kurr, as në dét; por kë-
 t, s' e dij, mbas dý ditësh më merr mâlli për Shko-
 ër. E, pra, te Ndoja jam si në shtëpí t' eme.

E çoi sýt e thellë kah katundari e i fali një shi-
 im plot dritë e plot mirsí.

— Me të vërtetë — foli Hilushi tue u zgjue prej
 utimit qi e ndrydhte qyshë në fillim të bukës —
 me të vërtetë qi as mali as deti nuk të ngijnë kurr
 me të páme.

Dý katundset e reja qi shërbejshin suellën mbas
 upës një pjatë me pula të zieme e mbandej një tavë
 nishi me oriz.

Lorja, qi e kish në krah, e lutte zojushën të
 marri e para.

Hilushi, i cili foli pak deri aty, nxitë ndoshta
 nga dheshku i hollë qi shlirontë pranija e vajzës, u
 ëshue në një bisedim lyrik. Flitte si me një zâ gazi
 për me i a mârrë pak shkëlqimin fjalve qi mos m'u
 dukë tepër të zgjedhuna.

— Mali e déti! Keni vû roe, zojushë, se ç' ve-
 shtrim të thellë kanë për né Shqiptarët? Udhat e
 lira të detit na bijnë idét e reja. Mbi valën e tij rreh

fryma e gjânë e Oksidentit. Na, tue i a soditun kal-
thërin prej brigjesh, androjmë bukurinat e panjofu-
na të një bote ndryshej përftue dhe rilindje të papri-
tuna në jetën e kombit t' onë. Para valve qi shushu-
risin fjalë tepër guximtare për natyrën e pitë t' onë,
na bâhemi të shqetë. Nësa qi mali na i fashitë de-
shiret jashta mase të ndezuna. Ai me madhnin kre-
nare e t' amshueme të shkambijeve qi nuk dyndën
e nuk ndrrojnë, na flet për qindresën titanike të fi-
sit e për themele të patrândshme të traditave. Mali
âsht kalesa qi ka rrânzat e shtrime thellë në tokë të të
parve. Deti shembullen ardhëmënin plot ftime të të
përtrimi dhe ugure lavdije. Kombi i ynë duhet të ndë-
gjojë kângën e detit pa u zhgulë nga traditat e malit.

Lorja duertrokiti përiqeshët edhe këlthiti : "Bis...
Ajo e ndoq me një buzqeshje t' âmbël at përlijjirim
kumbuer, në të cilin zâni i djaloshit mbahej në një
drejtpeshim të sigurtë midis gazit e të rrëmbimit. Kur
ai mbaroi, tha :

— Ju jeni poet, zotni Vilza, e mali e deti,
sikurse besoj edhe çdo send tjetër, ju falin mendi-
me qi né s' na kalojnë kurr nëpër trû. Veç, të shpre-
huna ashtu si i shprehni ju, i kuptojmë e na i kande.
Un jam lexuese besnike e shkrimeve t' ueja.

Lorja, tue dashtë edhe ai me fitue një lavd prej
atyne buzve të njoma a një shêj miratimi prej atyne
sÿve të thellë, i a çeli shtegun, me dy tri tallje plot
thimth, një kuvendimi të gjatë mbi zakonet e reja e
të vjetra, mbi qytetnimin linduer e prendimuer, mbi
veset e mira dhe të liga të Shqiptarit dhe mbi mu-
ndësit e tija përparimi.

Vilza, me parafytyrime të gjalla, bânte apolo-

ga e traditave mâ të shndoshta t'ona. Shtjellonte tizën e vet të vjetër. Duhet të zhvillohemi, pa luejtë bazat e zakoneve typike të kombit. Duhet m' u p'tri, pa u dyndë prej përfetimesh kryesore trashigë nga kalësa.

Shegori, me epizode komike tregue mjeshtriht gjallnín mâ të kândëshme, u rrekte t' i a qesi shtë Hilushit pohimet plot enthuzjazëm edhe të shmojë se kurrjâ të mirë s' la kalësa e se për përparue duhej nisë jetë e ré tue thye çdo liqje me zakone të trashigueme. Kallzonte ngjarje të tës s' onë anakronistike tue i krahasue me doke të shtme. U zgjatte sa mujte mbi kujtime, qi i bijin për shtat bisedës, t' udhetimeve të shposhta përshhta. Hilushi tregohej mâ i kulturuem, ai mâ i shekun.

Zojusha e ndëgjonte bisedimin e të rijve me veëndje. Dý a tri herë qi tokoi rasa e çeli gojë, jo etëm foli me mëndesquetí, por me njoftime mbi çantje qi tregoishin lexime të mira edhe ndiesína tëolla. Djelmoçat dyluftuen gjatë me fjalë, Shegori përherë gaztuer, Vilza mâ i nxehtë në mendime e mâ i fuqishëm në shprehje. Në fund lypne gjikimin zojushës. Ajo çoi përpjetë me një lëvizje plot hirtupat e kraheve edhe, tue shikue âmbëlsisht herë njëin herë tjetrin, foli :

— Un jam vajzë e, për mâ tepër, vajzë shkoarane; me dhânë këso gjikimesh kaq të zorshme njëherë qi s' dij e mbandej edhe s' më përket. Me gjithëkëtë po e flas edhe un fjalën t' eme. Mue më duket se keni arsye të dy. Duhet nderue zakonet qi patne prej të vjetërve por kena nevojë edhe, besoj, me

i a hapë në kapakë dritoret asaj fryme qi na vjen prej detit, si thotë zotni poeti. — E këtu buzqeshi lehtas kah Hilushi. — Na s' mund të rrijmë gjithmonë kështu. Lypet çilë një rrugë e re qi të na nxjerri prej gropës ku kena ra e ku, po ndëjme pa luejtë vëndit, përveç se bierena kot bähena edhe qesharakë, si thotë zotni Shegori. — Kso rradhe suell s'yt e qeshun kah Lorja. — Zakonet e vjetra duhen nderue, por vetëm ato qi s'na pengojnë në jetë e në përparim. Unë s'dij, por më duket se veç ndër në kanë qindrue do zakone të marra qi...

E la frazën në gjymsë. Hilushi e Lorja u shikuen: të dyve njisheret u vojt mëndja ke zakoni i fejesave me shkues.

Ndoja mbushte gjithënji gotat e vënës në sofër. Kishin mbarue nga hera të të ngrânunit. Hilushi çoi gotën e vet tue urue:

— Zojushë, po pijmë për shëndet të një Shqipnije të përtrime e të lume mbi trunkun e atyne zakoneve t'ona qi s'pengojnë bukurin e një jete të nderëshme.

Ajo përgjegji:

— Mirë, po pijmë tue shpresue se ajo jetë e nderëshme edhe e lirë të nisi sa më parë.

Vûni porsa në buzë gotën edhe e uli.

Ajo bisedë u la. Shndrruen për do kohë fjalë kot, tue ftue në kuvënd herë Ndojën herë Kushën. Mâ tepër flitte Lorja se Hilushi. Orët kalojshin shpejt tue ndritë e tue u shkimë në hir t'asaj praniqe të kândëshme. Mbas një heshtjeje qi ra midis tyne si degërmí e ndërphashme qindisë me mendime të njoma e me dëshire të pa guximshme pse tepër t'ambëla, Lorja e pau me udhë t'i thonte vajzës:

— Kur t'urdhnoni, zojushë, na ju lëmë të lirëshme.

— Jo, jo: un bie gjithmonë vonë. Në daçi, po
gëhim pak gramofonin. Por, në kjoftshi lodhë, po
ona me i u shtrua.

— Zojushë, na automobilin s' e kemi bartë, por
umobili na ka bartë né...

— Mirë, atëherë. Palinë, mos pritò na bje kë-
e gramofonin.

Nusja shkoi e e mori dh' e vendosi mbi arkë.

Çiljeta u çue, zgjodhi një disk edhe e vûni. Rrotu-
disku, u gërdhisht në gjylpanë: gazmore kumbuen
ot e gjalla të një fox-trotti.

Ajo ndëi pak ashtu me shpinë këthye djelmo-
a, të cilët i a soditshin shtatin e drejtë dhe të la-
shëm. Mbandej u suell kah ata e qëndroi në ka-
hi, e mbështetun për arkë.

— I bukur, ás? — tha për fox-trottin.

Lorja e muer fjalën e saj si një ftim m' u çue
kërcye. Por, si i u afrue m' e marrë, një hije e
ajtë i u përshkue asaj nëpër sýt plot gjallëni, një
dyshimi a ndiesije ngurruese. Qe një ças. Me një
undun kreje u shkep prej arkës e erdh te djali
bâ:

— Me kërcye-a? — e u mbështet në krah të tij.

Hilushi e Ndoja kapën tryezën dh' e qiten jashtë
me lirue vëndin. Katundset, tue shikue shënd e ve-
ata të dy qi nisen me vallzue nëpër odë, larguen
jset.

IV

Kërcente e lehtë tue valavitun bukurisht në rythmin e fox-trottit. E kishte ves të kândëshëm mundë hove hove kryet si të donte të shmänge flokët e râm mbi fytyrë. Në trup, e mbajtun pa asnji ngurrim ndër lëvizje, e zhdërvjelltë pa asnji shôj lëshimi a llase, ajo të bënte me përdhuni një herë m'nderue e mbandej m' e dashtë. Hilushi çuditej në sidomos për thjeshtësin e adhurueshme të mënyrave për at siguri të hijeshme e plot marëshmeni qi kishte çdo të luejtun të shtatit. Vûni një disk tjetër, sa mbarcopa e parë, e shkoi e e mori edhe ai për një kërcim.

Andje e hollë shqetësuese m' e ndie të mbështetun në krah at trup të njomë prendveruer qi m' rrisht përbuzi. Gjire të kadalshme e përpise vallzim rrotullim deshiresh e ândrrash në t' avulluem t' a parfumi të pacaktuëshëm qi lëshojshin flokët e muet. Rythëm i matun hapash qi duen por s' munden të këthejnë mbrapa në kalesë të pandrueshm për me thënë një fjalë pohimi prej së cilës varet luanija e krejt jetës. Rythëm pa frê hapash qi duen lëshohen n' ardhëmenin mâ të shpejtë për m' u lidh në një nye ari qi veç deka zgjidhë.

Si kërcyen edhe një herë për shoq, ajo refuzo ambëlsisht me vazhdue.

— Kam të xët, — tha. — A dalim pak në çardak

Kur duelën, shka me pá! Rrollja e hânës plotë rrinte pëzull në firmament mbas rrjeshtit plepave. Plepat gjasojshin anës livadhit një rend shtyllash të drejta e të murrme, mbas të cilit hapej

ngim i mrèkullt një qiell vezullues. Lumej rrezesh
 pràrueme rrjedhshin heshtazi n' ajrì. Kroje drite
 t'astike çurgojshin në heshtje an' e kand mbi ara
 hadhe prozhme, tue rrethue gjithëshka në një âm-
 lsi të farfurishme ndërmjet tokës së fjetun e qie-
 t zgjue në haré. Fllade të paprituna frýjshin si fla-
 ka t'erandshme hyrësh qi rrahin një ças në gjumë. E
 prrojshin n' at frymë gjethlat e plepave të largët,
 t'idej në dritë këtej në hije, si të rrëshqitte mbi ta
 si përqethje rrëmbyese andjeje. Mjesnata e katundit,
 e kandil arit të hânës mbi krye, përkundej përgjum-
 em në kângën e grillujve qi gríjshin heshtjen me
 ngullima të pamëshme.

Të gjithë u mbështeten për parmakë të çarda-
 t celë kah ajo pamje e mrekuellueshme.

Heshten bukur do kohë në soditje.

Zojusha e para foli, por me zâ shumë t'ulët si
 dronte m' e prishë magjín e natës së prarueme.

— Vetëm me pá kso netsh vî në Plepisht. Më
 një mállin e fminís. Por çudë si s' po këndon byl-
 byli, pse ka edhe bylbyla. Qe, qe.

Edhe me të vërtetë, mbi tringullimën e panumër
 grillujve, vërvitej përpjetë, grusht xhevahresh hje-
 hun n' ajrì, një çërcërrim i rrallë e i shkurtë bylbyli.

— S' kënka në qéf sunde — spjegoi Ndoja. —
 Por tash po i a thotë kângës mã vonë.

— Ku këndon ky bylbyl? — pyeti Hilushi.

— N' at prozhëm, n' atjê. Qyshë se leva e u bâ-
 a kaq gjithmonë verës n' atjê n' at prozhëm ka byl-
 byla. S' farohen kurr. Sa plaket bylbyli i çerdhes së
 etër, del ndoj zog i tij e s' e lën shurdhë vëndin.
 Por sundte s' po ndiehet fort.

Kângatari i Plepishtit s' po kishte at natë trill këndimi. Dridhte hov hov një fërshtizë mjeshtrore tue e këputun në gjymsë. Hâna ngjitej mbi rrjesht plepash. Ngjiteshin edhe zëmrat e reja në qiellin e ândrrimeve. Ç' farë duersh të pa dukëshme ëndshin në mister të natës një rrjet të hollë ndiesinash të dridhuna, në të cilin ngatroheshin zëmrat e tyne ashtu si majet e plepave n' at rrjet rrezesh hâne pëzull n' ajri? Çohej e qetë hâna, dy gisht për çdo thirrje të bylbylit. Edhe nga fundi i zëmrës çohej një ândërr tue u dridhun, ndiellë prej një shprese qi nisi të këndoje në msheftësi me zâ të shkurtë e të këputun si cërcërimi i rrallë i kângatarit të prozimit.

— Tash më falni: un po shkoj e bie. Natën e mirë.

Edhe një herë sÿt e qeshun derdhën dritën e gjallë plot mirsi kah njëni e kah tjetri. Shikimet e përsollen me mall shtatin e hjedhët e të vërgjilët tue ecë nëpër çardak kah dera qi u a grabiti sÿve andrruesa.

— E bukur! — s' mujt m'u durue pa fshâ Hilushi.

— Hâna-a? — i a priti me të tallun Lorja.

— Po, hâna! — përgjegji pak si vrashtë vjerrshatari tue i a këthye shpinën pamjes, qi s' kish m'asnjë tërhjeksí për të.

U drejtuen të dy kah të shtruemet e përgatituna po n' at odë ku darkuen. U zdeshen pa folë, tue plasë me i a çelun shoqishoqit të vetmën bisedë qi njehshin të dëjë m'u bisedue. Por një ftoftësi e çudicme, e paspjegueshme, u ndë për të parën herë midis atyne dy shokve të vjetër. I a uruen të mirë natën njëni tjetrit edhe ranë me fjetë. Në fund t' odës, prej një dritorje lânë çelë, hÿnte drita e hânës.

Hilushi kurr, mbrapa, s' e harronte at natë. A
 ot ndoj fije? Nuk mujt me dijtë. Mbante mënd ve-
 m se papritmas çeli sÿt e pau dritën e madhë të
 anës në fund t' odës. Vûni roe se edhe shoku sie-
 e e përsiellej në të shtrueme e kuptoi se as atë
 e mirte gjumi. Por nuk i foli. Ndëi pa bâ zâ e
 a luejtë, i rrëmbyem nga cërcërimi dalldues i byl-
 ylave qi tash me haré vijshin tue i a thânë kângës
 tue ngadhnyje mbi tringullimën e grillujve. Sa byl-
 yla ishin? Dy a tre në prozhëm, njiqind në shpirt.

Bylbyla të Plepishtit, lajkatarë të hânës qi ngji-
 ot mbi rrjeshtin e bukur të plepave, — kurr, — jo,
 kurr — dÿ zêmra të reja zânin t' uej mallëngjyes
 kanë për t' a harrue. Shka u dridh në heshtjen e
 rne në një natë pa gjumë, ju u a kallzuet plepave
 b livadhit edhe qiellit zbardhue në lumni të dritës
 âmbël. Gurrni hareje ku shpirti mbytej e humbte
 tërsjellë nga zâni i juej qi këndonte; torturë dyshi-
 mesh, mardhë e shpirtit, qi bânte kângën t' uej m' u
 ukun vâj. Pyetje të ngashrueme vizatue në terr!
 tërgjegjet, qi vetëm një gojë andej afër mund t' ep-
 e, herë terratisshin ardhëmenin herë e lulzojshin me
 gime të pashoqe. Bylbyla të Plepishtit, at natë
 këni këndue e qâ vetëm gzimet e hallet t' ueja, por
 a dhatë shprehjen muzikore gzimeve e halleve të
 y zêmrave të heshtuna qi rrihshin në terr, mjesa sÿt,
 përkitë vonë me flatër të butë prej gjumit, shifshin
 në tubën e rrezeve, hÿ n' odë nëpër dritore, hirin e
 një fytyre të kulluet, e cila ndritte e afërme dh' e
 argët mbi mendime, si hâna mbi prozhmin e çerdhes
 s' uej.

V

Mbasi torturoi gjatë e gjatë vetin, tue përsritun në kujtim ndër hollsit mâ t'imta ngjarjet e fjalët e asaj mbrâmjeje plot ndërlikim përshtypjesh t'errta, me vërtetue a kish tregue Çiljeta e Cuk Rajës, ja në sjellje ja në bisedë, pëlqim mâ të theksuem për të a për shokun e vet, Hilushin, njaty prej dritet, e zûni gjumi, pa i dhânë dum në kurrnji mënyrë punës. Kur u zgjue, pau Loron në kâmbë tue u veshun e Ndojën ke dera e odës. Ky, dalë heret në rrugë, kishte ndalë një automobil, shoferi i të cilit, qi i njihte djelmoçat, pranoi me një herë me i a mbyllë birën shikës s'ajrit të shpueme.

— Çou e veshu — i a bânî Lorja tue dalë.

Hilushi piu kafen qi i solli nusja. U vesh shpejt e shpejt edhe doli në çardak. Nusja vetëm u gjet m' e përshëndetë. U drëjtue, ngurrueshëm, kah shkalla. Në krye të saj ndeshi në Loron qi po ngjitej.

— Hajde. Ku jé? Shum u vonove? — tha ky, vrântë.

Por Hilushi kuptoi pse këthonte, kur vërejti drejtimin e shikimeve të tija. Por ajo derë nuk u çel.

Dy djelmoçat, me zëmra të rrudhuna, i u ulen shkallve përsjellë deri poshtë prej nuses. Ndoja u fal me ta ke dera drûnash e livadhut. Hynë n' automobil të ndrequn e u nisen tue lëshue sÿt edhe një herë kah parmakët e çardakut. Por kot.

I kaluen për brî rrjeshtit të plepave e duelën në drom.

Rrugës, heshten të dy një copë herë. Hilushi

sotte me shikim endës, të pangulun, avujt e bardhë
magjesorë mbi ara t' afërme e mbi ujna mâ të largët
të qënës. Rrezet e para të diellit shporojshin si shi-
gja ata avujt e vijshin tue i bâ të ndër-pashëm si
ndërmija të qindisuna. Mbandej, në një shëj kohe,
foipa e shikue shokun:

— Do të kenë ndëjë në kasavet për në ata të
shtëpis.

Tjetri e mirte me mend mirfilli se ai kujdes
ç'as s' e lodhte asnjë grimë, por s' bâni zâ. Ndieu
nëojën edhe ai m' u përgjegjë makar shkado, sepse
thotja e zgjatue me zmadhonte ndërmjet tyne një farë
zot të ri qi të dy ndiejshin tue ndëjë me shoqisho-
Prandej tha:

— Bâme mirë qi u nisme heret. Sot kam punë
pazar.

Edhe Hilushi mendoi se shoku n' at ç'as pak
randësi do t' u epte punve sado të ngutëshme të
ut. Shokët e padâm qyshë në vogli u kuptojshin
sheshtje dhe asnjë ndiesi e njënit nuk i shpëtonte
grrit. Vunë roe të dy n' at mëngjes se mbas sa
vish miqsije, kishin humbë për të parën herë at
hëmarredhânjesh shpirtnore, frymën e sinqertë marrë-
shetjeje qi përbante themelin e lidhjes së tyne të
shtë.

Lorja e çoi Hilushin deri te dera e shtëpis.
Mandej çau kah shtëpia e vet, u ndrrue petkash e
di në treg të madh të qytetit. Vërevërte at ditë i
plonte m' u gjetë në magaze. Punoi gjithë paraditën,
mâni drekën në kâmbë e në dorë edhe u përpoq
e krye punë sa mâ parë. Vetëm kahë ora pësë
basdite mujt m' u ngjitë në qytet.

Msÿni fill derën e shkuesit.

E gjet në shtëpi. E shtinë n' odë të miqve. Priti sa ndora, mbandej shkuesi, plak me brandavekë, flobardhë e vetull-trashë, i doli.

— Hejrl! — pyeti sa u përfal me djaloshin e e zû vënd në një ndëjse kundruell tij.

— Pate ardhë për një fjalë të vetë, tash një dy javë. Aty për aty, kur më thae, s' e peshova mirë punën edhe të dhaçë përgjegjen qi din, por tash kam ndrrue mendim: due m' e marrë vajzën.

Plaku e shikoi me një fytyrë të tretun prej çudije. I shkuen vetullat e thime disa heresh poshtë e nalt e tue u çue gadi në këmbë këlthiti:

— Pashë Zotin, më kallzò shka ka ndodhë?

Loro Shegorit i diq zëmra e i u terë fytyrë kah e përshkoi një dyshim si vetima.

— Pse po më pyetë? — bëni me një fije zâni.

— Po si mos me të pyetë? Kjo është një punë për seri. Sot nadje më ka ardhë edhe dikush tjetër pa frÿmë...

— E dishe: Hilushi — vikati djali tue u zbë tue brofë në këmbë me idhnim. — Po...

— Më vjen i biri i Filip Vilzës — vazhdoi plak ku, qi të riht i thirrte gjithmonë me emna t' etënve; — e më thotë tamam njishtu si po më thue ti. Por të për vonë ti edhe ai.

— Si? Pse vonë?

— Ju s' e deshtët e atëherë i ati, qi kish qitë cë kë n m' e fejue sa mâ parë, i a dha Zef Laskut qi i a lypte pa i a dá. Ka pesë dit qi kjo punë ka krye: i a kam çue un vajzës shëjin e vogël. Të dielën Cuk Rajat pret shëjin e madh edhe qet kafën e fejesës.

U zgjue. Nji të nxehtë i mërzitshëm në trup e
nji rëndim kreje i dhanë ndijen e zgjimit. Për-
gjashëm mendën kaplue prej avujve të gjumit, nji-
he së pari s' dinte se ç' orë ishte as ku gjindej.
Haj s'yt e i mbajti çelë dy çasa të vetëm.

Orendit e odës së huej, ku ai përkohësisht ba-
nonte, erdhën e u futën në shikim të tij ashtu si
mrtën sendet në një liqê.

Oda me dy pasqyrat e saja, me tryeza mbushë
në libra, me raft e me lavabo, qëndronte në një
gëmsë drite të lehtë. Ai ndieu një të dridhun trish-
të tue e pá. Ah, me i çelë s'yt e m' u gjetë n' o-
dë e vet, në Shqipni! Kapakët e dritoreve t' afruem
soltrinat e bardha zbutshin dritën, e cila jashtë
dijej e gjallë. Ishte mbasdite.

Prap mbylli s'yt. E atëherë heshtja i u avit si
d mje ke veshët.

Xhamat e dritoreve të hapuna lëshshin me hý
pudë zhurmën e zânet e rrugës. Ai banonte në një
rër udha má të qeta t' atij qyteti të huej. . Nji zile
tagulloi e pak mbrapa një portë krisi tue u hapë
tue u mbyllë; do hapa kumbuen e u larguen; nji
zgrueje i largët thirri e mbandej qeshi.

Ai e shijonte at qetí tue mendue do zâne të
bftuna tjera, ato të shtëpis atnore.

Kryet i dhimbte. Sÿt me i çelë i digjshin. Një jone pianoforte kah fundi i rrugës nisi me e kënaqë e njiherit m' e trazue. Kujtoi se do të mundte me ndjekë fillin e melodís. U shtrí prapët në shtrat, tue mbështetë qafën edhe butin e krés në jostek e tue lânë veshët e lirshëm.

Por vûni roe menjherë se duert e shpejta e të zhdërvjelluna qi shetitshin poshtë e nalt tastjerën e largët, përsritshin me kujdes një ndër aso ushtrimesh të vishtira e të ndërlikueme, të cilat kunorzojnë një studjim shumë vjetsh.

Shkalla herë të planta herë të pingulta tingujsh qi holloheshin e zgjânoheshin, tue u shtue e tue rrallue, vijshin e ngreheshin përpjetë n' at paq mbas ditjeje. Atij i gitej si m' u ngjitë nëpër to hov hov, dhe, i arrijtun në kulm, m' u rrëzue në një shprazë prej kah binte në një zhpraztí tjetër disi më të hapun, deri sa ato duer të panjoftuna të largta prap e kapshin edhe e naltojshin kâmbë kâmbë maje me piramidje tingujsh ... Në fillim u ngjit e u zbrit di me andje; mbas pak kohe ato shkalla qi rrëxoheshin e prap ngreheshin u bânë një torturë për të Mshefi kryet nën mblojë për mos me ndëgjue. Kujtoi mboi një hap nën dritore. Të tânë shpirti i tij ndëpezu në kumbim t' atij hapi. Nuk i thonte kurrgjatë. Kâmbë të panjoftuna.

Përkujtoi hapat shtëpijakë nëpër çardak, atje. Të gjithë i njihte në t' ecun gjindën e vet. Një hap tjetër u afrue e u largue n' udhë qi heshte. Sa gëzim me njoftë papritmas një hap të dashun e m' e ndëgjue tue u ndalë: një tringullimë zilje, një krizëm porte të hapun, zhurmë e zâne në rruginë. . .

Vetëm n'at odë të huej. Hapat qi kalojshin
 ndhë mâ të huej se ajo odë e cila nemòse njihte vën-
 gjit e tija mbi letra e mbi libra.

Të nxehtë. Flakroi larg vetes mbulojën. Pja-
 noforta kumbonte, në fund t'udhës, papushue. Nji
 grufoli do kohë prej nji dritorje kundruell me dikë
 ootë në rrugë.

Kishte zjarrmí. Sigurisht ethe. U mbulue prap.
 ziles qi varej në krye të shtratit.

E zoja e shtëpís erdhi e u çudit tue e pá rát
 n'orë. Ai i a lexoi çudín në fytyrë. Lypi nji thër-
 metër. Kur i a sollne edhe e vûni nën sqetull, i
 traë mënd se herën e fundme qi pat ethe nâna e
 me at rriushin prânë tij, atje në shtëpí aq të largët.

E hoq: tridhetenandë e gjymsë.

— Ju lutëm pak akull, zojë, për me i vû peca
 tofta krés.

U suell në brí të rrëmajtë e mbylli sýt. Shtrati
 i. Andej musandra, këtej dritorja prej kah shifej
 ndi në mjedis t'oborrit. Në fund tryeza e punës.
 E brí soje libërtorja. Oda e tij. Atje. Edhe smundja
 veshet me âmbëlsí depërtuese kur t' a shtron tru-
 n'odë t'ande e grumbullon rreth teje gjindt e
 pípís s'ate. Nâna, motrat.

Hapi sýt. Drita mbas koltrinave të bardha bierte
 nga pak gjallnín. Hija po mbushte udhën. Mbrâ-
 avitej.

Pjanoforta kish heshtun.

Ndrroi brí e me qepalla të mbylluna ndëi në
 gjim. Do kumbonë filluen me ra. Prej mbrâmjet,
 dielli prendon mbas Taraboshit, nëpër kopshte
 Shkodrës, derdhet kânga e përmallshëme e ku-

mbonve. Nga një nga një përkujtoi zânin e veçantë që ka sejcila sosh. Ajo e Fretënve me një kumbim t'ulltë e të fortë si luta e një burri, ajo e Murgeshave me një tingull t'argjantë e gazmuer si gjasërime hymnash latinishtje të dekadencës, ajo e Kishës së Madhe si thirrje atnore, e âmbël por qortuese pse është kumbona që sa t'ushqehemi me frymë na kujton kohën rrëshqitëse e detyrët e pakryeme e që, të shkëputur prej shpirtit, tash na përsjell me zâ të qetë deri në Ermaj.

— Qe, akulli.

Zâni i huej i a pezmatoi edhe më tepër dhimbën e krës. Zoja e shtëpisë i a lagu do peca, grini akullin e, si e shtëni ndërmjet atyne, ia vndoi mbiball e filloi me i a fërkue tãmthat.

Ah, një cirkë ufulle drandofillesh do t'i a kish pushue at dhimbë! e bame me ato drandofille që çelshin para jerevis e mblidhte me kujdes gjyshja në çdo verë. Me pasë ndie tue u hapë aty në odë, në at odë të huej, âmsimin e atyne drandofilleve, ai do t'u shëndoshte menjherë. Âmsim i fortë e i âmbël, sdepertuer, që freskon gjakun kur flëgurat e hundve tue dridhun nuhasin gjatë e ândëshëm, që lecon e shutitë dhimbën e tãmthave kur gishta të dashtun t'i një min me të, që ndiell gjumë erandëshëm kur të tãne oda eraton prej tij.

Ato duer që i a fërkojshin ballin e i a ndrrojshin pecat e ftofta, s'dijshin me i a zbutë dhimbat.

— Nënë!

E shqyptoi me zâ të naltë emnin e dashtun Grueja u përkul kah ai e pyeti plot kujdes:

— Dëshironi gjâ?

Po, duert e nânës deshironte, pse vetëm ato mund të dijshin me gjetë dejt mâ të mshefun qi dmbshin.

I u dukte se rrëzohet nëpër një firmament të kqj. Binte prej një reje së ndezun, poshtë, kulihum, një re tjetër edhe mâ të ndezun, poshtë, picingul, një firmament të verdhë. Duer të shpejta, të panhuna ngrehshin shkalla në një dritë të kuqe e të verdhë prej një reje në tjetrën. Hyj të vogjel kalojshin, firmamenti i djegun zhari pikalasej me hyj, me një mori hyjsh qi rridhshin si lum.

Shkalla ngreheshin prej duerve të panjehuna, ai rrëzohej e rrëzohej pa ra kund.

— Pse bje ajo pjanofortë?

— Asnji pjanofortë s' a tue rá, zot i dashun.

Ai heshti do kohë. Mbandej prap:

— Sa mirë s' lodhen ato duer?

— Duert e mija, thoni?

Zoja e shtëpis, grue e shtëyme në mot, e shikoi me seri. Ai mbante sÿt mbyllë. Po, ai dinte se ato der në firmament flakues, ato duer fluturuese në ajër të largët, ato duer të hueja në ball e ndër tÿntha, dojshin m' e torturue. Ah, duert e nânës. Ato shërojnë me një të prekun sepse i njëjti gjak rrjedh për ato gishta qi freskojnë e në tÿntha qi digjen; ai shqish qi vuen qe dikuer një me ato duer qi âmbëlshëm përpiqen me largue zjarrmín e tij.

E ato duer ishin larg.

KUMBULLA PËRTEJ MURIT

Ajo i ndodhi Lec Gurrmollës ndër të parat lirime
vere qi erdhi me kalue në Shkodër mbas dhetë
tsh banimi ndër shkolla të përjashtëshme.

Nji ditë korriku i tokoi m'u ndalun për mjes-
të te nâna e dajës. Kah mbarimi i zhegut, nësa
prët flêjshin ende, zbriti poshtë n'oborr e mbandej
ani në kopësht mbas shtëpije. S' ishte e para herë,
pas këthimit të tij në Shkodër, qi vinte në shtëpi
dajave, por asnji herë s' kishte pasë rasë me she-
jë të gjitha skutat ku strukeshin kujtimet mâ t' âmblla
fminis së largët.

Kopshti n'at mbasdite të nxehtë, heshte në
ball. Ajo heshtje e tij po vlonte me zâne të panje-
ma veçse të lehta e me lëvizje disi të shutituna.
Lëvizje kandrrash e flúturash; zâne bletësh e grê-
dash. Ndiehej si nji marrje frýme e gjânë bimësh,
si aht i thellë bimuer tue u përhapun nëpër at
qashtim ari. Lëshojshin hije anave hardhijat e rrëfa-
na në hûj të tyne me gjethë stërpikë në gur kali
qërmjet cilve lavreshin vilet e rrushit ende të ble-
na e të pashêjuna e në midis pêmët rrjesht o-
rësht, zerdeliya pjeshka dardha molla ftoj kumbulla.
Ajo hije i epte ngjyrë të bruzët ari i diellit me fek-
me plot gjallni. Kumbullat dêng me kokrra të pje-

kuna s' mungojshin aty në kopësht. Por sÿt e Lecit, si të tërhjekun prej një fuqije shortare, kërkuen një kumbull përtej murit.

Ishin dhetë vjet, e më ndoshta, që s' e shifte at mur. Një mur i vjetër jo fort i naltë, i nxim prej kohet, me këllqere gjithkund të rame. Ngjyra e atij muri e bënte Lecin me andrue. S' kishte një ngjyrë të përçansueme: në të të gjitha ngjyrat ishin të përmbledhuna. Shiu e dielli, tue e rrahë me vjet e vjet, e kishin veshun me një lëmashk, të bruzët ashtu si hijet e gjalla të kopshtit. Në skaj të tij, aty ku për bënte kënd me një kënd tjetër, shtrihej për të e kavarej dashunisht një jesemin plym me lule të bardha të çeluna. Ajo lule me njomsí dhe këmsim të vet ngushullonte pleqsín e murit.

Përtej atij muri në një kopësht të huej, më do degë të nalta që zgjateshin edhe këtej, ngrehej një kumbull. Sÿt e Lecit e përshëndetën me adhurim.

Arsyen e këtij adhurimi as ai qartas s' e kuptonte. Në mjegullimet e kalthera që mbështjellshin fminín e tij në mbamendje, ajo kumbull naltohej gjallnisht mbi çdo gjë tjetër. Psehin s' e dinte. As nuk përpiqej m' e dijtë. Atij i mjaftonte ajo andje e hollë që, tue shikue këmbullën e huej përtej murit, nga sÿt i rrëshqitte në shpirt, në të cilin zgjoheshin ndiesína të vjetra e shije të harrueme.

Përmbante kopshti i dajave plot kumbulla boshnjake e bodorike e gabele, me kokrra picigjate e të rrumbullakta, por atij papritmas, turrshëm i flakoi në shpirt një dëshirë i falisun.

Ndieu nevojën e çuditshme me i kërkue ato

kurra të vogla, të verdha në ngjyrën e dyllit, të mbulles përtej murit.

Njiherit me këtë dëshirë u zgjue e i vetoi përbrënda edhe kujtimi se një trill i atillë i a tronditi sirtin shumë vjetër përpara.

Ai s' dinte, as nuk donte në atë ças, me pa qartë ndër ndiesinë të veta të ndërlikueme. Lëshohej me rrakëndje në valë të tyne. Donte me hypë mbi atë mur e me ngrënë aso kumbullash të verdha. Ndoshta ish dëshirë e vjetër që zgjohej rishtas mbas një gjumi të vjetësh. Ndoshta ish trill i ri lindë në atë paq zheari. Por kjo s' i duhej gjatë m' e dijtë. Dishka më fortë se urtija e shtynte m' u ngjitë maje murit.

“Marrí! S' jam më i vogël si atëherë! Dikur do të më mundë mund i bájshëm. . . Tashti është marre me më shumë kush. . .”

Ky mendim s' i vjefti. Harroi moshën, humbi kohunin e kohës e të vendit, shtini në punë këmbë duer edhe u gjet maje murit, midis degve të kumbulles. Si i dishruem, me atë lakmë për pëmë në këmbë që vetëm kalamajt ushqejnë, çoi dorën kah bokrrat e verdha dhe, kur i shtrëngoi ndër gishta për me i këputë, i rrëshqiti një të dridhun andjeje në grup si të prekte mishin e njomë të një krijatyre krehtësisht e gjatë mot andrrue e pritë. Lëngu i kumbullave i ngjalli në gojë një shije verash të hurbuna, një amë stinësh të mbrekullueshme shulzue mbas një prendimi të largët.

Por, që, syri i xhixhilloi në harën e një zbulimi të papritun.

Andej murit shtrihej një kopësht tjetër shumë më hapët se ai i dajave. E shifte atë mareshtë gjelbrore

tërhjekse nëpërmjet gjethve e gëmbave. Jo me vullaj të mjellun me gjithnduer barishtesh si ai i dajave, por të tânë bar e i dëndun me landë. Drita e diellit me mzi depërtonte nëpër degë nalt gërshetue. U futëshin n'at gërshetim të blerët rrezet diellore tue u zbutë e, aty në bar t'imë, qindisëshin vizatime të brishta. Dukej ajo shtroje bari, qindisë ashtu prej rrezeve e prej gëmbave, halí prrallash shpalisë nën kâmbët e një princeshe së zhdukun.

At ditë princesha e mërtisun në degërmija ândrre ishte Fmijnija. Kishte ikë për gjithmonë a por do të këthente?

Pa peshue mirë veprën e vet, kërceu prej majes s'murit në kopësht të huej.

Vetëm kur u gjet mbi bar, n'at anë, pau nëpërmjet trupave të landve të shumta dritoret e një shtëpije qi çelëshin kah kopshti. Në mënyrë të paktueme, megjullore, i binte në mend ai vënd. Ndoshta kâmba e tij s'e shkelte për të parën herë at bar t'imë, të butë, plot lajle rrezesh e hijesh. I kuj ishte ai kopësht? Ai s'donte me mendue. U lëshonte në rrjedhë të trillit qi e kapi. Eci kadalas si të dronte se po zgjon dikë të fjetun n'at paq të kulluet kû amnija e tokës lumnonte ndër pëmë qi piqeshin në diell. Shëndronte hapat me droje, si ai vjedhsi qi i avitet tue u matë teshës lakmue kahmot. Po, vjedhës... E varun, n'ata gëmba të dëndun, në heshtí të mystershëme, ku zânin mâ të naltë e lëshonte tufa e jeseminave me orë të vet, derdhë këtej nga kopshti i dajave, pëzull n'at gjym-satërr t'âmbël ku hija e drita putheshin dashunisht, si dy motra bashkue në një mall të dridhun, rrinte

gërmija qi mërtisi dikur fytyrën e Fmijnís. At de-
 rmi zbriti me pushtue... Jo vjedhës s' ishte... Për-
 ndrazi dikush qi flênte n' at kopësht i kish vjedhë
 shka të çmueshëm në shpirt... Tashti ecte mbi
 tr të njomë m' e gjetë at pjesë të humbun të shpir-
 it e, pa u kujtue, i avitej shtëpis.

— Ej, ti djalë, shka lypë khâ?

Nji zâ kërcnues grueje kumboi befas n' at paq
 zortar ku pluskojshin ândrrat e tija. U trëmb e i u
 na, n' at të parë, me ikë vrap kah erdhi. Por i ra
 mend se mjerisht s' ishte mâ kalamâ, e se duhej
 si spjegue pranija e tij n' at vënd të huej. U gjet
 gusht. I vinte marre. Si i dejun ishte futë në nji
 byll prej kah do të dilte i turpnuem. S' guxonte me
 çue sýt kah dritorja prej kah prap kumboi zâni.
 Nji zâ, kët përshtypje pat, i ri, muzikuer.

— A nuk dron se mundem me të paditë nânës-
 hajës-a?

Kësaj here tingullonte në zâ nji gaz i përzë-
 mërt. Ajo grue atje nalt tallej. Çoi sýt. Nji plakë me
 y sý të gjallë e me nji shamí ngjyre-hini në krye,
 flitë prej dritores tue qeshë.

— Hajde, atje e ké derën. Shtýje se çilet. Hajde
 e due me të bërtitë.

Ai bâni si tha ajo. Hýni në nji oborr, krejt në
 nije, plot freskí, ku ndieu nji ndije të papritun flla-
 ditjeje. Gryka e pusit, sjellë motit nga Venediku,
 ledhe lugu ngjat saj, ndritëshin të bardhë në nji skâj.
 Limoj n'arkë të ngjyeme në të blerë e lule në saksija e
 shimshirë shatorr e mbushëshin oborrin e ngushtë.
 Ai i u ngjit shkallave të nji shtëpije së vjetër,
 mbajtë shumë mirë. Nalt e pritte buzqeshun, plaka

e dritores, veshë me brandavekë e bohçe të bardhë përpara.

— Urdhnò — edhe e qiti në një odë prej kah nëpër dritore shifej kopshti i andrrave të tija.

Djali e shikonte tue heshtë. Fytyra e saj mbushë me rrudha ndritte kur i qeshëshin sÿt qi kishin mbetun të gjallë e të rij si zâni muzikuer.

— Ça më kó bâ me qeshë. . . Të kam pá tue këcye prej murit. Menjherë të njofta. A të bjen ndër mënd sa sherret m' i kó bâ? Për gjith verë gjymsën e atyne kumbllave m' i vidhshe. Mbandej më hijshe në kopësht. . .

Ajo rrinte në kâmbë para tij qi shtrihej në minder. Fytyra, me ata sÿ flakuesa në midis, përsiellte, me lëvizje të gjalla pëjzash e rrudhash, tregimin.

— Mâ. . . s' e xën besë sa u gëzova kur të pásh tue këcye në kopësht. Malli të ka hjedhë këtej, e dij. S' të kam bâ zâ. Të kam lânë m' u avitë. Kur të fola, deshta me të trëmbë, si atëherë. . . Më janë lecue vjett në shtat kah të shifshue tue ecë hajnisht si dikur!

Fshâni. Doli prej odës. Leci s' mendonte kurr-gjâ. E ndiente veten mirë n' at odë të freskët t' asaj shtëpije të vjetër ku mërzija e jetës lehtësohej me të vërtetë e shkrihej në një âmtí pushuese.

Zoja e shtëpís këthei me një tabake ndër duer. I vûni para një çiní reçel.

— Âsht i bâmë me kumbullat të tuja — tha me at zâ të ri qi djalit i dukej se burontë nga kalesa e largët.

Kuptonte plaka se tue i a paraqitë at çiní me reçel kumbullash, t' atyne kumbullave, kryente një

veer poezije shum të hollë e të njomë? Ai reçel
kite një vlerë të madhe symbolike, n'at mbasdite
në cilën gjithënjë shpirti i tij përkundej në mall
të një moshe së humbun. E shikoi ngultas. U çudit.
Po ajo kuptonte.

Kur ai në kopësht të heshtun kërkoi hijen e
ditës të sosuna nuk dridhej i vetëm n'at ndiesi të
mëngjyeshme. Plaka, tue e ndjekë ndër lëvizje të
tij bashkohej shpirtnisht me të. Gjithënjë në fytyrën
e saj, ku lëshonte dritë jeta e gjatë e saj kalte fis-
nikisht në frymë të zakoneve t'ona më të bukura,
si i kthehej po ai rrëmbim malli që pat edhe ai.

Uli kryet e kërkoi reçelin. Ndieu prap një shije
elvetësh të fikuna, stinësh të largta që sidomos mbasi
na përdojnë na lënë në shpirt lumnin plot shqetësim
që në të tynë të mrekullueshme.

Kur çoi fytyrën, vroi se ata s'ishte të mbetun të
kriqës grues, që rrinte tue e shikue nësa ai ngrante,
që qinin lot të heshtëshëm. Porse, nëpër lot, qeshe-
nisht.

RROKOLL

Erokòll nëpër teposhtën e shnjërzimit. Qyshë “at
mbrâmje, e shifte qartas poshtërsín e sjelljes së
vet. Edhe përpara mënite në vetvete dobësín e
vunetit qi s’ e lênte m’u vû për së mbari njiherë
e s’irë, por tashti ajo mëní ishte shëndrrue në për-
bue të thellë, në nji efsh të deshpëruem. Shka mujte
mâbâ? Tepër vonë!

Mujte vetëm me pí, m’u zhytë në ves qi e
pladosi n’at shkallë. Për gjith mbrâmje pinte sa ku
mte. Pinte m’u ngushullue. Jo, as m’u ngushullue,
po me shafitë tue e mbytë në rakí zânin e pakët
qi mbet në ndërgjegje. M’u dejë e me harrue. Tre
muj kishin kalue prej asaj mbrâmjeje e atij herë i
u dukshin së paku tri vjet, herë vetëm tri dit. Pinte
eje përpara. Por prap se prap, përpara asaj mbrâ-
mje, ishte nji të pím tjetër.

Asokohe hýnte sherbez në pijetore, porositte
gën e rakís, zënte bisedë me tryeza tjera, herherë
i niste kângës. Kishte nji farë rândësije aty n’at
rrih gjindsh qi pijshin me têt. Paj, s’ ishte do kush
d’ Ndrekë Batuçi ishte nëpunës qeverritar, miret
vet i së tretës rradhë, por nëpunës me nji rrogë të
vëël. Po të jetonte me rregull e pa kapërcye masën,
at të holla sa mirte muej për muej mund i mjaft-

tojshin për vete e për familje. Grueja e vajza mandej dishka vëjshin edhe ato tue punue punën e huej, njâna tue bâ pelhurë e tjetra tue qindisë. Pija, pija, atê s' e lente m' u sjellë mbarë. S' paku tri herë në javë përbetohej në vetvete mos me avitë mâ gotë rakije te goja; por, sa binte në pare, harronte bënate e bême.

Hÿnte në pijetore, me p' veç një gotë, një gotë të vetme. E para, mbandej, joshte të dytën; e dyta të tretën... e nuk u njehshin mâ. Do me thânë nuk i njehte mâ ai, pse pronari i pijetores i njehte e i stërnjehte... Ndër gota të para luftonte me vete. I u paraqitshin fytyrat e Linës e të Siles, qi e pritshin atje në shtëpí t' u siellte ndoj sënd për darkë.

Lina, e shoqja, gojën plot të sháme e plot ankime, s' i u dhimbte aspak: Silja, po, e bija, me at fytyrë të hijshme qi nuk qeshej kurr, nemóse sa ndodhej ai pranë. Por àvuajt e pijes dal-ngadalë rrethojshin e mshefshin at fytyrë të paqeshun e gota, përherë mâ shpesh e çueme, i a zhdavaritte kujdeset e trishtimet... Para asaj mbrâmjeje pija e tij ishte e gzueshme. Tash kishte idhtín e helmit, .. Edhe atëherë e thershin përmbërnda të brémet e zêmres, por gjithmonë shpresonte m' u qortue, m' u lirue nga robnija e vesit, m' u urtue.

Dilte prej pijetores natën edhe ecte nën qiell plot hyj, tue i premtue vetes me ndrrue mënyrë jete të nesërmën. M' e lânë krejt rakín, me i thânë lamtumirë mejhânës për gjithmonë... Po, sa të nxirte mâ të parën rrogë, m' e mbushë shtëpín me të mira... Siles me i pré një kotull... Nesër, nesër! Silja la mësimet në gjymsë pse i mungonte veshat qi lypej.

Kabë zdathun e me petka arnue në dhetë vende,
nëkollë nuk shkohej. Por ai do t' a ngjitte prap. . . .
Nesër! nesër! Námte vesin e mbrapësht tue llogaritë
se me një të katërt të gotave qi pinte në muej, vajza
e mund të dilte e veshun mâ mirë se shum shoqe
tja. Nesër! nesër! Por ajo nesër kurr s' agulloi.
E shti ishte vonë.

Tashti mbas asaj mbrâmjeje, ndiente në pije
shpen e turpit. Hynte i zyrtë në pijetore.

I gitej se të gjith largojshin sýt prej tij në për-
bue. Rrinte në një qoshe, vetëm. S' flitte e s' bise-
dte me kurrkënd. S' këndonte mâ. U dejte mâ me
zose përpara. Tue dalë, natën, nga pijetorja, n' at
hetje të ftofët qi e rrethonte, s' dinte a me marrë
njën kah shtëpia a por Tregu i Madh m' u hjedhë
një prej urës së Buenës. Ujin nën urë të Buenës
e pendonte pajadá tue u ushqye me shpresë se ndoj
në — pijshëm — do t' i zgjohej në zëmër aqë tri-
m sa m' e e bâ të kryem mendimin m' u mbytë.

Kishte frigë Zotin e jetën e përtejshme, por
po i thonte vetes se, mbasi ishte fajtuer, mâ heret
asâ vonë, tue u mbytë deshtas a tue dekë si të
tjet padeshtas, njinji dënimit nuk i shpëtohej. E
arënimin e vet, në ket jetë a n' at jetë, e këndoi
qas në sýt e saj, n' at mbrâmje.

Pinte sa ku mujte për me harrue, donte at
mendim m' e mbytë në pije, por në fund të gotës
shte ata dy sý të butë qi e dënojshin, por mbi
qin rakín qi kapërdinte vetëm kujtimi i asaj mbrâ-
nje pluskonte.

Dyshimi i erdh pak nga pak. Përpara, sa hynte
shtëpi me duer thatë, e shoqja niste me i bërtitë.

Bërtitte tue e shá me të madhe, e qante. Silja s' flitte as nuk qante kurr, nemòse në sý të tij. T' án e mirte malli me i a ndëgjue zânin. Po, ishte i lig, i keq e sarahosh, por vajzën e vet e donte. Ajo heshte gjithmonë para tij. Ai, tue e dijtë veten fajtuer për at skam në të cilin sh lulzohej rinija e saj, ndiente një vishtirsi të çmueshme, s'guxonte me nisë bisedë me të.

Për ditë e mâ fort erdh tue i u dukë vetja si i huej në shtëpi të vet. Në mjesditë mâ të shumtën hante në pijetore. Kur këthente, në mbrâmje vonë, i gjënte të ráme. S' pyette kurr si jetojshin. Pajtonte disi ndërgjegjen tue mendue se bâjshin pëlhurë e qindisshin, por në realitet e dinte mirfilli sa fitim mund të qitte aj lloj punë. Vënte roe se do tesha të shtëpis ish in zhdukun prej vëndeve të zakonshme. Thonte me mend tue mëni veten: "I shesin për me hângër!„.

Por një ditë, qi erdhi i papritun në kumbonë të mjesditës, gjet sofrën e shtrueme me minestër e mish e barishte e pëmë. U çudit, por s' bâni asnjë pyetje. Mendoi se ato do të kishin nëpër duer ndoj pare pelhurnash a të qindisunash. Por, në dit tjera pak nga pak, nisi me vû roe tjera ndryshime. Grueja s'i bërtitte. Fytyra e saj s' kishte zymnimin e përparshëm.

Shifte, mbandej, se jo vetëm s' mungojshin si përpara tesha shtëpije prej vëndeve të zakonshme, por atý-këtu, sidomos n' odë të bukës, qi shërbente si odë pritjeje, tërhiqëshin vrej tjen disa orendí të reja. Kur një ditë i shkeli kâmba në një halí qi përpara s'e kishin, nuk u durue e pyeti:

— Po kjo prej kah na doli?

— E bleva: dikush e shitte për nevojë e m' a
doli lirë — i u përgjegj e shoqja.

— Po paret kû i more?

— Më qilluen do pare pëlhuret.

Ai s' e çoi mâ gjatë. Për të parën herë mbas
stëmëdhëtë vjetsh qi u martuen, i a theri veshin si
njingull i panjoftun në zâ të grues së tij. Nji tin-
guli ngurtë e i pabukur, guximtar e i panjerzishëm.
Ndu një kopane të shurdhët e të fortë në fund të
vervetes.

Shikoi të bijën qi po qindiste afër dritorje. Ishte
e hijeshme. I ndritte një hijeshí e butë në fyty-
rë e prirun në të qindisun, ndër gjymtyrë të për-
mbadhuna në ndêjse për me mbajtë punën në prêhën,
e kâmbë t' ardhuna e të ndrejta gërshetue lirisht
në me tjetrën. Vroi se e bija, qi përpara rrinte
zihun nëpër shtëpí, kish veshë çarapë e papuçe,
e çarapë të mirë ngjyre-hí e do papuçe të bukura
e të ngjyre-ufull. Ishte e hijeshme, po; edhe, po, i
rrihin mirë çarapët e papuçet; veçse ai, at ditë,
s' ishte kurrfarë knaqunije atnore për bukurí e
s' të saj... Pse s' mbesin vajzat gjithmonë të
vërta?

Silja, para do vjetve lonte kukllash me flokë të
lëuem, jo mâ e rritshme se dy pash mbi dhé!
Tanti me at shtat të hjedhun e të bâshëm, dukej
mër me t' âmën... E kapi një shqetësim i paspje-
gshëm.

Ai shqetësim ngjati edhe të nesërmën. Filloi
me pí. Kësaj here qindroi në bé të bâme.

Donte me i braktisë krejt pijetoret. Në shtëpí,

veç, nuk shkante ende heret, pse pritte me marrë rrogën, me shkue me pare; e me fillue jetë të re! Kur i u pague rroga, ngau te i zoti i shtëpis, mbas sa muejve, me lá qirán. Ky i tha:

— More zotní loci, kam dashtë me të qitë jashtë pse mjaft të kam pasë pritë . . . shyqyr qi m'a lau grueja e jote qirán. . .

— Grueja? po sa muej ka lá?

— Të gjithë ata qi ké mbetë. . . Edhe kët qijemi mbrëndë. . . S' ké gjâ borxh, tash një herë. . .

Ndreka s' kuptonte. E mbuloi një djersë e stolët. Njimijë zâne i u çuen peshë përmbërnda.

Shka ishin ato punë? Prej kah dilshin ato parë?

Po errej. U nisë kah shtëpija. Po bijshin kumbonët. At mbrâmje ishte e para herë, mbas sa muejve, qi këthente në shtëpi aqë heret. Banonte në fund të një rrugace së ngushtë. Në gjymsë të saj ndeshi një nëpunës jo shkodran, i cili në kalim e shikoi si për rrëshqit edhe shpejtoi hapat. . .

— Jarebi! po në rrugacë t' onë ç' punë ka ky njeri?

Papritmas si gjarpën i helmatisun një dyshime kafshoi në shpirt. Ai njihte një nga një të gjithë banuesit e rrugacës së vet. Nuk spjegohej asnjë marrëdhënie e tyne me at nëpunës.

Atëherë. . .

Çeli pa bâ zhurmë, me çels qi mbante me vete derën e oborrit e hyni n' odë të bukës i papritun. Një shikim qi hodhi për rreth i a vërtetoi dyshimin. Silja me një xhup të ngjyrshëm veshë, e krehun e goditun, po çonte prej tryezës një tabake me do pu-tira pije të mbetun në gjymsë. Oda ishte mbush

e tym duhani. Mbi tryezë shtrua me një mbulojë re, vroi një taketuke mbushë me funde cingresh.

Verdh në fytyrë, ai briti:

— Shka më siellni në shtëpi gjind të huej?

Ë shoqja, pa u trazue aspak, bëni me at zâ që vij i dukej se kurr përpara s' i a kish njoftë:

— Pse bërtet? Kë ardhë heret sundte. Njishtu nën përnatë, me kë në hejri!

E bija as nuk u suell kah ai me e shikue, kur briti. Vuni mbi arkë tabakën me putira, muer takeken dhe, si hapi një dritore, e shkundi jashtë. Mbase ia hoqi tryezës mbulojën e ré edhe shtroi sobezin në vënd të saj.

Lëvizte e qetë nëpër odë, pa u tundë aspak për të idhnim të thellë që e bënte t'ân m' u dridhë e t' u idhnue aty para saj.

— Për ty ka ardhë ai...?

— Shka kë sundte? — ia priti Lina.

Nuk mohojshin as nuk e drojshin. Ajo gjakoftësi e tyne, n' at turp, e tërboi. I u vërsul së hijës tue vikatë si i çmëndun:

— Ti...

Pa folë asnjë fjalë, qetisht, ajo suell prej t'et fytyrën e njomë rrethue me hijeshi të butë edhe, për të parën herë mbas sa vjetsh, e shikoi drejt. Ata s'ata s'at që nuk ankoheshin, që pranojshin pa u turbullue rriskun plot turp ai lexoi fajin e vet dhe dënimin pa apel.

U rrëzue në një ndëjse e heshti.

Tashti kur pinte, gjithmonë, në fund të gotës, shifte at shikim.

ENJI NGJARJE NË RRUGACËN KEZENAJ

I

Jozefi qiti motin. Nji orë malesh e ftofët me të
-i, por në të cilën ndieheshin tue u dridhun hov
o freskínat e prendverës s' afërme, liroi heret në
nëgjjes qiellin prej reve edhe teri rrugat e laguna.
shëlqimi i diellit të ri n' ajrín kristalore premtonte
je dit mâ të vokta e të lume.

Zef Sinadinit qyshë n' orën tetë filluen me i
rë miq në vizitë për ditën e êmnit. Ai i pritte
lë të mirë, i ndihmuem prej dý emteve të babës,
lyemteve të tija, nânës e motrës së martueme. Miqt
yhin e, tue përçapë ngutëshëm përshëndetje e
uae, i a shtrëngoishin dorën mâ parë atij e mba-
rrjeshtit të grave, — në kâmbë në nji anë t' o-
lë mâ e motnuemja në krye e mâ e reja në fund, —
e uleshin me ndêjë. Zefi u epte cingare, u a ndiz-
edhe zênte vënd në ndêjse kundruell tyne. Edhe
shti i grave ulej ndêjun në rrjeshtin e karrigave
s tryezës, plot taketuke e kutija cingaresh e
srepsash, midis odës. Bisedojshin.

Zakonisht biseda e parë êndej mbi mot të da-
Kujtoheshin me fjalë mërziye shinat e paprém të
it, lagshtina e shkaktueme prej tyne, bâheshin

fatime për qindresën e atij moti të mirë. Vinte kalja pihej e shtëme me të thithuna cingarje, këthehe filxhani në tabake përsjellë me urimet e rasës, vazh donte biseda mbi mot e mbi dobët qi bulkija do të kishte sigurisht prej tij. Siellej edhe gota e rakla Përsriteshin urimet, por këso hero përpara se me vù gotën ke buza. Mbandej vizituesi, — i cili, p mos t' ishte i afërm i shtëpis, rrinte si ndër grepa kundruell atij rrjeshti grásh qi e shikojshin kah flitje — çohej, lum e lum qi e kreu detyrën e vet shoq-nore tue pí një kafe e një putir rakije, edhe dilte shoquem deri në krye të shkallës së çardakut prej atij qi kremtonte at ditë êmnin.

Vizituesit deri n'orën dhetë shtjelluen mbarë e mbarë bisedën e motit ndër imtimet mâ të pamendueme. Zefi, miqve qi hÿjshin, u përsritte fjalët e ndëgjueme prej atyne qi duelën. Mbas dÿ orësh e shifte veten në gjendje me mbajtë një konferencë të gjatë mbi mot, po t' a lypte nevoja.

Por, papritmas, n'orën dhetë a atypari ndrra biseda.

Erdhi Patuk Dedgusha, burrë katërdhetë e sa vjetsh, pronar shtëpijash e tokësh. Qilloi vetëm, pse tjerët, qi gjet ndêjë, u çuen sa hÿni ai n'odë, si mbas zakonit qi ásht m' u lëshue vënd atyne qi i behin. Patuku s' e çeku aspak punën e motit, por bân:

— Ej?!... Shka po thonë për ndodhjen e mbrâmëshme?

— Për cilën ndodhje? — pyeti Zefi.

— Si?! — u çudit miku. — Askush s' e ka përmendë?

— S' dijmë gjâ — tha ëmtja e babës me bra-
nivekë e bohçe të bardhë edhe enterí për jazë qi
zë kryot e vëndit në rrjeshtin e grave të ndëjuna.

— Po këtë e ka marrë vesht të tânë Shkodra!
Mâmë natën â bindë dreqi në rrugë t' onë. Njaty
mbas mjesnatet â kënë. Njatëherë sa më kish
ntrë gjumi, kur t' i a krisi brima e potera rrugës.
Mi bâ se ndjeva edhe një zâ grueje. Dola në pixhere
n shikue, por s' mund dava gjâ. Duket se kanë
në kapakët tue u çilë e janë largue, pse nisi prap
s mata, por mâ larg. Më duket edhe se janë rrahë!
Eri te un vinte zhurma e shputave. Dreshta me
dë, kallzoi të drejtën! Shka më duhet? Sot nadje
ja çue heret e kam gjetë shêje gjakut për tokë
n murit të kopshtit të Filip Golêmit.

— Shka po kallzon! — tha Drandja, ëmtja e
bës qi foli edhe mâ parë. — Po a u muer vesht se
ka ka ndodhë?

Grát tjera, me veshë të hapun, pritshin pa marrë
f më fjalët e Patukut.

— Për Zotin, Drando, na, njikaq shêji i gjakut
për tokë. E kam pá vetë me njikta sý! Shkova tue
vetë, me marifet, e dikush më kallzoi se bash n' at
shê, qi kam ndie un shputat, janë ndie edhe dý
shkë. Un s' i kam ndie, pse me rrêjtë? Çue, pra,
hem, si kallzova. Por do të kenë ra në të sjellun
n rrugës, taman te muri i Filip Golêmit. Do të két
vetë dikush i varruem.

— Po kush se? — pyeti Zefi, plot kureshtë.

— S' dij... Por tash merret vesht. S' rri gjâ
shfët. E gzosh për shum mot.

— Thae se ké ndie një zâ grueje, a më bâhet? —

i a nisi Drandja qi e pyette Patukun lirisht po e kishte do të folun me të.

— E kam ndie, po. Edhe më duket se . . .

Hynë do miq tjerë. Patuku u çue.

— A ka ndoj të re? — pyeti Zefi.

— S' dij — përgjegji njani prej vizituesve. —

Po flitet se mbrâmë janë ndie do pushkë në rrugicën e Kezenajve.

— Thonë — i a priti një tjetër — se dishka aty ka ndodhë. Duket se ka mbetë e plagueme një grue.

— Po kush?

— Kush mundet me këndë? ndoj rrugaçe, por. N' at kohë natet grát e ndershme janë ndër shtëpija — gjikoi me zâ të prêm Drandja.

Miqt s' dijen apo s' deshten me kallzue mâ gjatë. Pinë kafën e rakín tue i a urue Zefit êmnin edhe u nisen. Sa dolen ata për deret oborrit, arrijtën Loro Shegori e Hilush Vilza, dy shokët e padam.

Zefi kërkoi lajme prej tyne. Hilushi po e ndëgjonte aty për të parën herë at fjalë e prandej s' diji me kallzue gjâ; Lorja kishte marrë vesht se dy vetë ishin zânë natën për shkak të një grueje e se njani sish mbet i plagosun, por êmna s' diji a s' desht me përmendë.

Kur u çuen, Liza, e motra e babës së Zefit, bâni:

— Edhe këta mâ . . . të tânë stërhollime. Njani u shtî kinse s' merret me punë të hallkut, tjetri priti qi t' a lutshim për me na i thânë êmnat.

Krisi dora. Agostina, motra e martueme e Zefit, shikoi prej xhamave të dritores poshtë n' oborr e bâni:

— Tash kena me marrë vesht mirë. Po vjen
ob rùkulli.

Bobi njifej në Shkodër si gjuetar lajmesh. I pa-
i të gjithve mirte vesht çdo të re qi niste me
arkelue. As ndodhja mâ e vogël s' i shpëtonte. Sa
zani pá në fytyrë se kishte mjaft shka me tregue.

— Ele, Bob, ç' po thonë për pushkët e mbrâmë-
m?

— Shumica flasin kot. Un e dij punën taman.

— Hâ, pra, na kallzo se plasme m' e marrë vesht.

Bobi me mzi ç' priti m' e shprazë thesin.

— Ka mbetë i plaguem Luigj Fliza . . .

— Luigji? — u çuditen grát.

— Luigji, po.

— E prej kuj?

— Këtë s' din kurrkush m' e kallzue. Veç dihet
për shkak të një vajzës . . .

— Vajza a ishte aty mbrâmë?

— Thonë se po. Nji, qi ka dritoret e shtëpis
arrugacë, i a ndieu zânin.

— Po kush është ajo vajzë? A bân m' e dijtë?
— Zeti Zefi.

Bobi piu gotën e rakís edhe u ngrejt në mi-
detue çue vetullat përpyetë si të donte t' ipte me
tregue se s' mujte kurrresi të flasi mâ gjatë. Por e
ërita ishte se ai, mâ gjatë, kurr gjâ s' dinte.

— Shka po na duhet m' e dijtë? — foli Dra-
di qi pëlsitte m' e marrë vesht êmnin e asaj.

— Thonë se Luigjin e ka gjuejtë vllau i vajzës
Bobi a ka njitë lét.

— Shyqyr Zotit, duhet me thënë, qi s' paska
vajtë të rëndë — tha Liza

— Po a kje kush sot nadje m' e pá Luigjin në shtëpí? — pyeti Zefi.

— Tash due me dalë e m' e marrë vesht përgjegji Bob Rrùkulli. Zefi e përsolli deri ke der e oborrit. Para se të dilte, prap e pyeti :

— Kush ishte ajo vajza ?

Bobi, pa e shikue ndër sý, báni :

— Lëne mâ mirë. S' e dij me siguri.

E iku.

— A t' a kallzoi êmnin e vajzës? — e pyetë grát Zefin sa u ngjit nalt.

— Jo. S' kje punë me i a xjerrë.

Tjerë miq erdhën, pinë kafe e duhan tue bisedue bânë urimet e u nisen. Por askush s' dinte mâ tepër, veç aqë. I fundmi, para drekës, qe zotní Rroku, fqini, i cili diftoi sa u ul, tue shpupurishë zjarrmin në tangar :

— Duket se kanë plague mbrâmë Luigj Flizën para derës së shtëpís së vet. Luigji del përditë nadje në kafe, heret fort. Sot s' ka dalë : s' â dukë asnjí-fije. Nji shok i ka shkue në shtëpí me marrë vesht për të, por i kanë qitë fjalë te dera : s' â këtu ! Duen m' e mbajtë mshefët. Edhe kanë arsye. Ngatrrasa ! Nji vajzë âsht e përzieme në kët punë.

— A dihet cila ? — pyeti Zefi.

— Thonë për ...

Shqyptoi êmnin e mbiêmnin e nji vajze.

— Ajo ?! — u mrekullue Liza.

— Shka ndien nieri ! — báni Katrina, e motra e Lizës.

— Pse po çuditeni ? — i a priti Drandja. — Si kanë ardhë vaktet, gjithëshka mund të bájë vaki. S' ka mbetë gjâ si motit.

— Keq! Keq! — përfundoi, tue u çue, zotni
 rob.

Kumbonët e mjesditës tingulluen qartas n' ajr
 ristuer t' asaj dite të bukur marsi. Të gjithë u
 rumbulluen rreth tangarit n' odë të bukës. Gráve u
 ite nga një gotë rakí të fortë. Cuku, i biri i Ka-
 rinë e kushrini i Zefit, kallzoi shka kish marrë vesht
 ish. Ajo vajza (tue folë këto fjalë shikuen rrotull
 e mos po ndigjojnë motrat mâ të reja e vllau
 ârvogël i Zefit, por ai as ato s' ishin aty n' at
 as ajo vajza shkonte te Luigji. Natën para kish
 rdm vllau i saj prej Tirane, vonë; marrë vesht
 um, dalë e ruejtë derën e Luigjit edhe qitë pushkë
 ë stë kur ky doli me të motrën e atij për m'e
 ërllë natën kah shtëpija.

— Po shamata qi ka ndëgjue Patuk Dedgusha?

— Duket se janë shá një herë përpara e mba-
 deai djali ka qitë në Luigjin — spjegoi Cuku.

II

Buka ishte gati e u shtruen në sofër. Në krye
 ëndit rrinte Zefi. N' e djathët, dy êmtet e babës
 du-pastë!), mbandej e âma. N' e rrëmaktë Cuku
 ddi Liza e Katrina. Në fund motrat e kushrinat e
 efar dhë për ditë êmnit, edhe vllau me kushrij të
 roel.

— Mjaft faqe e zezë! — filloi Drandja; — djelt
 e bnaqeve të mira m' u shnjertzue në kët mënyrë . . .

— Lê, por pa nevojë . . . — shtoi Liza. — I ka
 lla gjâ boll i ati. Vetëm edhe âsht. Pse s' martohet,

këtë s' e marr vesht? Martoju, more kastigim, mbase t' a ka bâ Zoti nafakë!

— S' e kishe mendue për Luigj Flizën! — edhe Katrina. — M'âsht kënë dukë djalë i urtë...

— Eeëh, Katrinoo! — i a priti Drandja. — Ka zânë m' u shtë këta të rijt qi s' ké me ta. Sa mâ shë qi të duket, aq mâ djall del.

— Joo, për Luigjin s' e kishe mendue sakt.

— Pse po çuditeni? — hÿni në bisedë edhe Ganxhja, motra e Drandos. — Luigji i ka gjá axhë. A pak ka pasë bâ axha i tij-a? Ju jeni të rij e s' dini.

— A thue ka ra n' erë policija? — pyeti Zefi Cukun.

— Me kënë un hyqymet — i a nisi prap Liza — a dini se shka bâj? S' kapem aspak me Luigjin, por me at... stërvinën...

— Po thue për të bijën e...

— Po, pra. Pleh qi duhet hjekë. Ajo i ka të tâna fajet.

— Po pse ajo? — pyeti Zefi êmtën e vet.

— Po ajo e ka shkaktue punën.

— Shif, hallë, un e njof at vajzën: s' âsht asht si thue ti. S' kam ndie kurr një fjalë të keqe për të prej njerzve qi e njofin mirë. Rreziku i saj qi âsht e hijeshme edhe e mëçme. E të papunët i njesis bishta kot.

— Kot mos thuej — ndërhyti Agostina, motra e Zefit. — Mbrâmë në mjesnatë âsht kënë me Luigjin rrugave. Të duket punë e mirë kjo-a?

— Ka zânë marak në Luigjin e ka shkue t ai — i a këthei Cuku qi s' i matte fort fjalët.

— Ndoshta Luigji tash e merr — foli shpejt e shpejt Zefi me mbulue thânjën e papeshueme të Okut.

— At... rrugaçe... m' e marrë i biri i Ndrekë Flës? — fshâni me çudí Drandja. — Zot, o Zot ku ka vojte!

— Rruqaçe — kundrështoi Zefi — asaj s' mund i mohet: kjo âsht e para herë qi dihet se ka miksi m' dikë. Ndoshta fillon e mbaron me Luigjin. Atëherë rrugaçe nuk i thohet.

— Rruqaçe e stër-rrugaçe! — u nxé Liza qi imohej lehtazi për çdo kundrështim. — Si me i tînë ndryshej...

— Po shka po na duhet né? — s' e la me vazhde Ganxhja tue pá se biseda po kapërcente. — Na shikojmë punët t' ona. Ti, njiherë, djaloo, m' a gësh për shum mot. Sot nji vjet me nji nuse.

E këputën bisedën e plagosjes së Luigj Flízës. N' orën dy e gjymsë pasdreke prap filluen vizitat.

I pari qe Tef Ballstani.

— Pushkë të bukur ka qitë ai djali, me kallzë të drejtën — tha, kur u kap biseda e ditës. — Ai ardhë prej Tiranet. S' e gjên të motrën në shtëpi. Nëna mundohet m' e rrëjtë tue i thânë se ka shkue në bûtë te nji shoqe. Ai kupton se dishka duen me përshehë. Idhnohet, bërtet deri sa merr vesht. Del e pret nji orë, e dy, e tri. Në mjesnatë i shef tue kalë s' bashku. Edhe qet në Luigjin. S' ka: shqypërçe duhet me thânë: i a lumsha!

— Po ku e ka plague a dihet?

— Kurrkush s' din me të kallzue. Luigj Flíza

ka hupë. Në shtëpi të vet njiherë s'është. E dij prej një nierit që hën e del te ata. Më ka bënë që Luigji s'është në shtëpi. Duket se plumbat veçse e kanë gërdhishtë e kurrgjatë tjetër.

— Ka pështue mirë . . .

— Kam për sot, para mjesdite, Pjetër Gurrmo-llën, mikun e Luigjit, tue folë me komiserin e policisë. Sigurisht për me mbyllë këtë punë.

Tef Ballstani shkoi.

Për një copë herë s'erdhi asnjë vizitë. Gratë duellën n'odë të bukës.

— Asaj, asaj kishte bënë mirë vllau me i ra pushkë lules së ballit — i a bëni prap Liza.

— Ky muhabet ka fillue me na mërzitë — tha Zefi; — ul e ço punën e Luigj Flizës sot gjithditën. Mjaft më!

Kur ra dera, rrjeshti i grëve u rendue si mbas moshe para rrjeshtit të ndëjseve n'odë të miqve, tri prej tyre me brandavekë e tri veshë ala franga.

Erdhen tetë vetë përnjihërë në vizitë. Prap u rrah çashtja e ditës. Një mësues kallzoi:

— S'është aspak e vërtetë që ka qitë i vllai në Luigjin. Vllan e saj e kanë për sot nadje në Tiranë. Ka dalë në zyrë si përditë. Jam për me një nier që tash mbasdite erdhi prej Tirane e më kallzoi për të vllan e saj që e ka lënë sot nadje atje. Ai me fluturue s'ka mujtë. Edhe mbrëmë është në Tiranë, i vllai . . .

— Po atëherë kush e ka plague Luigjin?

— Ç'është? Mundet edhe që Luigji s'është aspak i plaguem . . .

— Joo, sa për këtë, — pohoi njëni sish —

midem m'ë vërtetue un. Sot nadje heret tue kalue ka rrugaca Kezenaj kam pá nji doktor qi po delte anej. S'ka pasë ku me kënë njeti veç te Luigji.

— Po, xhanem, për i plaguem ásht. Por s'di-
he se prej kuj . . .

Hÿni Karlo Gjinaziu. Kishte hjekë kapotën edhe eashte varë në çardak para se me hÿ n'odë të mive. Veshë me kujdesin mâ të madh, rrue e krue, míflokë të krehun pa asnji fije jashta vëndit, shëndtete plot elegancë prej kâmbve deri në krye. Përshndeti, sa kaloi prakun e derës, tue u ndalë nji çame me nji të prirun të ballit, gjinden ndëjë rreth e rrull; mbandej mësÿni fíll kah grát e u a mori dorën tu u përkulë me shtat e tue bâ nji qëndrim të shkurtë pa sejcilës; i a mori dorën edhe Zefit. Këtij s'i thas "e gzoftsh," as "për shum mot," si mbas zakonit por "urime,,". Miqt i përshëndeti rishtas me nji shprehje të prëm e të pörpikëshëm kreje. Zûni vënd në nyskâj t'epër t'odës.

Tjerët heshtëshin, por askush nuk u ngrejt. Pashin me ndëgjue shka po thotë ai djalë qi kish shenzue gjymsën e pasunís së t'et përjashta.

— Si po jeni, zojë? — pyeti Gjinaziu Drandon, efla i u përgjegj menjherë me nji njerzî të posaçme. Klon të gjithë e shajshin mbas sÿsh për mënyrat e ja të çmueshme, por para sÿsh të gjithë e nde-
trihin. Nji prej vizituesve e pyeti:

— A keni marrë vesht gjâ, zotní Karlo, mbi ngjarjen e rrugacës Kezenaj?

Djaloshi elegant thithi mâ parë cingaren qi i a mbizi Zefi, tue i mbajtë në heshtje të gjithë me sÿsh ai, e mbrapa bisedoi:

— Këtu çuditen e mrekullohen gjindja për kurr-gjâ send. Përjashta këso punësh ndodhin përditë edhe askush nuk interesohet për to. Në fund të fundit shka ka ndodhë? Shka ka ndodhë, për m' u interesue të gjithë kaq fort? Kurr-gjâ në dyrnjá. Nji shkenë xhelozije. S' po tham: për pak kjo shkenë qesharake xhelozije kje tue mbarue në nji tragjedi pasjonale, por ajo vajza duket se nuk âsht mësue m' e përdorë revolverin ashtu si e përdorin vajzat përjashta qi, kur qesin, njesin.

— Po pse? — pyetën dy tre s' bashku: — a vajza ka qitë-a?

— Merret vesht: vajza. Luigji flyrtoto me tène. Këtë e lajmojnë se ai natën vepron krejt ndryshej prej fjalve qi i flitte asaj ditën. Informohet mirë; i kallzojnë si mundet me vërtetue trahhtín e së dashunit; del e e pret, e shef tue përsjellë nji grue tjetër edhe pam, pam. . .

— Kështu paska kënë puna! — bâni Liza.

— Si urdhnon, zojë. Ka diftue energji ajo vajza, me kallzue të drejtën. Mue gjesti i saj më pëlqen.

— Atëherë dý gra e nji trim, jo dy trima e nji vajzë.

— Mjaft turp për të birin e Ndrek Flizës m' u futë në këso pyjesh — gjikoi Drandja.

— Jo, zojë, pse? Psyka e nierit âsht e çuditshme. Luigji sigurisht e don me shpirt at vajzën. Tash qi ajo ka qitë në tē ka m' e dashtë edhe mâ tepër.

— Po pse shkote me at tjetrën at herë?

— Thaçë, psyka e jonë âsht e çudiçme. I ka dashtë të dyja. Âsht kënë i singertë me të dyja. Ndodhë shpesh kjo. . . Un s' i vë aspak faj Luigj Flizës. Për

kultrazi mbas sodit do t' a admiroj : nji nieri qi shkaktomji gjest pasjoni aq energjik, duhet të jét inte-rent.

U çuen të gjithë.

— Ky djali s' e ka mënden në vënd — foli Ka-trin sa duelën miqt.

— Æsht rritë përjashta, moj Katrinë. Njikshtu tjan të rijt e soçëm — e ngushulloi Agostina.

Edhe vizituesit tjerë qi erdhën pohuen fjalët e Kao Gjinaziut. Vajza kishte qitë. U muer vesht edhe çëmi i asaj grues tjetër. Kaq mâ u dha e u muer gj. ditën mbi at ndodhje saqi Zefi në mbrâmje i mëzitun e i shurdhuem me mzi ç' priti m' u lirue prej mnye të fundëm e me mbyllë derën e oborrit.

— Tash s' vjen mâ kush — tha : — æsht vonë. Kur, qe, krisi dera.

— Po tash kush â?

— Cuku do të jét.

Ishin mbledhë të gjithë n' odë të bukës rreth tabarit. Zefi po u lëshonte nji sý kartave urimi qi i bell letër-përdási.

Shëgerti, zbritë poshtë me çelë derën, këthei si trumhasun.

— Shpejt delni se ka ardhë Luigj Fliza.

— Kush? — këlthitne të gjith me fytyra kah shërti.

— Luigj Fliza, pra, po ju tham! Ka ardhë për çm.

Qëndruen do kohë si të hutuem tue shikue pa qnjani tjetrin e mbandej Zefi e grát duelën në çak. Luigj Fliza, lânë në krye të shkallës prej shërtit, ishte drejtue vetë kah oda e miqve, kishte

çuë flakën e ulun të kândilit me vojguri, kishte marrë e ndezë vetë cingaren edhe po pritte qetisht ndëje në minder atë qi kremtonte at ditë ëmnin.

U ngreh në kâmbë e u a mori dorën grëve qi e shikojshin, sÿt mbushë me çudín mâ të madhe. Ata e shqyrtojshin me sÿ gjithkah: shëndosh si molla në fytyrë, asnji shêj të keqje në trup.

Ai prap u ul, kadalë, pa u tundë e pa u kujtue për shqetësim të gjithë atyne qi i rrijshin kundruell tue pritë padurueshëm fjalën e tij.

Tha :

— Më fal se kam ardhë pak vonë, por mbrâmë...

— Mbrâmë? — s' mujt m' u durue pa përsritë Zefi, më shpírt pëzull në flakë të kureshtës. Grát u ngrehen me gjoks e me fytyra kah heroji i ditës.

— ... mbrâmë kam bÿjtë në Bushat e sot na dje heret pa dalë drita i jam njitë malit të Kakarriqit për me zânë fëllânza me leq. S' ka nji orë qi kam këthye: sa shkova m' u lá e m' u ndrrue. Sado vonë, thaçë, po shkoj e i a pí kafën.

Zefi tepër i mrekulluem harroi m' e falnderue. Ai u kujtuo për çudín shpërthyesë qi shkruhej në fytyrë të Zefit edhe, tue mendue se i a gjet shkaku vazhdoi tue buzqeshë:

— Pse po çuditesh? Æsht nji send shum interesant... Kafazi me fëllanzë mbrëndë mbulohet me pecë të zezë e këndon aty fëllanza pajadâ. Mashku mbliidhen si të hutuem e, tue u avitë gjithënji më tepër e mâ tepër mbas zânit të saj, bijnë ndër le të ngrehun rreth e rreth. Interesant, ás?

NJI DITË PREJ DITSH . . .

Tante një vend në vete, aty në pijetore të Simës,
e verës pinte mastikë të zbardhueme me új, dim-
narakí të butë. Ky, pushimi i tij, mbas mundit të
dis.

Ishte ajo një pijetore puntorësh, me tavan t' ulët,
e gushtë dhe e gjatë, plot me një erë të fortë pi-
je s'ufullueme. Në fund, afër banaku, disa lojshin
trash tue shpërthye hove hove në britma të therë-
sne. Mâ e shumta pijshin në heshtje, tue shijue me
arakandje mastikën e rakín qi shutitë për dy tri
di halle e kujdese dhe shkurton një pjesë të jetës.

Fytyra të reja rrallë shifeshin aty; gjithmonë
ata ishin e mirshin seicili vendin e shênjuem prej
zakonit. Zeshkani, qi i a niste kângës mâ i pari,
tante atje në fund afër lojtarësh. Kur bisedonte i a
tante kryet të gjithve. Sa niste me këndue, të gjith
kënaqte. Por, aty mbrëndë mâ fort këndoishin se
këdoishin. Për këtë arsye sidomos Keli e pelqente
pijetore.

Zeshkani, me gjoks leshatak të zbuluem, dalë
nga këmisha e shqyeme; mbështette brrylin në tryezë
faqen e djathët në shuplakë të dorës, edhe mirte
nërg ato kângë t' ona plot ankim dashunuer e plot
ball lumnije.

Tjerët e ndëgjojshin, seicili tue u ndrý në një ândërr të vet, tue kërkue harresën e një mjërimi, tue deshirue plotësimin e një shprese. Kângatari siellte gojën kah ata puntorë të lodhun e derdhte, me at zâ të plotë e të përmallshëm, ngushullim muzikuer. Mbi ato buzë të rime me pije të dobët lulzojshin fjalë prendverore, karajfila e drandofille, dhe mekâme të thekëshme.

Keli, ndôjë në vete, shijonte kângën mâ fort se pijen. Ajo i a ndezte gjakun e ri të fuqishëm, mâ fort se kjo. E bânte me ândrrue. Gjâna fare të pacaktueme. Njashtë, në mbrâmje, i pushonte trupi mbas mundit të ditës; aty i pushonte shpirti mbas mërzi së punës.

Zâni i dredhun e i dridhun i zeshkanit zhelan reshte njomsí drandofillesh e haré bylbylash mbi shpirtin e tij plot et lumnije. Kânga e shkrinte në një shqetësim të hollë, në një deshir të pacaktuem qi e mbajshin pëzull ndërmjet mallëngjimit e gëzimit. Dishka ishte në jetë qi ai ende s'njifte, dikush do të vinte me i u paraqitë si mishnimi i lumnis. Po kur? Kânga premtonte, pija i epte hov shpresës. Nji perde do të binte e atëherë ai do të shifte sêndin e çmueshëm, ndiesin e panjoftun qi do t'i a bânte mâ të pasun jetën. Pritte. . . Kânga qi kumbonte në mbrâmje aty në pijetore të Simës i a qindiste at pritje me ândrra të freskta e me mëndime plot dritë.

E dita e tij erdhi, qi i a këputi shpirtin copë copë si këputet krândja e thatë prej një dore idhnake. Lumnija kaloi mbi të, nalt, tepër nalt, si kalojnë hyllsit në paprekmenin e firmamentit.

Edhe at ditë u hodh nga e shtruemja në të

zërdhun të dritës, pa u ngi mirë me gjumë. Doli n'oborr, mbushi uj në pus edhe u lã faqesh tue e qe ujin prej kovës vû në zgrip të rrasës së pusit. Aitu i freskuem, veshi setrën e punës, të tânë dãn bojnash, mori nën sqetull brushat e modelet letrh, e u nis në punë.

Ke furrtari, në krye të rrugës së vet, bleu një fëgjollë dhe eci tue e kafshue.

Kur s' i mungonte puna, ishte i kënaqun. Kënd m mbajtë së kishte. Qyqe vetëm në botë, me do ikã të largët qi nuk e afrojshin. I ri, i shëndoshët, i apritueshëm, mjeshtër në zanatin e vet, punë gjëntepërherë edhe paguhej mirë.

At ditë ishte thirrun me lye çardakun në shtëpi të Pjetër Vallnís. Sa mbërrijti, rrogtari i prini nalt eci i solli një shkallë. Keli, si përgatiti bojnat, nisi m i ra mureve në brushë.

Shtëpija e hapët heshtë. Keli për të parën herë monte aty.

Çardaku i madh, i freskët, me dyer t'odave dash, mbushej përherë mã tepër me dritë, të cilën marinat ndër flaniktha varë në tavan e përshëndetshm me çercerrime gazmore. Dielli u çue e mori dën. Keli s' ndëgjonte asnjë lëvizje ndër oda të përbrëndëshme.

— Ku janë këta gjind?

Nisi me e ngacmue një kureshtë e pazakonshme. E u habitë në punë, tue lye shpejt e mirë, si pak ish dinte ndër bojnaxhij, veshin e mbante gjithë të ngrehun n'at heshtje të mysterëshme qi zotonte në çardak e n'oborr ku hapeshin dritoret e çardakut.

Rrogtari u duk e i solli kafe.

Ai zbriti nga shkalla e, në kâmbë, nisi me e pë
kadalë.

Nji ndër dyer të çardakut u çel. Doli nji vajzë.
Kishte nji fytyrë të bardhë, të lëmuet, — qi gjumi
pushues i mëngjesit njomsonte gjithënji me âmbëlsin
e qetë të vet si voesa qi rin lulen, — edhe dy sy
të zez, të thellë qi u drejtuen në nji ças të vetëm
kah puntori. Shikoi e tha :

— Puna e mbarë.

U zhduk në nji derë tjetër.

Keli hypi prap maje shkallës për me vazhdu
punën. Ndieu brushën tue i u randue në dorë. Për
të parën hërë qyshë se zûni mend e shqise e kapi
nji plogtí, nji padurim i paspjeguoshëm. Prap zbriti
e, gjâ qi i ndodhte fort rrallë në punë, nisi me mbë-
shtjellë nji cingare tue u mbështetë për shkallë.

Si nji idhnim i shurdhët, si nji pezëm i turrshëm
i gufojshin përmbërnda e u ngjitshin për me i a lidhë
nye fytin.

E pushtoi befas nji deshir vaji.

Në paqin e qartë t' atij çardaku pluskojshin shfrí-
met kumbore të kanarinave. Të lum, ata njerz qi jo-
tojshin aty !

E përtrini me mend të pámit e mâparëshëm. Nji
derë hapet edhe hollake, e ndrejtë, e zhdërvjelltë del
ajo. Kapërcen çardakun prej nji dere në tjetrën me
at hap zotnuer, të sigurtë, qi kanë vajzat shtëpijake
në shtëpi të tyne. Ajo fytyrë ! E kthiellët, e freskët,
lá sigurisht njetëherë me uj pusi qi s' i a hoq krejt
nji habí t' âmbël të përgjumëshme. Ai zâ ! I ulët, mu-
zikuor kishte kumbue n' urim të zakonshëm.

Të gjitha këto sênde vroi Keli n' at kalim të shjtë.

Gjakun e kishte të tânë pezëm.

Po, n' at shikim të kulluet qi ajo hodhi një ças môtê; n' at urim të njerzishëm qi ajo i drejtoi tue kape, shifej qartas — kështu i gitej Kelit nemòse — se jo s' e njehte njerí, por puntuer. Ai shikim binte si rej së nalti, ai zâ kumbonte si prej së largu.

Keli u shkund. U çudit për këto mendime e shu veten. Fiku cingaren e u vû në punë me hov. Po edhe ky hov i u këput mbas pak kohe. Tue sjellë bëshën vûni roe se krejt shiset e tija ngreheshin në pre të një zhurme të lehtë. Pritte me zêmër pèzull tëapej rishtas ndonji prej atyne dyerve për rreth.

Por ranë kumbonët e mjesditës e kurrkush nuk luti në çardak. Keli la punën e doli.

Këthei mâ heret se zakonisht në punë, me shpresë t'anshefun t' a shifte prap. Pa pí asnji cirkë rakijo ise si i dejun. E tremben ndiesinat e reja, të papuna, qi mungullojshin mbrênda tij. Deshiroi m' u lene në valë të kângës së zeshkanit. I u ngjat ardhja mbrâmes.

Me mllef e luate brushën, me rreptësi i a lënte bojën pèrdes.

Papritmas i u ngrí dora. Prigjoi me të tânë fuqi e shpirtit.

Zhegu po mbaronte. Drita e diellit kish ardhun t' u sjellë rrotull në dyshême të çardakut dhe as zâ, asnji kumbim nëpër shtëpi. Për orë e orë të ta puntori deshiroi një krisëm të vogël, një zâ satë të thellë mbrênda odave, një hap sado t' ikëshëm mbas atyne dyerve përherë të mbsheluna.

E, tashti, kur mâ pak e pritte, qe, jehuen do zâne grásh e, shka e bâni m' u dridhë fund e maje, nji gaz i gjatë, i freskët, kristaluer. Por asnji derë s' u çel.

Edhe pak i mbette me mbarue krejt punën.

Nji trishtim dërmues e kaploi. Më dalë e mos me këthye mâ kurr n' at çardak të paqët? Më dalë pa e pá edhe njiherë derën tue u hapë e atô tue ecë mbi ato drrasa?

Zêmra i ndrydhej tue vrue diellin kah po largohej pullazeve, tue mendue mbrânjën qi po afrohej. Makar t' a shifte edhe njiherë! T' a shifte edhe njiherë...

Do hapa të lehtë tingulluen. Nji derë luejti. Ai solli kryet. S' pau gjâ, por ndëgjoi zânin qi i bâni urimin mëngjesuer tue thânë:

— Jo. Aty âsht: s' ka mbarue.

Kuptoi. Pritshin qi ai të dilte për me ardhë aty në çardak, Mblodhi brushat e teshat tjera e u bâ gali m' u nisë. E therte mbrëndë nji trishtim i mortëshëm.

LUMNIJA

Nësa po shetitshin nëpër oborr, Gjizela, ecte pak përpara, u ndal e pyeti befas Shotën:

— Deri tash, në jetën t'ande, në ç'rasë e ke me veten krejt të lume?

Pyetja s'kishte kurrfarë lidhjet me bisedën e bërë deri atëherë, e cila siellej mbi punët e rangët e pëditshëme qi mbushin jetën e vajzave të reja. Por Shota nuk u çudit, pse e dinte qi heshtjet e shkurta të Gjizelës qitshin gjithmonë sênde të paprituna.

— Pse? — përgjegji; — ku po të shkon me ma?

Gjizela ishte ndalë afër një muri të mbuluem me lule-mustak. N'at sfond gjethësh e resh shtati i saj spikatte plot harmoni vijash të malla e të lakueshme. Kaçurrelat e kështëjtë flakëzshin rreth fytyrës qi dukej, n'at ças, si e përbledhun në një mendim të vishtir. E Shota, me atë vërejtës Shkodranje lé e rritë në vend qi deshian e përpiqet të nxjerri mësim sa mâ të madh prej këtyre shoqe të shetitun, admiroi e studjoi ngjyrat e mënyrën e petkut qi Gjizela kishte në shtat dhe mënyrën e krehjes së flokve të shkurtë t'ujdisun lëmueshmë e përpikshëm ashtu si dijnë me i a ujdisë vajzat qi kanë jetue shumë kohë përjashta.

— Nuk mban në mend një kohë asë një ditë asë vetëm një ças që t' a kësh ndie veten krejt të lumë?

— S' di tash...

— Një rasë në të cilën shpirti të ka shëndritë e t' është dridhë në një gzim të ri, të panjoftun?

— Kuptova. Më ka ndodhë, po.

— A po m' a kallzon?

Shota ngurroi:

— S' është gjë që më t' interesue...

— Pse mos të m' interesojë?

— Mirë, pra.

Gjizela e shtini krahun në krah të Shotës e dy shoqet ashtu të ngjituna vijuen shetitjen nëpër oborr ku vullajt ersojshin në diellin e lehtë të mëngjesit.

— Tash një a dy javë është mbushë vjeti. Ndoshta ke më më qeshë, ti që je mësuë përjashta me argtime shumë më të zgjedhuna, kur të tham se qeji më i gjallë i emi është më luejtë shrrregullash. Vjet, për gjith mbrâmje, kah fundi i prillit, shkojshem këtu në kojshë ku mblidheshim disa të njoftun, burra grá djelm vajza. Lidhshim konopin për një degë mandë, njëni nesh hypte në shrrregull e dikush vinte tue e hjedhë, nësa granija në një anë e mashkullija në tjetrën i a thojshin valles më të madhe. Një natë (nuk më hiqet mendsh) erdh edhe një djalë që nuk e kishem pá kurr përpara. Rrinte pak si i dâm shokësh, në një skâj, më gjith që trimat i u siellshin paprâ e i thojshin më këndue. Kur hypte ndonjëna vajzash në shrrregull, e gërgitshin djalin edhe dojshin përdhuni m' e bâ të kapin bishtin e kënopit për t' a luejtë shrrregullën poshtë e nalt. Ai u shëmangte tue qeshë

Duaj shumë i marëshëm. M'erdhi rendi edhe mue mënyrë në shregull e un po zëjshëm vend mbi jeshkë, kur, qe, ai më shikoi edhe bânî braf në këmbë: mori konopin e u ul ndër gjûj në bar, kundër meje, tue fillue me më lëkundë. Trimat qeshen, grapëshperitën, un u kuqa. Ai më hidhte kadalë si të ronte mos po rrëxohem. Dritat e vjerruna për rra e ndriçojshin në fytyrë. A e zën besë? Kurr në atë t'ëme s' e dij veten mâ të lume se at natë, atë në shregull, e hjedhun këtej-andej prej dorës s' u djali qi i mbante sÿt e ngulun në mue. Ata sÿ më kërkujshin shpirtin. Sa mbaroi vallja, un zbrita shpejt e shpejt prej shregullës, edhe shkova e u mësua mbas grëve, kaq drojshëm mos po kujtohet ai se tjerët për zëmër qi më rrihte me turr. Mbas as nate s' u duk mâ, as un mâ s' e kam pá. Edhe mapa më ka ardhë marre me pyetë për të kush ai e ku gjindet.

— Maraku i parë, ás?

— Marak? S' dij a mund të thirret kështu.

Heshtën, tue vijue ecjen nëpër oborr të gjânë, e dyja dukeshin në mendim.

— Kështu qi ti — bânî mbas një copet Gjizela tash për tash nuk shef tjetër n' andërr veçse shregulla qi hidhen poshtë e përpjetë prej dorës së një drit të ri, e kjo është lumnija e jote. . .

Shota s' u përgjegj, pak si e vráme prej këtyne fije qi i u ngjã se përmbajshin një grimë ironí të hllë; u pendue vetimeveti qi shfaqti shka ndrynte zillí të mshefun në skâjln e zëmërës ku ruhen kujtet e mendimet mâ të dashuna.

Të ngjituna krah për krah, dy shoqet kishin

arrijtë afër pusit, ku një vashë malsore, që vinte ditën me punë në at shtëpi, po mbushte uj.

Gjizela, si e torturueme prej një trilli që s'elinte të qetë, e pyeti:

— Dalinë, a e ke ndie veten ndoi herë krejt të lume?

Malsorja e re hapi sytë e mëdhej, të zezë të shkëndijshëm. Kur u bind se zojusha pyetjen e bënte përnjimend e jo për tallje, buzqeshi e tha:

— E lume? Po s'është lumnja për mue, që jam Malsore e shkretë, lum Gjizela; është për ju të dyja që jeni zoja!

— Po pse? Buka e një millit jena të gjithë. Fol: kur t'u duk se kë me të vërtetë e lume?

— Ç'është unë, e mjera?

— Mendò një fije. Të ka tokue ndoi herë më të këcye zëmra në fyt prej gzimit?

— Jo, kurr, manà.

— Po m'e ndie veten të kënaqun mbrëndë, më kë në kondënd?

— Po, për një herë mund të tham se jam kë në sakt e kënaqun edhe e lume sa s'bàhet.

— Kallzò.

Vasha, tue mbajtë kovën me durr mbi grykën e pusit, kallzoi:

— Tata më ka fejuë në djep. Burrin t'ëm s'është njof as s'dij gjà për të, pse është turp me pvetë vajza për djalë. Por tash një ditë biseduen në shtëpi edhe thënë se ka marrë një gjak të vjetër edhe e levduen për pushkë të bukur që kish qitë. Unë, kallzoi të drejtën, u shendova sa s'kà. Kjo punë e vonon martesën, por s'm'erdh keq asnjë fije. Mendova:

“Kar tash e dij qi kênka trim!”, e at ditë m’u mbush shirti me gzim e me krení.

Shota u shpërthye në gaz, por Gjizela ndëi me-
neshëm e bâni:

— E marr vesht: do të jësh kênë sakt e lume
aditë!

Shota, mbasi shkoi Dalina me kovë uji në dorë,
duell prej shoqes:

— Po fol një herë edhe ti?

— Njatë, pra, jam tue mendue ka-herë. Pyes
fitimet e mija e orvatem me gjetë çasin mâ të lum
enjofta mje sot.

— Edhe...?

— Edhe s’ dij.

Vajza e shetitun heshti. Ecën prap nëpër oborr.
pripitmas Gjizela tha:

— Po, e dij.

Tue shikue larg para saj tregoi si t’ ishte tue
lum me vete.

— Mora pjesë një natë, përjashta, në kërcimin
i epej në një villa në breg të një liqëni të bukur.
toilette-a e re qi kisha veshë më rrinte shumë mirë
suksesi i em kje i math n’ at soirée. S’ mbet ka-
paljer pa ardhë të më marri s’paku dy tri herë me
ballzue. Lavdet mâ të mëdhaja un i korra at natë
abi të gjitha zojat e zojushat pranë n’ at kremtim.
radi afër dritet, lodhë prej qejfit, pranova me pushue
në një odë qi zojusha e shtëpis, shoqe e eme, pat
nirsín me m’ofrue. Un u ula sa m’u pështetë pak
me këthye prap në valle. Por më mori gjumi. Sa
kzohë fjeta? As un s’ dij. Vetëm një çiqirrim i çudit-
shëm më zgjoi. Hapi sýt e shoh dritën n’ odë edhe,

n' at dritë të bardhë, një dallndyshë, që kishte hý prej dritores lánë çolë prej meje, po fluturote mbi mue tue çërcërritë. A din si m' u bâ? Si me pasë çelë sýt në një botë mâ të bukur, mâ të pastër. Nuk e zën besë sa gzim dikotë mbi mue ai fluturim i gjáll, i freskët në bardhëni të mëngjesit. Ndëja pa luejtë tue e shikue, edhe e ndiejshëm veten të lume, të lume sa s' ka. Dishrova me ndëjë gjithmonë shtri me fytyrë përpjetë, n' at odë të huej, tue shijue paqin e çuditshëm ku agimi e dallndysha ëndshin një lumni të panjoftun për mue. E triumfi mondan i natës së mâparëshme më dukej qesharak, i pakrypë, i shprazët. Ai zgjim, ai zgjim, më bâni me njoftë vetëm për një ças si mund të jët lumnija.

— Shka? Ky, çasi mâ i lum që pate?

Gjizela liroi krahun e lëmoi me të dyja duert kaçurrelat e vet si të donte me vërtetue a i kishte në vend, nësa përgjigjej me zâ të largët:

— Ky.

HANË GJAKU

Ishtin harrue se ishte vonë. Në qiell të mbrëmjes
s' mbette mâ as mâ i lehti kujtim i tingujve të
konbonve prendimore. Nata me hije të bruzta kish
nën të mbulojë, larg, qytetin pikalasin me drita
xhilloese e, afër, kodrat e Tepes të heshtuna. Ata
ehin në breg të Drinit, me një lodhje t'âmbël në
spirt e në trup.

Kur, qe, mbas një shelqje ujit të lumit, në breg
undejshëm, u kujtuen se kish dalë një hânë e ma-
te, e verdhë me do dânga të kuqe.

Ai u ndal. Ndieu ajo ndoshta si një të përqe-
un tue rrëshqitë nëpër shtat të tij?

Pyeti, plot kujdes:

— Shka ke? Pse u trêmbe?

— S' u trêmba: u ndala me shikue hânën. . .

Ajo soditi rrollen e zjarrtë viganore, qi mash-
onte sÿt tue u dukë jo mâ nalt se tridhetë kutë
për Vukatanit.

— Hâna si gjithmonë. . .

— Jo, — murmuroi ai me një zâ si të tretun —
hif dângat e kuqe. . . S' âsht si hâna e zakonshme. . .

Ajo ishte e mëndshme edh' e arsimueme, por
plot bestytní si shumica e gravet. U dridh e u shtrë-
ague mâ fort për krah të tij:

— Ugurzezë, thue ?

— Kushedi ! Por janë marrina...

Heshtën të dy për do kohë tue ecë mbi rânë të bregut, ku hapat s' bájshin zhurmë. E para e tyne, hâna eci me ta, mbasi doli prej gëmbave të shelqes në qiell të hapun tue u ngjitë përherë mâ nalt.

Por befas e kaploi vajzën një frigë e paspjegueshme. Ndoshta friga e asaj heshtjeje tepër të gjatë mbas fjalve të nxehta qi deri atëherë ai i kish folun.

Bâni :

— Pse m' a prishe ket paq nate me friksime kote ? Shetitet mirë nën kët hânë të bukur e âsht e para herë qi rrijmë bashkë, kaq vonë, jashta qytetit. . .

Ajo suell âmbëlsisht fytyrën prej tij tue i a kërkue sýt, por ai kish humbun në një mendim të vërtin, qi s' e lënte me ndjekë fjalët e saja. Vajza u sticue e u ankue :

— A ndëgjove shka të thashë ? Ku je me mënd ? Pse s' u vën vesh fjalve qi të tham ?

Ai shkundi mendimet e përgjegji :

— Kurrjâ : një kujtim i vjetër. . .

— Cili ? Due m' e dijtë !

— S' ke shka me dijtë. . . Kur ishëm fmij, pash një hânë si këtê e tashti m' u kujtue. . .

— Ku ?

Ai, në vënd qi me kallzue, tha :

— Të këthejmë ; âsht vonë ; tash po të bërtasin në shtëpí.

I suellën shpinën hânës edhe ujit të Drinit ; u drejtuen nëpër zall kah rruga e Qafë Hardhís qi çon në qytet. Nuk çilën gojë për shum kohë. Ajo digjej në kureshtë me diktue rrymën e mendimeve qi i a

rshin larg mëndon shokut të saj, por dronte me
 rshëritë pyetjen. Ishte aq i gatshëm ai ndër përgje-
 e ironike qi, pa zblue kurrgjâ të ndiesive të mbrënd-
 me, mbyllin pa apel bisedën! Pritte me paduresë
 llximin e vetvetëshëm të tij. Por ai ecte mendue-
 ëm tue heshtë.

Ajo s' u durue gjatë. Sa duelën prej ograjave
 rrugë, i u suell:

— Elë? Ku e pae herën tjetër një hânë ksisoji?

Ai këthei kryet me shikue prap hânën qi tashti
 riqte ecjen e tyne për mbrapa, n' e djathët. Pa nda-
 ecjen, tregoi:

— Punë boshe. Një herë në fmijní udhtova prej
 Elgoricet në Nikshiq të Malit të Zí. Atëherë udhto-
 h me omnibus. Në një ndalje pásh një hânë të ku-
 qsi këtë. Kurrgjâ tjetër.

Asaj i kërcyen dreqnit, por e ndaloi veten. S'
 ishte si me qënë aq e thjeshtë ajo ngjarje qi e mby-
 llpapritmas në heshtë atje në breg të Drinit. Sho-
 k i a këputte shkurt, pse s' donte me i a diftue për-
 stypjet e holla me të cilat sigurisht ajo ngjarje rrin-
 të rrethueme në kujtim të tij. Ajo e njihte mirfilli
 zin e shokut për çdo ndiesí shkaktue nga kujtimet
 emijnís, të cilat ai i ruente mbrênda vetes si një
 var të paçmueshëm larg kureshtës së kujdohit,
 ete të saj. Mbante për veti shijen e përmallëshme
 qalin kujtimet e brishta e t' avullshme të kalesës.
 Kyrën e vërtetë të shpirtit të vet, atë mâ të mirën,
 a. a mshifte edhe asaj. Kjo gjâ, qi ajo qartas kup-
 tte, e mbushte me pezëm. Ajo deshironde qi dashu-
 e tyne të kishte për themel besimin mâ të plotë
 r këshille. Asnjí skâj i botës së mbrëndshme të

tyne s' do t' i mbetej i panjoftun as njânit as tjetrit. Pse mshifej ai mbas asaj heshtjeje? Ajo, me kryeneçsín e dashunoreve, dau me dijtë. Bâni, me zâ fare të qetë:

— Vetëm kaq?

— Kaq.

— Sa vjetsh ishe ti?

— Qe me 1911, prandej un ishëm dhotë vjetsh.

— Si e mban mend me kaq përpikni vjetin?

— Pse shi n' at vjet në Podgoricë ndëgjova krismën e pushkve ndër male të Hotit, ku luftojshin Malsorët t' onë për liri.

Prap ecën në heshtje. Ajo rishtas pyeti me zâ t' ulët:

— Pse të bâni aq përshtypje ajo hânë e atë-hershme?

— S' e dij. Në menden e njomë të fëmís lânë mbresë disa sênde qi s' kanë randësi a nemòse s' kanë aqë sa me mbetun të pashlyeshme për të tânë jetën. Në paç kujtime fëmijnije, mund të vëjsh roe në to se mâ të dashunat e mâ të çuditshmet janë shi njato qi, me i kallzue, duken asgjâ.

Në zânin e tij, mâ të nxehtë e mâ të gjallë, ajo ndieu ngadhnimin e vet. Kishte zgjue në të nevojën e këshillimit. Priti, pa i a pré fjalën, vazhdimin.

— Ti s' e njeft âmbëlsín e dridhun qi më rrëshqet në zëmër kur prirëm plot habí kah stina miste rjoze e fëmijnís së kalueme. Ti çmon vetëm kohën e tashme, edhe je e përkulun me të gjitha dëshirë të tuja kah koha e ardhëshme. . .

— . . . . . pse koha e tashme edhe ajo e ardhëshmja, për mue, je ti!

— Nejse. Un s'jam ende plak me moshë, por ndiej veten të plakun në shpirt. Jeta e ime qe aqë qndryshme, edhe aqë e dendun me ngjarje të pandueme, sa qi më duket si me pasë në shpinë jo as vjet sa vërtë kam, por edhe një herë aqë. Jam për kujtime si t'ishëm gjashtëdhjetë vjetsh.

Vajza i a priti:

— Kjo prirje e jote shpirtnore me dashunue kësën në shfaqjet e saja të largta e të zbëta, e m'u rry mbrënda teje në një adhurim vetmitar, është një vigë qi të pengon në zhdrivillim të cilsive të tuja. Këtë e kam vù roe mirë. E më fal qi po të flas çiltishtë. Kur të ndrÿhesh tepër shpesh si në një marhhtë, ndër kujtime të kalesës, don me thënë se kësë beson n' ardhëmení. . .

— Nejse — i a këthei shoku: — shkon gjatë këmbës të kundrështue. Këtë s' dija e ke vù roe. Në këmbës të tyne të papritun, shkaktue nga sëndi më i vogël e i kotë, kujtimet e harrueme të fëmijnís na praqitën të rrethueme në tisa të lylyvertë andrre. Ska kishin sÿt t'onë n'at moshë për me na u dukur si bota e ngjyrat e saja më të gjalla; shum më të gjalla se sot? Vëndi ku u ndal omnibusi, ishte në brig të Moraçës. . . Ujnat e këtij lumi të rrëmbye- shm rridhshin në fund të një gryke të ngushtë. Valët e ujta të furishme na s'i shifshim sepse, atje në fund të shtratit të tyne, i mbulonte terri, po ndëgjojshim zurrimën e poterëshme të tyne. Si tash e mbaj mend. Rreth e rrotull nesh rrihshin pezull shkambije këcnuese. M'u dukshin ato male si me pasë qënë të trënduna prej një tërmeti të frigueshëm e si me i përparë shtângue dora e Perendís në rrotullim e në rrë-

xim. Edhe në breg të lumit në maje të një curri që lëshohej pingul në greminë ku shungullojshin valët e tërbueme, mbaj qartas mend se për një lëndë sa gazepi, rritë shtrëmbët, që kish dukjen e një vigani të deshpëruem në matun në u hjedhë në humnoret për me i ikë mjerimit të vet.

— Romantik! Salvator Rosa!

— Më qesh sa të duesh. Edhe pse s' di m' e kallxue, e kam gjithënjë gjallë në kujtim at mbrëmje të shqetë në breg të Moraçës.

— Po hana?

— Ishte në qiellin përtej Moraçës, në djathët t' asaj lëndë me trup të shtrëmbët si vigë garravaq. E ngjyeme në një të kuq të murrmë si m' u pasë çue njetëherë prej një kënetë gjaku. E, në dritë të saj, mbi një stom brë rrugës s' onë, u ngreh pa pritë pa kujtue një plakë e dërmueme prej moshe, flokë-shpri shun e thatë në fytyrë e në shtat, Malazeze banuese në at vis. Çoi dorën kah hana e vikati me zë të shky em: "Kukú për Malin e Zí! Kukú për gjithë botën që ka m' u mbytë në gjak! Pushkët e Malsorve të Hotit, kanë me ndezë një zjarm që, kukú, vonë e vonë do të shuhet!. Ajo foli e foli gjatë, por unë s' mbaj mend fjalë tjera.

— Me 1911 thae?

— Po. Sa herë në kohën e luftës i kam menduar ato fjalë të plakës.

— Çudí: paska pasun vërtetë ndiesí profetike!

— S' e besoj. Popullsít e atyne krahinave thonë se hana me dânga të kuqe bjen luftë. Plaka flitë mbas gojëdhânës. Rasa deshti që të flitë shi në praktikun e ngjarjeve të përgjakëshme që ndoqën at prind

prë epopeje arbnore. Lufta e Tarabulluzit, dy luftat
llkanike, lufta botnore. . .

Mbas një heshtjeje sa grima ajo pyeti, tue u
sllun mbrapa mendueshëm me shikue rrollen ari të
hës qi gjithënji kish do shëje të kuqimta kah fundi :

— Vetëm luftë paralajmon hâna e kuqe apo
he të zeza tjera ?

— S' e dij. Mue më përkujtohet figura e asaj
pke në breg të Moraçës sa herë qi del kështu.

— A dron ? — pyeti prap ajo tue u rrasë për
tasi me gjetë mproje në krah të tij.

— Atëherë dreshta. Fjalët o parafolles pa
dambë në gojë m' a mbushën shpirtin e njomë me një
ch të pamasë. Por tash, mjerisht, nuk drue mâ.

— Pse thue mjerisht ? Mâ mirë mos me drashtë.

— Pse tashti shof se kam humbë krejt gjallnín
tërshtypjeve. Nji hânë kuqalake pásh në fmijní e më
mbetë e pashlyeme në mbamendje e prap edhe sot
ep, tue e kujtue, një të dridhun misterjoz. Tashti
fim shpesh herë ngjarje me shum rândësi dhe të
tërmën i harrojmë krejt. Nuk na ngacmon mâ kure-
a hyjnore e moshës ari para sêndeve të thjeshta
plot msheftësi të botës ; tashti s' kemi mâ në
irt tronditje të thella e s' dijmë as me gzue as
a pikllue, as m' u trëmbë para një hâne gjaku. . .

Kishin arrijtun te Xhamija e Kuqe. Vajza, tue
grehun kryet kah shoku qi ishte mâ i gjatë e
i a afrue buzët te veshi, pëshpëriti me zâ t'âmbël
tingllonte një kujdes i mshefun :

— Po me më dashtë mue a din ?

Ai i a lëshoi krahun e s' foli mâ.

DJEPI ARIT

*Kjo novelë u kushtohet gjith
atyne qi Bajrami përkundi në djepin
ari të Fantazis . . .*

I

Nji Malsuer?

— Si urdhnon.

— A ka fjalë me mue a me t' em-át?

— I kallzova qi zotnija ka dalë në pazar, e qi vetëm
ali gjindet në shtëpi; më tha "flas edhe me djalin".

— A e njef kush është?

— S' e mbaj mend t' a kemi pá ndojherë.

— Mirë: bjere këtu.

Rrogtari doli. Loro Shegori vazhdoi letrën qi po
kruente në makinë.

Hyni n' odë, sjellun prej rrogtarit, nji Malsuer
kurtalak, veshë me çakçirë e me nji setër ushtarësh,
për krye nji rubë të kuqe lidhë nye nën mjekërr, në
prerë nji shkop të gjatë. U ndal afër derës. Lorja
kruente gjithënji, përngutëshëm. Donte të mbarojë
prerë n' orën njimbëdhjetë letër-shkëmbimin tregtar të
për vës me vise të jashtme për me dalë në Treg të
adhi të qytetit.

— T' u ngjatët jeta, zotni — përshëndeti Malsori.

— T' u ngjatët me nderë — përgjegji Lorja, por
që më kur mbaroi rrjeshtin çoi shtëpi kah ai edhe
për tyti:

— Shka don, more daí, prej meje?

Ai nga dera eci edhe dy hapa mâ mbrëndë n' odë, hodhi sýt për rrëshqit n' e djathët kah tryeza mbushë me tefferë ku po shkruente nëpunsi i Shegorejve, këthei si vjedhtas kryet mbrapa e vrejti rrogtarin qi qëndronte me dorë në dorzë të derës edhe bâni:

— Pata një fjalë me zotnín t' ande.

Lorja e shikonte, me gishta gjithënji ndër germa të makinës.

— Ç' farë fjalet? Thuej.

Prap ai shikoi nëpunsin. Edhe rrogtari doli, kur ai lëshoi sýt në të për së dyti.

— Më fal se ké punë e po të trazoj, por deshta me i folë zotnís s' ate vetëm për vetëm.

Lorja i tha nëpunsit:

— Shko, Pashko, e pije një kafe andej edhe thueju të na i sjellin dy këtu.

I u largue makinës e i u afrue me ndëjse ta ngarit mbushë me zjarrm qi kishte për brî. Tue shênjue një ndëjse aty afër, ftoi edhe atë:

— Del.

Nxori kutín e cingareve edhe i a paraqiti Mal sorit.

— S' e pij — tha ai.

Në majen e shkopit të gjatë qi kishte në dorë Lorja vûni roe një lëmue e u kujtue se mbante Ramazanin.

— Po çfarë fjalet ke me mue, more daí?

— A jé djali i Mark Shegorit, ti?

— Njâj vetë. Pse?

— Qofsh shëndosh. Kam ardhë për një punë mundet me na qitë çirak të dyve.

— Me na qitë çirak? Po çfarë punet?

— Ti gjâ ké boll, shyqyr Zotit. Të ka kurdisë rendija me të tâna të mirat. Edhe un, prej Zotit, jam keq. Por nieri s' ngihet kurr.

— ?!

— Tash disa dit siellem nepër Shkodër tue kërrë një burrë të ndershëm e të dijshtëm. Edhe më duket ndersha taman n'atë qi më lypet. A ké besë, zotní?

— Fol, prá, po të tham! — i a këputi shkurt Lopadurueshtëm.

— Paj s' po dij, zotní, kah m' e nisë fjalën. Due t' a çilë një punë qi ka me të lânë pa mend.

Lorja mâ u afrue. Filloi me i a zgjue kureshtën drej Malsorit.

— Dishka kam gjetë në një ograjë t' emen. Do tâna të kushtueshme.

Lorja i a nguli sýt. Shqyrtoi me kujdes at fytyrë qi i rrinte kundruell: fytyrë me hije të mirë, bot çilterí, burri t' urtë.

Malsori vijoi:

— Mos u mërzit se due me t' a diftue mbarë e mbarë si më ndodhi. Tash do dit po mblidhshe gurë krye të një ograje qi kam pak si larg shtëpis. Mm dojshe me dlië tokën, hêm me i grumbullue urt të tânë në një vënd për me goditë një mur. Edhe na punonte aty me mue. Kur, shka me të kallzue?!, ndeshë ternagopi në një teshë. Largoj dhén e bëj një rrasë të gjânë. Thras nânën me m' ardhë ndihmë. Me njimijë zore e losim rrasën vëndit dhe shof, more lum zotnija, një gropë...

— Një gropë?!

— ... një gropë të madhe, qoftë për të mirë,

sa dy herë kjo odë. Nji shkallë guri ulej deri poshtë. Por ish terr. Çova nânën shpejt e shpejt në shtëpi me më prû një bishtuk. S'kam gojë me të dftue si u bâna, zotní. Baba i em, rahmet pastë, më thote gjithmonë se nën kalá të Drishtit ka gjâna të kush-tueshme gropue në dhé.

Lorja ndëgjonte me sý hapët. Shpirti i mvarej nga buza e Malsorit.

— A hîne aty mbrëndë?

— Po si s'hîna, zotní? Prit se po të kallzoi. Kur m'a prûni nâna bishtukun, u ula kund një pesë-dhetë kâmbë shkallë e . . . shka me pá!

Burri i Malsís i ra sýve me dorë e shprehi me vizat e luejshme të fytyrës habín mâ çmeritëse. Lorja, të tânë veshë, gati sa s'harroi të mirte frymë.

— Aty ka njerz gurit, aty ka qypa të mëdhaj mbushë me një pluhun të rândë qi shëndritë, ka sto-la florînit. . .

— Florînit?

— S' di, shka me të kallzue mâ parë!

Lorja u përkul kah tregimtari me shtat, gati si donte m'e ndihmue në tregim.

— Po, hâ, kallzò shka pae mâ tjetër?

— Shka pásh-a? S' di, më turbullohet mendja zotní loci. Tash i shef vetë kur të vjsh. Ka armë me dorza plot lajle, ka rrasa në mur me shkrola në mjedis të mjedisit ka një karrigë, kaq të naltë krejt e verdhë, mbërthye gjithëkah me burma. Pë ngul mbi të bjen prej s' nalti një kandil i bukur, s' kam pá!, vjerrë me sinxhirë atje në qemër. Edhe kandil krejt i verdhë. Mbandej në një skutuliq ásht një dje arit, an' e kand i punuem.

Malsori heshti. Heshte edhe Lorja, s' pari i hu-
nem prej atij përshkrimi të papritun visaresh, e mâ
onë i kapërthyem nga mendimet e ndiesinat e hov-
me qi me mija i u linden përmbërnda.

Mori me hÿ rrogdari, tabakën me dÿ kafe në
prë.

— S' dona kafe : na lën rahat — i briti Lorja me
të marrun. Mbandej i u drejtue Malsorit edh'e pyeti :

— Po a i ké kallzue kuj tjetër shka po më kall-
on mue ?

— Të thaçë pâr, zotni : kam ndêjë tue u sjellë
sh mâ se një javë nëpër Shkodër për me gjetë një
eri beset. Un jam i Malsuer i pa shkollë. Vetëm
dij hiç shka me bâ. Ndore Zotit e t'anden. Kam
pëvetë e kam pëvetë e kam pëvetë. Kam mësyë shtë-
n t'uej pse jeni zotnij të mirë e të marrun vesht
baba si ti. Kët punë nieri i gjallë në fytyrë të
kës s' e din veç un e ti e nâna e eme . . .

Lorja u çue në kâmbë e filloi me i u endë poshtë
nalt odës. S' e zënte vëndi vënd.

Befas një dyshim i a terratisi shpresat e mëdha-
qi i flakojshtin përmbërnda. U ndal para Malsorit
h'e zamartiti ftoftas. Por, jo. Shprehja e asaj fyty-
të qetë, drita e thjeshtë e atyne sÿve i a zhda-
ritën dyshimin. Ishte e vërtetë. As ândërr e kând-
me qi tretë nëpër avuj të zgjimit mëngjesuer, as
gjarje e lexueme në një rromanx, por punë e-vër-
të! Nafaka, zojë bishtnore, me një karvan visaresh
shte trokllitë vërbtas në derë të tij. Lypej, veç, një
ojtim i shpejtë, i matun, i urtë veprimesh.

Prap u ndal para burrit qi rrinte tue i marrë
të lëmonit në majen e shkopit edhe foli ;

— Ti e merr vesht, more daí, qi kët zbulim s' duhet t' a dije kurrkush. Po ranë n' erë njerzit e qeverís, të lânë pa gjá. Pa gjá, për Zotin! T'i marrin të tâna. Ke bâ shum mirë qi erdhe te na. Kjo âsht një punë qi vetëm s' mund e kryejsh. Êe? A të mbushet mendja qi vetëm s' mund e kryejsh? Edhe, po të tham, ke ndeshë sakt në njerz të ndershëm. Qe, besa e Zotit: Çfarë do fitimi qi të dali prej gjá-nave të gjetuna, do t' a dajmë për gjysë.

E Lorja i dha dorën. Tjetri tha:

— Ndore Zotit e t' anden.

E vijoi:

— Tash më mëso si me punue.

Djali rishtas i u end poshtë e nalt odës. I fluturonte mendja gjithkah: s' mujte m' e përqandru në një vend. Mendime udhtimesh nëpër dét, hotelesh luksi, automobilash argtimesh grásh. Sa, sa mund kapej vlera e atyne gjánave të vjetra? Humbi në një gjire shifrash. Por s' duhej m' u habitë. Lypej veprimi shpejtë. U këthye te Malsori edhe prap u ul ndêjun.

— Po më kallzò edhe një herë shka pae aty mbrëndë?

Ai prap i a njëhi gjánat e çmueshme qi përmbante qelija e nëndhëshme.

— Sa qypa janë?

— Katërbëdhetë. Të mëdhaj gati sa un në kâmbë.

— Po a e shtine dorën thellë?

— Jo, por përsipër kanë një pluhun si të verdhë.

— Ar?

— S' dij shka me thânë.

— Po tjetër shka ká, veç sendeve qi më kallzove

— Ka gjithëshka. Æsht nji njeri gurit mâ i gjatë se tjerët. Mbas atij kam gjetë nji derë hekurit.

— A e ke çilë?

— Ditën e parë, dreshta. Por e kam çilë mbas dy ditsh.

— E shka pae?

— Me të marrë mnera, zotní. S' kam hî mbrëndë, por prej deret pësh nji odë, njâ shtatë herë mâ e malthë se e para, të tânë rreth e përçark me shtylla mërmerit, e me njerz gurit rreshtue andej e këtej, e me karriga punue për bukuri, e me gjithëshka.

— Arit, karrigat?

— S' e dij. S' jam avitë.

— Po pse s' e ke prû nji dreq mostret? Shka do me pasë marrë me veti.

— Na jena gjind e pa dije, zotní. Nânën e kapë hataja kur hî aty mbrëndë. M' i qet bénat ku të jén mâ të mëdhaja tue më porositë mos me prekë gjâ. Thotë se ato gjâna janë amanete të dekunsh e se i ruejnë orët. Dron se orët më shitojnë me vû dorë në to.

— Prralla! Shikò këtu: për sa sahat mbërrihet e shtëpija e jote?

— Për dy sahat, për dy sahat e gjysë.

— Mirë. Tashti nisu fill e më bje nji mostër, e shofim shka janë ato gjâna qi gjetë: ar a serm a shka...

— Un po shkoj edhe njitesh, në daç, por ditën ham se s' bâjmë mirë me i marrë. I marr sundte sa erret. Kam edhe do punë në pazar.

— Lëni punët tjera. Në kryejshim këtë qi kemi për doresh, po bâjmë pallë e s' po punojmë mâ se e jena gjallë...

— Si urdhnon, zotní, por kam dá orok me njâ-
nin e më pret.

— Me kê?—'pyeti djali me nji tingull dyshimi në zâ.

— Jo, me nji shok t' emin. Për atje, nisem mbas
yftarit e sundte sado vonë këthej me mostra. Tash po
i fus në thasë të qymyrit. Po t' a biej nji barrë qymyr.

— Bjer sa të duesh. Po shka po merr se, për
mostër?

— Po i a hjeki nji copë, në mujsha, kandilit.
Po të biej edhe burmat e karrigës. Po shof edhe a
kam si i a marr nji copë djepit.

— Jo, jo: djepin mos e përkit. Por shtëne dorën
thellë ndër qypa e shif a ka gjâ tjetër nën at pluhun qi
pae. Mos gjetsh gjâ, merre në faculetë do asi pluhu-
nit e bjerma.

— S' ka m' u qitë prej nânës, zotní. Qán sa herë
marr me hî në gropë.

Lorja nxori prej xhepit dy napuljona i a dha Mal-
sorit.

— Na: bleja ndoj peshqosh e mbushja mendën
qi po del çirak ti edhe ajo. Orë e amanete, e ku dij
un shka keni ju, janë prralla.

Malsori u ngrejt.

— Mbasdite tash po këthehem te ti.

Lorja mendoj pak e tha:

— Hajde e haje yftarin këtu te vetë.

— Jo, zotní, pse. . .

— Hajde, hajde. Mbandej nisu prej këtej.

— Peqe.

— Të pres, prá. Shif, gati sa s' harrova me të
pyetë: po si të thonë emnit?

— Bajram.

II

Lojnat e mrekullueshme të fatit! Çohet njeriu në një mëngjes si përherë edhe fillon të miret me punët e mërzitëshme të ditës, me rangët e randa të ditës së zakonshme, e cila sado e begatshme të jetë, në mëngjes të zakonshme, nuk ndritë me asnjë ngjyre të gjallë, s'përmban kurrfarë tërhmëksije në vetvete. Çohet njeriu në mëngjes se edhe ajo ditë do të krahë një ditë tjetër si vargu e paprëm i ditëve tjera, edhe me shpresat e rëndomta edhe me andjet e vogla të rëndomta, së cilave vaditja i a paksoi shijen. Zbardhë njeriu për m'u errë pa dridhjen e një përshtypjeje jashtazakonshme, tronditëse, përtrisë. Kur, qe, një djalosur si i râm prej qiellit kryqzon udhën e jetës së vet me atë të jetës s'ate. E jeta shëndritë me këto arit. Jo t'arit metaforik, por t'arit të vjetër e të punuem, qi mund të shëndrrohet e llogaritet në vlerë të gjata e të vërteta.

Lorja gjithënjë ecte nëpër odë, i dejun ndër këmbë. Si Rafaeli qi në pikturën e martesës së Zojës së Sh' Jozefin rrvazon veten në një shkâj tue këputë për gjymsë me gjû një shkop të hollë mbajtë me të Lorja duert, edhe don të parafytyrojë me këtë se koha e u dá dýsh sepse me at martesë mbaronte dhjata e vjetër dhe fillonte dhjata e re, njashtu Bajrami i ri me thei dý copash jetën Loros: njëna përfshinte vjetërinë e kalësës pa ngjarje të dëja m'u përmendë gjatë, e tjetra ardhmënin e çelun prej tregimit të papritun, të ardhmëni plot mrekullina.

“Pare kam për të pasë shumë nëpër dorë. Me

spol. Do të báj punë të mëdhaja. Do t'udhtoj. Do të blej
 një jacht. Ka m'u çuditë em-át kur t' i kallzoi mbrá-
 ma. Sa oda do të jén njána mbas tjetrës? A thue
 përnjimend arit janë të gjitha karrigat qi ka pá Baj-
 rami? Ç' do të mrekullohen gjindja. Ku i mori të
 gjitha këto pare? Do të porosis një Rolls Royce. Ky
 dreq Bajramit mos shkon me i kallzue ndokuj tjetër?
 Pak i dhaçë, dy napuljona. Dhetë t' i epshem. M' e
 kaparue mirë. Me kê doli me folë ky? Ç' ka m' u
 çuditë Hilushi! Do t' i fali një bibliotekë. Do t' i báj
 një odë me shkrue, të tânë stil Nandëqind. A thue t' i
 kallzoi qyshë tash Hilushit? Ai mundet me më dif-
 tue çfarë epoke janë ato gjâna. Din vlerën historike
 të tyne. Mos të më kërktojë hise tepër të madhe mba-
 ndej? Jo, Hilushi ka me dalë mendsh prej shëndit
 tue pá randësin historike të zbulimit. Po dal e i kall-
 zoi. Një shok besnik më duhet për m' u këshillue me
 të. Kjo punë ásht tepër e madhe, e s' bâhet vetëm!

Hÿni n' odë nëpunsi. Lorja tha:

— Un po dal.

— A s' po i mbaron letrat-a?

Lorja luejti dorën si me thânë: “Dreqi t' i hajë
 letrat edhe punën e deritashme . . .”

Thirri rrogtarin e e çoi me lajmue n' odë të
 zjarrmit se njaty në pesë mbasdite do të vinte di-
 kush për bukë. Urdhnoi me i përgatitun gjella sa më
 të mira.

Jashtë binte shí i imtë. Shiroku mshefte qie-
 llin mbi qytet me një çarçaf të nxít résh qi kurrkund
 nuk shifej i shqyem. Rrugat i mbulonte një shtroje e
 butë llomi. Ishte afër mjesdita. Lorja u nis kah Liceu
 i Shtetit për me pritë në të dalun prej mësimëve sho-

kun arsimtar. Nji marsh krenar mendimesh, ku lartu-
shtojshin dallduese burijat e shpresës, i a rythmonte
hapin e zhdërvjelltë nëpër llom të rrugave.

“Kollaj fort qi qypat gurit janë mbushë me pa-
re të vjetra. Ranën sigurisht i a kanë hjedhë përsi-
për qi mos të kët shka me u bâ zjarrmi. Katërmbë-
lhetë qypa të mëdhaj. As me kënë shpella plot
grisare e Ali Babahit. Sesam, çelu. Më duket se e ka
përkëthye shqip Mati Logoreci kët prallë. Do t’i qes
sa mâ parë përjashta sendet mâ të kushtueshme. Pa-
ret tash i vendosi n’ Angli e në Zvicra. Janë vende
të sigurta. Kur të këthej në Shkodër me nji Rolls
Royce!„.

Mungojshin edhe dhetë minuta me ra mjesdita.
Eci deri te Bashkija e këthei.

“Po rrasat me shkrola? A thue latinisht janë
shkrue? Kushedi ç’farë historije e çudiçme do të
lali në shesh! Por nâmin e zbulimit historik do t’i
lâ Hilushit. Ç’ka m’u çuditë Hilushi, kur t’i kall-
zoj! Mue s’ka me më besue. Tash po e bâj të flasi
me Bajramin„.

Nji zâ i naltë nga minarja e Xhamís së Fushës
e Çelës thirri kah qielli, zbriti në katër krahët e qy-
qetit. Tingulloi pítas nëpër ajri shurdhue prej shiro-
kut ortari i kumbonares së Franceskâjve. Kumbonët
nisën me lëshue nëpër shí uratën e mjesditës.

Nxânsit filluen m’u da prej shkollët. U mbush
tubha me ta. Tuba tuba shpërdaheshin shpejt e shpejt
në të gjitha drejtimet tue ecë me libra nën sqetull kah
shhtëpija. Lorja pau Hilushin tue dalë në derë të Li-
teut me nji kolegë. I lëshoi nji zâ. Ai erdhi.

– Po ti? S’ke dalë në pazar sot-a?

— Jo. Kam ardhë me të marrë për mjesditë. Dishka due me të kallzue.

— Shka? Je fejue a gjâ?

— Jo, jo; por lajme qi kanë me të çuditë. Eja.

— S' mundem: kam mësim mbas dite.

— T' a hajë dreqi mësimin. Hajdo po të tham. S' ka me të ra ndër mend për mësim kur të ndigjojsh punën.

— Mirë: po vî.

Ecën kah shtëpija e Loros. Rrugës Lorja filloi:

— Më duket, Hilush, qi kona m' e mrekulluo Shkodrën e botën bashkë.

— Êe?!

— Kam gjetë një thesar të moçëm.

Hilushi e shikoi për seri.

— Pash Zotin shka ke sot? Edhe në fytyrë ke ndrrue!

— Kam gjetë pra një thesar. . .

— Mos luej. Ti e ké gjetë?

— Un jo, por një Malsuer qi erdhi tash nadje te vetë.

E shkurtazi tregoi shka kishte ndëgjue prej Bajramit. Shoku u habit një herë, por mbandej bâni:

— E ti i beson atij?

— Po ku din një Malsuer me rrëjtë aqë bukur?

Ai duhet me pasë këndue në fletore zbulimin e vërrit të Tutankamenit. Tash e ndëgjon ti vetë me veshë të tuej.

Hilushi tundi kryet. Mbërrijtën ke shtëpija, pinë nga një putir rakí edhe u ulen në sofër me ngrânë.

— Me kë në vërtotë, kjo është një punë e madhe fort — pohoi Hilushi. — Lê paret, por dobija e

andësija për historinë t' onë. Nji galerí me qemerë
purit plot shtatore. . . Jo, xhanem, s' mundet me kënë.
Ai ka pa andërr.

— Po të tham qi as mue s' më bâhet m' e zânë
esë. Tash shef kur të vîjë ai Malsori. Mue m' a
ta mbushë menden.

— Gjithëshka ndodhë.

— A thue, Hilush, janë të kohës s' Illyrve?

— S' e besoj. Illyrët s' kishin skulptora të mirë.
Por mundet qi shtoret i a kanë grabitë ndonji tempu-
it grek. Ata kusrojshin brigjet e detit helen. Mos i
ta mshefë Genci visaret e veta para se me i a hî mâ
të mbrâmes qindresë kundra Romakve? Do t' ishte
bulim tepër i madh.

Hilushi harroi bukën e u çue me shetitë nëpër
dë me mësallë në dorë.

— Shkrolat ndër rrasa do të na lëshojshin dritë
mbi rrjedhjen e gjuhës s' onë. Do të kishim doku-
menta n' Illyrishte. S' e besoi kurr! Do të dijshim a
ta arsye Hahn qi thotë se shqipja vjen prej gjuhës së
ellazgve apo Mayer qi pohon se rrjedh nga nji dja-
ëkt i illyrishtes. S' mundet me kënë. Âsht fat tepër
madh. Mundet qi janë të kohës shumë të vonë, ndo-
hta visare të mshefuna prej Kontave të Drishtit.

I biri i tregtarit s' i a vënte veshin shokut, i
narrun mendsh prej shestimeve qi bânte vetimeveti.
Përpiqej me caktue për afra nji shumë të hollash
i të përfaqësonte vlerën e gjânave të gjetuna. Shi-
ra të nalta vlejshin në trû të tija.

Kur foli, i tha shokut:

— Un si gjuetar s' bie në sÿ. Kapi çiftin, marr
agarin e dal në Domën. Natën me Bajramin hî në

gropë e shof shka ka. Por duhet të prësim qi të na sjellin Bajrami mostrat.

At ditë Hilushi e la Licén. Ndëjën aty n' odë të bukës e pinë kafe mbas kafjet, cingare mbas cingarrjet, pëzull në një padurim të madh, tue pritë ardhjen e Bajramit. Për çdo trokllim të derës s' oborrit, të dy kërcejshin me shikue në dritore.

Tekembrâmja, pak gjâ para orës pesë, Bajrami i a mbërrîni.

Lorja i tregoi tue i shenue Hilushin :

— Këtê e kam shok besnik. Âsht djalë me shkollë, asijsht qi shkruajnë, e na duhet për me na kallzue shka janë ato gjâna qi kâ gjetë.

Malscri, pa u tundë, i a priti :

— Ti din mâ mirë se un, zotní, si rregullohet puna. Bân si t' a marri mendja. Jam lëshue krejt ndore t' ande.

Hilushi deshi edhe ai me ndëgjue prej Bajramit historín e ternagopit qi ndeshi në rrasë tue dlihtë gurt n' ograjë. Ky tregoi prap fíll e për pë shka kish tregue në mëngjes. Shoku i Loros u përpoq me disa pyetje të vrikshme e të ndërlikueme m' e hutue, por ai s' turbullohej asnji grimë veç mbarë e mbarë përshkruente gjânat e páme në qelít e errta. I u mbush mendja edhe Vilzës.

Si ra topi, i a shtruen bukën para Bajramit. Ngránte qetisht tue i përgjegjun djelmve qi tash për një send tash për një tjetër s' prâjshin tue e pyetë. Kur mbaroi së ngrânuni, piu kafe e thithi dý cingare re duhan, u çue e muer me dalë.

— Atëherë, sundte : êe, Bajram ?

— Sado vonë, ví me barrë qymyrit.

Lorja prap nisi me i a përsritë porosít.

— Njashtu si më thaë po punoj, zotní — ndëi
ati të premtaje Malsori.

Tue dalë prej ode, djali i tregtarit i tha :

— A ké nevojë për pare tjera ?

— Jo, së më duhen gjâ.

Lorja shikoi Hilushin ndër sý mbas kësaj përgjeje. E përsollën të dy Bajramin mje ke dera e
orrit. Lorja uroi :

— Hajt, Bajram, t' a priftë Zoti mbarë !

Kur ai u nis, Shegori e pyeti Vilzën :

— Si të duket puna ?

— A e din se m' e mendue fort, jena në short
e dalë mëndsh prej gzimit ?

Mbas do kohe qi u ndrÿn prap n' odë të bukës
e rrahë papushue bisedën e visareve me të cilën
kishin kurr të ngim, i a behi edhe i zoti i shtëpis
ej Tregut të Madh të qytetit.

U fal me shokun e të birit, mbandej i u suell këtij :

— Të kam pritë sot në magaze.

— Apë. . .

I ati ngrejti fytyrën kah djali tue u çuditë për
dridhje hareje qi i ndëgjoi në zâ.

— Kam me të kallzue punë të mrekullueshme. . .

Ai i shikoi fytyrat e të dy t' rijve, qi vezulloj-
in, edhe rrudhi vetullat.

— Ka ardhë sot nadje një Malsuer. . .

Lorja i diftoi gjithsesi t' et punën e zbulimit
ograjë. Mark Shegori, i cili rrallë çuditej për ndoj
nd, s' pari nuk e besoj. Vetëm kur foli Hilushi, tue
a përsritë fund e maje tregimet e Bajramit, u bind
the ai. Por s' dha shêje të teprueme kënaqsije.

III

Dy të rijt ndêjen sa ndêjen me zotni Markun, i cili bisedoi pak, mbandej duelën në kafe për me ndihmue kohën të rrëshqasi mâ me shpejtí. Rrugës hasën në Bob Rrùkullin, qi u kaloi për brí si era pa i përshëndetë.

— S' na pau: paska punë shum sundte Bobi — qeshi Vilza.

Në kafe u ulen në një tryezë e porositën dy çaja.

— Edhe një muej kushedi ku jam — filloi Lorja.

— Shporrju njëherë udhtimeve — e kundrështoi shoku. — Në kjoftë se e lypë puna e . . . ipunës qi të delish, atëherë, po; përndryshej duhet të qindrosh këtu.

— Me pasë pare mjaft e me ndêjë këtu? S' kam dalë mëç!

— Të shofim njëherë sa pare ke me pasë. . .

— Miljona.

— E pra, në paç miljona, duhet të ndalesh në vend.

— E shka me bâ? Më kallzò. A me dalë për ditë m'u shkrye në magaze-a?

— Prit se të diftoj un. Tashti njëherë duhet dijte me përpikni vlera e atyne. Po kjé vlerë milionash duhet të gjindet një mënyrë si me i shitë. E zâmë se i shitme e i bâme pare. Pikëspari ti, me më ndëgjue mue, seguron mirë e mirë vetin tue dá një shumë të mjaftueshme e tue e çue në Zvicra, mbandej me parret tjera ngrehë një institut bâmirsije këtu.

— Po, duhet me bâ dishka edhe për vend.

— Nji institut bâmirsije me degë të ndryshme. Me një spital të madh. Çon e merr dy profesora jashtë: një internist e një kirurg. U vën për afër atyne një hetë doktora të rij shqiptarë si asistenti. I paguen hirë.

— Mbandej?

— Prit. Me një shtëpi kure për ata që kanë smurdje ngjitëse. Me një strehë për pleq e plaka që mben në pleqni pa ndihmsa. Me një zyre advokatore...

— Mâ ka?

— ... për Malsorë e Katundarë të vobektë ku ëta të siellen gjithashtu që të kën punë me gjyqë. Me një bibliotekë të mirë për të rij... Por, jo: këtë me m' e bâ un.

— Pse, edhe ti don me bâ ndoj send-a? — tha orja të cilit s' i u pëlqye fort ajo fjalë e shokut.

— Kjo varet prej shumës që do të m' apish ti. Po kje so ti mundesh me më falë një sasi të mjaftueshme të hollash, due me ngrehë edhe un një institut tjetër.

— Çfaret?

— Kulturuer. Aty me i bashkue ata që janë mâ zott në gjuhë shqipe. Me botue një të përkohëme muejore. Me mbledhë folklorën e tănë Shqipnís, tematikisht: këngë kreshnikësh, e valle, prralla e shprehjet e fjalë: mos me lânë skutë të Shqipnís pa kërkuë. Me lypë studjime e mendime prej albanogve të huej mâ të përmendun. Me botue libra. Me i pague mirë auktorët. Me bâ një edicion luksi, me koment, të Budit e të Bogdanit, të De-Radës e të Naim Frashërit e të Skirojt. M' u kujdesue për

përktimin shqip të kryeveprave botnore. Me hapë një bibliotekë me të gjitha konfortet me një salë të madhe konferencash.

— S' e kë keq. I bājme të tana këto.

— Ti mbandej tash u dën shtatë a tetë bursa në vjet nxansave m'atë të shquem të Liceut. I çojmë m'atë specjaluë mbas nevojave që të kë në dy institutet t'ona.

Hyni në kafë Bob Rrükulli. Rrotulloi s'atë gjithë kah si të kërkonte dikë. U afrue kah tryeza e dy të rijve edhe pyeti:

— A e këni pa kënd Henrik Vallin'?

— Jo, s' ka ardhë — i u përgjegj Lorja.

Bobi doli. Mbas do çasave i a mbërrini Henrik Vallnija. Kur kaloi afër tryezës së tyre, Lorja i tha:

— Të ka kërkue Bob Rrükulli.

— Aa? Ku shkoi?

— Njitash sa doli.

— Tash po këthen. A e kë lëjen? — pyeti tue marrë një ndëjse.

— Hajde urdhnë — i tha Hilushi.

Henriku u ul me ta, si hoqi kapotën. Duke mërzitëshëm.

— Ej, Henrik ç' këmi?

— Asnji të re, tash njëherë. Por shpresoj shpejt këmi për të pasë të reja mjaft.

— Pse? Mendon se lot gjâ-a?

— Nuk flas për punë të përgjithëshme; flas për punë vetjake.

— Po ti e kë se dishrojmë me t'atë ndie të mirë.

— E dij. E dij.

— Urime për shka do që të pritish.

— Ah, m' e dijtë ju se shka pres un ! Qe, Bobi.
Bob !

Ai erdhi.

— Ku jé ? — i tha Henrikut : — gjithkah të kam kërkué. Hajde se kam nji fjalë.

— Prit t' a pijë çajën qi porosita.

— Po s' pret pra puna . . . — u nxé Bobi.

— Më falni — u çfajesue Henriku edhe u ngrejt, veshi prap kapotën e doli me Bobin pa pí çajën.

— Shka patën këta ? — qeshi Hilushi.

— E ndëgjove si tha për punët e tija vetjake ?
Ku desht me shkrepë ?

— Ka gjetë ndoj nëpunsi, veç ; plasi me hî kund ; ka mbetë keq.

— S' ka faj. I pabaft. Janë kënë rahat fort dikur, shtëpija e tyne.

— E dij : mâ zí i mësuemi se i dishruemi.

— Janë shitë e leçitë. Ngjat nesh i kanë pasë shtëpijat — tha Lorja.

Ndrruen bisedë. Prap bânë sajime si me i shpenzue milionat e vjetërsinave. Kah ora tetë u ngrejtën.

— A po vjen për darkë ? — e ftoi Lorja Hilushin rrugës.

— Jo, jo : tash shifena nesër heret.

Hilushi, tue ndëjun pak përpara me zotni Markun, kishte marrë nji përshtypje, ashtu n'erë, si m' e pasë randë tregtari, prandej s' deshti t' i shkojë për bukë.

Të dy shokët u përfalën e u danë.

Si mbërrijti në shtëpi, Lorja shkoi drejt me pá amën, prej sa vjetve rát në shtrat pa mujtë me dalë ode. N' at odë, qi stufa nxente gjith ditën, vinte pro-

re si një orë e lehtë ufulle drandofillesh. Përditë në mëngjes e në mbrëmje, e kur s' dilte në Treg edhe më shpesh, Hilushi shkante e rrinte një copë ke e âma. Kjo i a pau menjherë në fytyrë të birit at harë të shqetë, at dritë shpresash të dridhuna në kujdes e në padurim edhe, sa doli grueja qi e shërbente, i tha:

— Më ka kallzue yt-ât: a jë kondënd?

Djali u prit e s' e shprehi hovshëm dallim e shpirtit, nga friga mos i a trondisin asaj zëmrën e brishtë ndështypjet tepër të gjalla. Foli qetisht:

— Posi! shumë kondënd. Na ka punue kot bafiti. Kena me këne në gjendje me u bâ mirë edhe të tjerëve. Po ti, shka thae kur ndëgjove?

Ajo buzqeshi âmbëlsisht. Në dritën e syve të saj, plot dashuní për të birin, ndëhej si hija e një mallëngjimi të pastër. E ndiente veten tashmâ krejt të shkëputun prej të mirave të këtij shekulli. Smundja, tue e bâ krejt të pamvarun nga lakmija e pasunís së landët, e kishte mësue të çmoje visaret shpirtnore qi kanë vlerë edhe përtej vorrit. Përgjegji:

— U gëzova për ty . . .

— Tash të bij një specialist prej Vjene — i a priti djali me zâ të këputun prej dashunije. Ajo i a muer dorën e i a shtrëngoi, e lume në lumnín e tij.

N' odë të bukës Lorja gjet t'ân, të shtruem në sofër, vrântë në fytyrë. Lorja s' dinte me i dhânë dum atij zymnimi të papritun. Ngrânëne tue heshtë. I ati në një shëj kohe i a nisi:

— Ke bâ gabim qi e lëshove vetëm at Malsorin. Â këne dashtë me shkue fill atje me të. S' janë punë këta qi lêhen ashtu. Me na pështue zogu doret, ec e

kapë mbandej... Automobilin e ké; me pasë hi
mbrëndë me atë e me pasë çá sbashku. E m'u pe-
ndue ai Malsori e me i a mësý nji tjetrit?

— S' e besoj: i dhaçë dy napuljona në dorë.

— Sa pare bân? Pesë me i pasë dhânë.

— Prap e pyeta kur doli a dote pare, por më
tha jo.

Tregtari heshti nji grimë, mbandej rishtas nisi:

— Po atij Vilzës pse me i kallzue? Gabim i
madh. Njikështu shkojnë punët kur s' jam un në shtë-
pí. Ai, tashti, don hisen e vet. . .

Lorja uli kryet në çiní.

— Po me i u mbushë mendja atij e me shkue,
dash sa jena këtu tue hângër, drejt e tu ai Bajrami
e me krye punë pa né?

Djali çoi kryet e me energjí kundrështoi:

— Kurr s' e bân kët punë!

— Eee. . . Ndër këso punësh s' duhet me i be-
sue as këmishës së shtatit. Ti je i ri; un e dij jetën
mâ tepër.

— E njof mirë Hilushin.

— Mundet me kënë; po e lâmë n' e t' andën.

Prap ngrânëne në heshtje do kohë, mbandej i
ati e pyeti Loron:

— Kur vjen ai Malsori?

— Njaty prej mjesnate, më tha.

Zotní Marku foli me zâ të fashitun:

— Ti rri e prite. Shofim njisherë shka janë ato
nostra. Bâjmë edhe nji hesapë qi të dijmë çfarë
hume të hollash na del prej kësaj pune. Duhet urtí
madhe. Mâ i vogli gabim na lën pa gjâ. Gjânat mâ
ë kushtueshme i biejmë këtu në shtëpí, nën ahër.

I barim natën me kual ase me automobil t'and. Në paçin pare ato qypat, si besoj, të qes tý përjashta me i shitë ka pak ka pak. Edhe gjânat tjera i nisim përjashta.

— Ka me kênë punë e zorshme.

— Dij un si. Shofim sa xjerrim prej tyne; e, në kjoftë levërtija, hapim një dugâjë të madhe në Tiranë.

— Po Bajramit shka me i dá?

— Bajramit? Kollaj. Kur t'i barim gjânat në shtëpi, të gjitha, i apim njëherë një njëqind napuljona.

— I kam dhânë fjalën m'e dá përgjysë shka të dali!

— Ke falisë në mende-a? Nejse, e ndreqim at punë. Si t'i shesim vjetërsinat përjashta, i apim edhe njëqind napuljona tjerë. As andërr s'i ka pa kurr aq pare!

— Po Hilushit?

— Ky dreq na âsht ngatrrue kot, faji i yt. Atij i lâmë ata njerz gurit edhe rrasat e shkrueme. Të shkojnë e t'i marrin vetë, po kur t'i kemi shitë na gjânat t'ona.

— Po ndoshta shtatoret e rrasat bâjnë shumë mâ tepër se gjânat arit. . .

— E dij hollë, por âsht zor me i qitë jashtë. Të bâjnë shka të duen me to. Un jam i sigurtë se heret a vonë tash i a zën qeverija. Marifeti âsht qi të marrim na sa mâ parë hisen t'onë.

Tregtari ndëi gjatë tue bisedue me të birin. Gjithënji sajonte si m'e hapë tregtín e vet në Tiranë e në Durrës. Lorja heshte aspak i kënaqun prej fjalere të t'et. "Në dalshin aq pare sa mendoj, ç'na du-

et mâ tregtija? Ky, në dashtë, t' a mbajë magazen
pazarit„.

Kur shkoi me ra i ati, Lorja i shtini drû stufës
odhe u ul prânë saj me një fletore në dorë. Vetëm
yni lexonte, mendja ikte larg. Përshtypja e fjalve
ë Hilushit nuk i hiqej. E pau voten në krye të dy
instituteve të veta, ndieu rreth e rrotull mirnjohjen
admirimin e gjindes, shetiti me mend nëpër rrugi-
na të gjata e të bardha të godinave ndërtime me pare
ë tija, u foli si i parë mjekve nëpër spitale, shkrim-
arve në bibliotekë, nëpunsave të shumtë shpërdá
gjithkah qi u ngrishin në nderim por sa arrinte ai.
Mbandej rrëshqiti me dëshir ndër qejfe. Institutet, nji-
nerë mirë rregullue, do t' ecshin vetë. Ai do të mbette
lir me shetitë Europën, m' u rrethue me të gjitha
mirakandet e bukura qi falë pasunija e madhe.

Ra mjesnata. Ai u shkund. Nji shqetësim i hollë
illoi me i a terratisë lehtas vegimet e shkëlqyeshme
ardhëmenís.

— Si s' po vjen ky dreq Bajramit?

Ra ora një. S' e zûni vëndi ndêjun, por muer me
shetitë nëpër odë. Zêmrën i a ndrydhte një ngashrim i
lëndun. Ra ora dy. Sado qi ishte të ftoftë, shkoi
n' odë të miqve e shikoi në rrugë. S' binte mâ shí. Rét
shin naltue e vënde vënde shqye: ndoj hyllë xhi-
xhillonte mbi Shkodër të kotullueme. Ra ora tre. Gati
sa s' i shpëtuen lott prej idhnimit qi e kapi në fyt.
Këthei n' odë të bukës. Kaluen orët njâna mbas tje-
trës. Ai u zbardh brí stufës, së cilës kish harrue me
i qitun drû, i pigulluem në trup e në shpírt, pa qênë
i zoti me mendue as mirë as keq.

Bajrami s' erdhi.

IV

Hilushi, si u dá prej Loro Shegorit, eci kah shtëpija. Mendime krenare i u rrotullojshin ndër trû. Shkon njeriu rrugës me hap të zakonshëm, tue ndeshë gjindën e zakonshme, tue marrë e tue këthye si zakonisht përshëndetjet e mbrâmjes, dhe askurrkush i huej s' kujtohet se jeta e atij ndrroi në themel, se një përftim i gjânë e i fuqishëm i botës zûni vendin e përftimit të ngushtë e të paguximshëm me të cilin doli në mengjes nga praku i shtëpis. Qe, për she-mbull, Tish Arvênit, qi kalon brî mureve, për mos m' u lagë kâmbësh, tue i lëshue vjedhtas një shikim t' ultë, në gjymsaterr t' udhës keq ndriçue prej lampave elektriku, kurrkund s' i shkon nëpër mend se Hilush Vilza, nesër, — sot një muej, — sot dy muej, — do të përmendet prej të gjithve e se biseda e zbu-limit të mrekullueshëm nën kështjell të Drishtit do të jesi me emën të tij e përzieme gjatë e gjatë në gojë të qytetasve. Jashtë, në fytyrë e në sjellje, njeriu i lum mban dukën e përditëshme, por mbrëndë sekreti i çëmueshem e praron si diell qi pret agimin.

Djali ngrâni pak e aspak në sofër, ku nâna e motrat rrijshin tue i a shqyrtue ballin qi i qeshte në një mendim të heshtun. Nuk e pyeten. Shpesh ai humbte ashtu, rrëmbye në hov t' andrrimeve.

S' mujt me zânë vënd në shtëpi: u çue e doli prap në kafe. Ishte kohë Ramazani e kafet punojshin deri mbas mjesnate. Shpresoi të shifej prap me Loro Shegorin, i shtëm edhe ai ndoshta me dalë nga shqetija e padurimi. Por shoku s' u duk. Veç u duk Bob Rrûkulli edhe u afrue kah ai.

— Vetëm-a?

— Vetëm, — përgjegji Vilza: — hajde.

Bobi ndëi. Hilushi e shikoi tue buzqeshë.

— Ej, Bob, shka ke sundte qi po më dukesh i ndrruem?

— Si i ndrruem? — kërcei tjetri me zâ disi të lëvizun.

— S' dij: s'je si përditë...

— S' mundet me këne nieri gjithmonë në një qef!

Tue shqyptue këto fjalë, Rrùkulli i ikte shikimit të Vilzës. Ky, kot për m' e gergá, e sulmoi gjithënjë me pyetje.

— Po ç'farë hallit ke, a mundet m'u dijtë?

— S'kam kurrfarë hallit: pse?

— Të kam pá sot tue kalue rrugës vrap...

Bobi luejti në ndëjse i shqetësuem. Përgjegji pak si egër:

— Kam edhe un punët e mija; kujton ti se vetëm ai miku i yt Shegori ka punë-a?

— Shka hîn në perde Shegori këtu?

— Jo, po e kam maraz, pse është madhështuer. Ai duket vetja dishka, vetëm pse është i biri i Mark Shegorit. S' bân mirë m' u ngrehalucë aq fort, ai djali.

— S' e njifke mirë, Bob; pse, po t' a njifshe si un, nuk flet për të ashtu.

— Un s' e njof? Un i dij fën. Por mos të kujtojë se veç ai ka pare. Pare munden me pasë edhe tjerët shumë mâ tepër se ai!

— Ajo qi po dihet. Shkodra është e madhe. Të pasun ka plot.

— Ka, ka; por munden me dalë pa pritë pa

kujtue njerz me nji pasuní qi me të pasë mëndja çeder.

Vilzës i u dridh zêmra. Nji dyshim i ftofët i rrëshqiti përmbërnda. Por qëndroi buzqeshun e vazhdoi:

— Po, pse jo? Mjafton me fitue loterín e Dublinít!

— Çfarë loterije? Kur të don bafti, ka njiqind e njimijë mënyra tjera si me u bâ i pasun. . .

— Po na kallzò, Bob, pashë besën, nji prej këtyne mënyrave?

— Ka, posi s' ka. . .

— Por ásht puna qi bafti s' na don.

— Ç' o din ti a më don a s' më don? Mos kujtò se ka lé me baft vetëm ai miku i yt. Prit do kohë e flasim.

Iilushi mendoi: "Sigurisht ky paska ra n' erë të visareve. Mos na trathtoi Bajrami?,".

— A din shka ásht azbesti, ti Iilush?

— E dij, po; pse?

— A kushton?

— Sa të thuesh: gati sa ari. Pse? ké gjetë kund ndoj minjerë azbestit - a?

— Në mos e paça gjetë, do t' a gjêj shpejt.

— Aman, Bob, mos më hariò mue!

Iilushit i u qetue zêmra. Bajrami ishte vetëm i tyno. Bobi andrronte xehe azbesti.

Ndrruen bisedë. Afër mjesnate u ngrejton e u nisen sejcili në krah të vet kah shtëpija. Çuen qafzat e kapotave, pse ishte si të prëm jashtë. Moti po dilte. Iilushi e zgjatoi pak rrugën e kaloi kah kryet e rrugës së Loros, tue shpresue mos po ndeshet kund në Bajramin me barrë qymyrit.

Në shtrat, Hilushin s' e mirte gjumi. Puna e bajramit, deri aty e gjallë dh' e sigurtë në mende, papritmas u shkep prej tij, i shpëtoi vërtetimit të hiseve, u largue e u avullsue e u var nalt në një qiell andrre. Si mujte t' i besojë përnjimend një zbulimi aqë çmeritës? Me një mundim vullneti, u përpoq t' a ngjalli rishtas besimin n' at punë të madhe, përsriti në mbamendje me të gjitha hollsinat ngjarjet e ditës së kalueme, ndëgjoi zânin e Malsorit, paqytyrën hije-mirë të tij, fytyrat e Loros e të zotnë Dmarkut. Atëherë prap visaret e gjetuna u avitën, dërtuen në shiset e tija, i soditi me sý, i preki me dorë. Arrini në Domën, shkeli prakun e shtëpis së bajramit. Me bishtukë e me fënerë ecën natën kah tgraja qi ruejti në gjinin e terrshëm kushdi sa kalajeta tepricat e ndritëshme të një kalese të largët. Huejtën rrasën e, një nga një, u futën në qelít e nëndhëshme. U shqye errsiya shekullore qi ziliqarisht bobnonte flakën e arit të punuem, bukurín e mërmeut të skalitun, fjalën e çmueshme gëdhënë mbi rraja. Sý të gjallë njerzish u epshin jetë të re visareve të dekuna, përtrijshin në to harén qi i kish mbledhë përdorë dikur.

Kaluen qelí në qelí, mrekullí në mrekullí. Loqruen shkrimet e vjetra, kundruen fytyrat gurit. Një epokë e humbun doli dal-kadalë prej territorit në dritë. Emna njerzish, nderë e lavd e një kohe të shkimun, kumbuen papritmas mbas shumë qindvjetash qi flëjshin në heshtje.

Qe, paret ari ndër qypat e mëdhej guri. Duerishtarësh i përkitën si çmim për gjak të dordhun në lufta të panjoftuna mbi detna me emna prrallzorë

e nëpër vise popullsue me gjymsha-hyjsh; duer pre-tare tregtarësh i grumbulluen n' arkë të sigurta mbas si shitën në treg tubën e njomë të robinave zânë në një popull të mujtun; duer mbretneshash i shkapa-derdhën për një pelhurë, të butë si flotza e drando-filles e t' ylbhtë si gusha e pullumbit, ardhë nga qy-tete diellore të Lindjes; duer bujarësh i shpërdán në vogjlí tue tërë lot mjerimi e vobeksije; duer te-lozën-mbledhsash i rrëmbyen nga një shuplakë e thát bulku; duer kusarësh i ndukën ende të nxehta e të ríme me gjakun e udhtarve të vrám. Ato duer, të reja e të rrudhuna, të pegáme e të pastra, fisnike e të parodë, kahmot u bânë hí e pluhun. Paret ende qindrojshin. Qejfet e mirakandet, blé me to në një qind-vjet të fikun, u zhदारaritën; bâmirsít e mbrapshtít, krye me to, u harruen; fuqija qi grumbulli i tyne fali, trathtija qi tundimi i tyne shkaktoi, u sos e u shlye. Ato gjithënji qindrojshin, të pushtetshëme, përdorake, të gatshme m' u nisun n' udhtime të reja nëpër botë e me gjinikue prap përdjerrje e rilindje të panumër.

Qe, kandili i praruem lavjerrë midis qemerit të naltë.

Shka njofti ai kandil? Din vuejtjet e gzimet, burrninat e shnerzimet e një dero princore t' Arbnís? Dridhte flakzën në kështjell natën mbi gjumin e bardhë të nuseve qi u dhanë lulzim mot në mot një gjaku të vjetër, ushqyes fatosash të rij. Diçoi ndoshta ndriçimin e zbót mbi prisin trim të një toke në rrezik i cili mblidhej në mbrâmje me qitë shestime qindrese të pashoqe me burrat ardhë nga balli i luftës, e këta i pau përnatë një nga një tue mungue në mbledhje

Merisa ruejti edhe trupin e pa frymë t' atij, qi shtrë-
 ngonte në parzëm shpatën e përmendun me duer të
 pa jetë. E atëherë ndoshta, mbas asaj nate të për-
 mortshme, kandili shëndriti mbi gzim plot brohorí të
 ngadhnyesave qi ngrehshin në valle përdhuni vashat
 mbetë pa proje të kështjellit tue u gërshetue me to-
 nak mbrênda rrathit të dritës së tij. E, tashti, të
 gjithë kishin mbarue, burra të mujtun e ngadhnye-
 ta, nuse të lume e vasha të pafat, të gjithë ishin
 kalbë në dhé të zí, pa lânë as tingullin e një emni
 të shprazët për mbrapa. Kandili flinte, pèzull në kuj-
 time të tija.

Djepi vezullonte në një skutë.

Kush u përkund n' at djep ari? Ç' farë krahësh
 të shkruftë nânash mbretnore u shtrín kah ai qi barte
 shpresën e një kombi të ligshtuem, fatosin gojdhua-
 nuer, mburojë e dheut, parafolë prej kângatarve?
 Zuhatte mbi shtroje të mundafshita, tue rythmue një
 bâ gjumë-ndiellës e urues, edhe mbi të flakojshtin në
 mur t' odës, e pritshin të rritej, armë plot lavdí, tra-
 higim etësh zëmër-drangoj. Tue u përkundë n' at
 djep ndoshta u fik një pinjuell, rrânzë ari prej ati e
 prej âme qi, po të kish gjallnue, ndryshej do t' i a-
 iellte fatet një kombi orzí.

Hilushi, i paqetë livronte or'e ças në shtrat.
 Nata i kaloi pa bâ një sý gjumë. Në kumbonë të pa-
 ra u çue. Njaty n' orën shtatë doli prej shtëpije. Ishte
 noti si pisha.

U nis fíll kah Shegorejt. Gjet Loron në shtrat.
 Pa hýni shoku, ai u ngreh ndêjun e tha:

— E kam pritë deri në të zbardhun të dritës:
 'erdhi.

— Si? Mos na ka rrëjtë?

— S' di shka me thënë. Më lën se due me fjetë: jam këputë.

Hilushi e la.

Sa doli prej derës s' oborrit të Shegorejve, paunë rrugacë Henrik Vallnís.

“Shka bân ky kësaj? Në këtë rrugacë s' ka punë as farefis as t' afërm. Mbandej kaq heret!..”

Fjalët e Bob Rrùkullit vrik i u përkujtuen. Prapnji dyshim nisi m' e bré mbrëndë.

— Tunjatjeta, Henrik.

Tjetri i dha përgjegje ngatrrueshëm përshëndetjes si i zânun në faj. Hilushi u largue, në drejtim kah Liceu.

“Pse siellet, kaq heret!, para derës së Shegorejve? E kanë një voe, ky e Bobi. Mos na e kanë kapë Bajramin?..”

Ecte shpejt, por pa mbërrijtë ke Liceu në një shëj vëndit i u mbush mendja me shkue prap ke Lorja e me i kallzue fjalët qi Bobi kish folun mbrâmen para dhe endjen mengjesore të Vallnís aty në rrugë. Këthei. Në krye lë rrugacës, gjet Henrikun tue folë me një Malsuer. Mos t' i a kallzonte mâ parë zêmra se sÿni, kurr s' po e njipte Malsorin. Ishte Bajrami. Por me at faoletë të kuqe, qi i a mbështillte kryet, ndreqë e ujdisë kaq ndryshe sa mos me i a njoftë fytyrën.

Hilushi u lëshue kah ai, i zêmruem kejet.

— Po ti? — i briti Malsorit: — pse s' erdhe mbrâmë? shka na rrënë kështu?

— Kadalë, lum Zotnija. . .

Henriku hÿni kërcnueshëm ndërmjet Hilushit e Bajramit.

— Ky trimi ka folë me mue përpara.

— Edhe me tý paska folë-a? Po ky na bâni bé qi na jena të parët m' e dijtë punën!

— S' due me dijtë shka i u ka thânë; dij vetëm qi ky ka punë me mue. . .

— Me tý?

Hilushi i fishkulloi këto fjalë me dhâmbë të shtrënguem edhe shikoi egër tjetrin, gati m' u kapë keqas.

V

Dy djelmoshat idhëshem u avitën fytyrash, me sý të zgërdhucun qi qitshin shkëndija. Malsori u shkoq sijsh tue thânë:

— Un s' kam punë me asnjânin jush: due me shkue tu ai zotnija atje.

E shênjonte me dorë shtëpín e Shegorejve në fund të rrugacës.

— Mirë fort — i a këthei Hilushi: — atje duhet të shkojsh.

Henrik Vallnija u largue tue ngá, mbassi qi lëshoi një kanosje të shkurtë:

— Tash po shofim!

Bajrami e Hilushi, pa shndrrue asnji fjalë, troklluen në derë të Loros. Ky ndodhej gjithënji në shtrat, prandej Hilushi e drejtoi Bajramin te zotni Marku, i cili po përgatitej të dali në Treg të Madh. Kur ndëgjoi për ardhjen e Malsorit, tregtari i a lëshoi çelsat e magazës shëgertave e i nisi përpara, ndersa ai vetë muer Bajramin edhe u ndrý me tē n' odë të bukës. Hilushi vojt me lajmue Loros.

— Çou se erdh Bajrami.

Lorja kërcei në shtrat.

— A i prûni mostrat?

— Jo, s' më duket se ka gjâ me veti. Mbandej puna âsht ndërlikue. Ai faqezí i a kallzoi edhe tjetër-kuej zbulimin.

— Si buenën?!

Iilushi i a bâni të dijtun shokut shka ngjau pak çasa përpara në krye të rrugacës. Lorja veshej shpejt e shpejt, ndërsa tjetri vazhdonte tue i diftue edhe ato fjalët e Bob Rrùkullit në kafe.

— Qyshë mbrâmë kam dyshue — përfundoi Iilushi.

— Po tash?

— Kanë me dalë ngatresa, po shpejtò.

Lorja qe gati menjherë. Shkuen n' odë të bukës.

— Po si dreqin i ke kallzue edhe të tjerve — s' mujt m' u ndalë Lorja pa i thânë Malsorit, tek e pau.

— E dij se gabova rândë, zotní loci, por u bâ prá kështu.

— Po ti më segurove, dje, se veç un e di shëm!

— Edhe nuk të rrêjta asnji grimë. Qe, si shkoi puna. Para se me ardhë këtu në shtëpí t' uej, ndesha në një djalë qi e njoj kështu për të pám. I gjatë, i mbajtun, me një pallto të zezë.

— Bob Rrùkulli.

— Q' ai vetë, të lumtë goja. E kam do të folun me têt. Jemi gjinde e trashë, lumí zotnija, edhe e pëveta kush merret me antika në Shkodër. Nuk shkova mâ gjatë, por ai na qênke bâ nakel. Mbrâmë, si dola këtej, më kish pritë te Dugâjët e Reja, edhe

në kapi me zort tue më thënë se do të më paditte
 të hyqymet mos t' i kallzojshëm shka kishem gjetë.
 I trëmba, pse me rrëjtë? Më mori në shtëpí; aty
 rrûni edhe një shok. . .

— Henrikun.

— S' i a dij emnin. Por vetëm u dftova për do
 are qi kam gjetë afër kalás së Drishtit e kurrjâ tje-
 ër. I premtova me i çue n' at vend, pse ndryshej
 mujshëm m' u lirue sijs.

— Gabim ke bâ! — gjikoi idhnueshëm Lorja.

Foli zotní Marku me butësi:

— Kjo punë ndreqet kollaj: duhet me i kër-
 ue ata të dy e m' u ujdisë me ta.

— Po mostrat pse s' i prûne? — pyeti Lorja.

Përgjegji zotní Marku për Bajramin:

— At ograjën e ka përtë Shtodrit. Ka ardhë új
 num prej shínave e s' mujti m' e kalue mbrâmë.

— Ka dalë moti e sundte, ishalla, e kalojmë
 ashkë — bâni Malsori.

Rrogtari, ndër kto fjalë, hýni e lajmoi se dy të
 kërkojshin me folë me Mark Shegorin. Ky tha:

— Do të jén ata të dy. Po dal un e flas me

Malsori dukej pak i shqetë.

— Ç' na e ngatrove punën, morë Bajram!

— Na jemi gjinde e pashkollë, lum zotnija, e
 os na vën faj.

Lorja, i padurueshëm, doli me pa si po shkonte
 sedita e t' et me ata të dy.

Gjet Bob Rrùkullin tue vrritë, në kâmbë atje
 pshtë në zyre, prej kah zotní Marku kish nisun
 shtë nëpunsin.

— Un kallzoj në Prefekturë!

— As t'ý së të bjen për shtat ashtu — flitte tregtari për me paqë punë. — Por të merrena vesht bashkë mâ mirë.

— Un due hisen qi më përket — këlthitte Bobi, qi s' dinte as ai shka me kërkue.

Foli Henrik Vallnija :

— I a lâmö zotní Markut kët punë, Bob.

Bobi ra në fashë. U ngjitën të gjith n' odë të bukës. S'yt e gjallë të Bajramit përshkoheshin prej njânës fytyrë në tjetrën. U ulën ndêjun e biseduen. Danë m' u nisë mbasdreke, veshë të gjith me petka gjoje, n' automobil të Loros, kah Domni. Do të bijshin njëherë në shtëpí të Bajramit, natën mbandej do të hÿjshin në gropën e visareve.

Zotní Marku i dha fund bisedës :

— E tash t' i a apim shoqishojt besën e Zotit me punue vllaznisht tue më ndëgjue pikë për pikë mue, si plak qi jam.

Të gjithë dhanë fjalën.

Henriku e Bobi u çuen e shkuen. Lorja e Hiliushi u zbritën poshtë me shqyrtue automobilin mos ka gjâ mangut. I zoti i shtëpís ndêi me Bajramin, të cilin vendosi mos m' e lânë të dali kurrkund deri sa mos të hÿnte n' automobil me djelm.

Paraditja rrëshqiti e shpejtë ndër pregatitje. Hiliushi u ndal me drekue te Shegorejt. Fíll mas bukevojti në shtëpí të vet m' u ndrrue petkash.

N' orën katër mbasdreke të gjith shokët u mbëlodhen. Henriku e Bobi erdhen me çifte në krah me zagarë.

— Vetëm një zagar zën automobili. Po marrim

atë të Bobit. Ti, Henrik, lêne t' andin këtu te na —
tha Lorja.

Hÿnë n' automobil, tue u shtrëngue. Para se
n' u nisë Bajrami mori në njân' anë zotní Markun e
pëshpëriti:

— S' kam si nisëm pa e lá nji borxh të vogël
e nji dugâjxhí shkodran. Druë se vjen nësër në shtë-
pí te vetë, e na gjênë kallaballek e na ngatrron punë.

Tregtari rrudhi buzët e shtrëngoi vetullat. Pyeti:

— Sa i ké?

— Treqind korona.

Zotní Marku ndëi nji ças dyshas, mbandej shi-
toi kah automobili ku pritshin djelmt e bâni:

— Mirë, po t' i nap, veç!

Hÿni në shtëpí e pa u vonue këthei me gjashtë
yshekë pesëdhëtsha koronash argjanti.

Rrogtari hapi derën e oborrit në dy kapakët
dhe makina u nis.

— Tepër shum janë, — tha vetimeveti tregtari —
ash bijnë në sý...

Te dugâjët e Reja, Bajrami i u lut Loros qi
rinte në volant:

— Ndale pak, zahmet, njaty, sa po lajë do
borxh në q' at dugâjë.

Makina u ndal. Bajrami zbriti.

— Mos u vonò, Bajram — i vikati mbrapa Bobi.

Malsori hÿni në dugâjën qi tha. Lorja e çoi
automobilin katër a pesë metra mâ përtej mos me
ânë rrugën.

Kaluen do çasa. Malsori po vonohej.

— Sa shum po ngjatë ky dreq! — u ankue
Lorja.

— Un kallzoj në Prefekturë!

— As t'ý së të bjen për shtat ashtu — flitite tregtari për me paqë punë. — Por të merrena vesht bashkë mâ mirë.

— Un due hisen qi më përket — këlthitë Bobi, qi s' dinte as ai shka me kërkue.

Foli Henrik Vallnija:

— I a lâ më zotni Markut kët punë, Bob.

Bobi ra në fashë. U ngjitën të gjith n' odë të bukës. S'yt e gjallë të Bajramit përshkoheshin prej një nës fytyrë në tjetrën. U ulën ndëjun e biseduen. Danë m' u nisë mbasdreke, veshë të gjith me petka gjoje, n' automobil të Loros, kah Domni. Do të bijshin njëherë në shtëpi të Bajramit, natën mbandej do të hÿjshin në gropën e visareve.

Zotni Marku i dha fund bisedës:

— E tash t' i a apim shoqishojt besën e Zotit me punue vllaznisht tue më ndëgjue pikë për pikë mue, si plak qi jam.

Të gjithë dhanë fjalën.

Henriku e Bobi u çuen e shkuen. Lorja e Hilushi u zbritën poshtë me shqyrtue automobilin mos ka gjâ mangut. I zoti i shtëpis ndëi me Bajramin, të cilin vendosi mos m' e lânë të dali kurrkund deri sa mos të hÿnte n' automobil me djelm.

Paraditja rrëshqiti e shpejtë ndër pregatitje. Hilushi u ndal me drekue te Shegorejt. Fÿll mas bukevojti në shtëpi të vet m' u ndrrue petkash.

N' orën katër mbasdreke të gjith shokët u mbëlodhen. Henriku e Bobi erdhen me çifte në krah me zagarë.

— Vetëm një zagar zën automobili. Po marrim

atë të Bobit. Ti, Henrik, lêne t'andin këtu te na —
tha Lorja.

Hÿnë n'automobil, tue u shtrëngue. Para se
n'u nisë Bajrami mori në njân'anë zotní Markun e
pëshpëriti:

— S'kam si nisëm pa e lá nji borxh të vogël
e nji dugâjxhí shkodran. Drue se vjen nësër në shtë-
pí te vetë, e na gjênë kallaballek e na ngatrron punë.

Tregtari rrudhi buzët e shtrëngoi vetullat. Pyeti:

— Sa i ké?

— Treqind korona.

Zotní Marku ndêi nji ças dyshas, mbandej shi-
toi kah automobili ku pritshin djelmt e bâni:

— Mirë, po t'i nap, veç!

Hÿni në shtëpí e pa u vonue këthei me gjashtë
yshekë pesëdhëtsha koronash argjanti.

Rrogtari hapi derën e oborrit në dy kapakët
edhe makina u nis.

— Tepër shumë janë, — tha vetimeveti tregtari —
dash bijnë në sý...

Te dugâjët e Reja, Bajrami i u lut Loros qi
rinte në volant:

— Ndale pak, zahmet, njaty, sa po lajë do
borxh në q'at dugâjë.

Makina u ndal. Bajrami zbriti.

— Mos u vonò, Bajram — i vikati mbrapa Bobi.

Malsori hÿni në dugâjën qi tha. Lorja e çoi
automobilin katër a pesë metra mâ përtej mos me
ânë rrugën.

Kaluen do çasa. Malsori po vonohej.

— Sa shumë po ngjatë ky dreq! — u ankue
Lorja.

— Ulu, Bob, mos pritò, e thueji të shpejtojë —
bâni Hilushi.

Bobi kërcei në tokë, shkoi deri te dugâja e
këthei tue britë:

— Morè, ai s' âsht aty!

— Po ku shkoi? — pyeti Lorja me shpirt të
tronditun.

Bobi po e kërkonte. I zoti i asaj dugâje, ku
hyni pak para Bajrami, doli në derë.

— Kërkon kând-a?

— At Malsorin qi kje te ti — u përgjegj Bobi.

— Bajramin?

I zoti i dugâjës buzqeshte. Bobi e pyeti:

— A e njef ti Bajramin?

— Posi s' e njof. S' ka mâ zog dreqit në të
tânë Malsín. Shka po bân me zotnij të Shkodrës, nuk
gjindet gojë m' e diftue...

Dugâjxhín shkoi kah automobili, buzqeshi
prap e shtoi:

— I u paska rrêjtë edhe jue...

Në këto fjalë, i a behi Hilushi.

Ai trimi vazhdonte:

— Shkon nëpër dyer të pasuna e u kallzon
si ka gjetë do gjâna të moçme për m' u kapë
pare...

Hilushi u ngrî. Shpirti i dhimbti kah i u shqyen
në të qindisjet e holla me fije andrrash. Mbandej i
u zhgreh një gaz aqë i madh sa me i marrë gati fry-
mën. Shkoi e i lajmoi shokët. Henrik Vallnija u zbë.
Bobi u dha çiften e u la zagarin edhe u nis furishëm
me zânë Malsorin. Të tjerët me automobil këthyen
në shtëpi të Shegorejve.

Kur ndëgjoi automobilin n' oborr, zotni Marku doli pa frymë e pyeti:

— Shka ka ndodhë?

Djelmt qeshëshin.

— Joo, se din një Malsuer i pashkollë me rrëjtë n' at mënyrë, kurr s' e kishem mendue — tha i pari Henriku, të cilit po i kalonte idhnimi.

Tue folë të gjithë përnjherit i a kallzuen tregtarit gënjeshtat e Bajramit marrë vesht nga ai dugâjxhiu qi e njipte mirë.

Zotni Marku s' mujti m' e mshefë zëmrimin e vet edhe briti kah i biri:

— Po m' e kërkue e m' e kapë, faqezin: i kena dhânë pare. . .

— M' a ka hjekë edhe mue një napuljon — tregoi Henriku. — Një i a dha mbrâmë edhe Bobi. . .

— S' kena se shka i bâjmë, apë. Duket se ka rrëjtë shumë kënd, jo vetëm në.

— Por Malsuer artist si atë s' bân vakí me pa — u çuditte Hilushi. — Ç' fytyrë fotografjike!

— Mâ, na ka rrëjtë bukur: i a lumsha! — qeshte Lorja.

I u desht edhe tregtarit t' a hante at punë me gaz. Urdhnoi qi të siellej rakija n' odë të bukës. U shtruen në pije. Sejcili kallzonte andrimet qi u fali për një ditë e një natë tregimi i Malsorit.

— Mâ zî mbetën institutet t' ona pa u ngrehë — gërgau Lorja Hilushin.

— Lë, po un gati sa s' u çova natën me i shkrua një vjerrshë djepit ari — u përgjegj vjerrshatari.

— Un — kallzoi Henrik Vallnija — jam kënaqë deri qi ka zbardhë drita në një mendim shumë t' âmbël:

thojshëm se prej atyne gjânave të gjetuna do të më delshin aqë pare sa me ble shtëpin t' onë të vjetër qi na u desht m' e shitë.

Në zâ, gazin i a njomi nji lot mallëngjimi. Vioi :

— Jam çue sot heret e kam dalë këtu në rru-gacë t' uej me shikue derën e shtëpis s' ome. E bájshëm darsëm me mend : "Prap kam me të banue un me nânën e me motra!„. Njatëherë qi më ke pa ti, Hilush.

— Para se me u ndeshë në Bajramin.

— Kam hasë kot në têt. Ai na kish dhânë fja-lën se do të vinte me na marrë mbasdite, mue e Bo-bin, e me na çue te shtëpija e vet.

— Kësi ngatrrëstarit!

Njatje vonë erdhi edhe Bobi e prûni lajme.

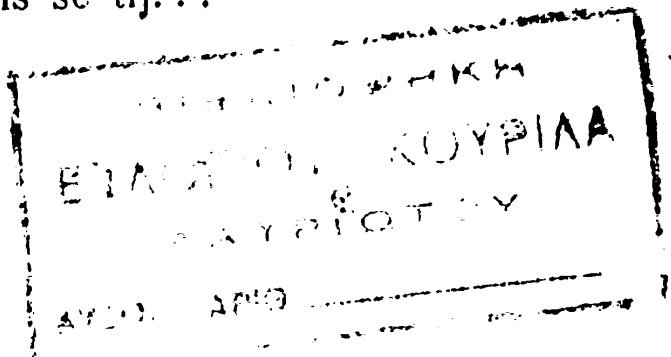
— S' jena na të parët qi u rrëjtme. Kanë ra mbrëndë edhe. . .

Këtu Bobi njehi nji varg të gjatë Shkodranësh. Lorja bânî :

— N' e shifsha kund, do t' a ndali e do t' i tham : aferim !

— Mirë âsht mos me i kallzue njiherë kuj, qi të rrêhen prap tjerë si na — këshilloi zotni Marku, i cili tue qeshë përpiqej të mbulojë mllëfin për pa-re të grabituna.

— Në fund paret qi merr i ka hak, — bisedoi Hi-lushi. — S' duhet përzie Bajrami me vjedhsit e za-konshëm. Edhe ai bân tregtî. Shet andrra. S' kanë të paguem andrrimet e bukura, me të cilat u kënaqme mbrâmë, nësa Bajrami na përkundte në djepin ari të fantazis së tij. . .

DIFTOJSI

1 — Tregtar flàmujsh	faqe	5
2 — “A t’ a laçë . . . . .”	”	19
3 — Anmiku në shtëpi	”	29
4 — Dram i vogël	”	39
5 — Vëna shtatëvjeçe	”	49
6 — E gjeti mbas shimshirit	”	59
7 — Vaji i qitun	”	67
8 — Bylbylat e Plepishtit	”	77
9 — Duert e nânës	”	105
10 — Kumbulla përtej murit	”	113
11 — Rrokòll	”	123
12 — Nji ngjarje në rrugacën Kezenaj	”	133
13 — Nji ditë prej ditsh	”	149
14 — Lumnija	”	157
15 — Hânë gjaku	”	165
16 — Djepi arit	”	175

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΥΠΟΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΡΙΘ. ....

Mbaroi së shtypuni me 15 tetuer 1935

në Shtypshkrojen "Nikaj"

Tiranë

